

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Διπλωματική Εργασία

του

Σπυρίδωνα Δημητρίου Μεταλλινού,

με τίτλο:

« Αξιολογείστε την απειλή της ισλαμιστικής τρομοκρατίας για την ελληνική ασφάλεια: είναι υπαρκτή ή πολιτικά κατασκευασμένη;»

Επιβλέπων Καθηγητής: Εμμανουήλ Καραγιάννης

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, Δεκέμβριος 2021

Σελίδα Σκόπιμα Κενή

*«... Αφιερώνω
την παρούσα Διπλωματική Εργασία μου
στην οικογένειά μου...»*

Σελίδα Σκόπιμα Κενή

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Εμμανουήλ Καραγιάννη, ο οποίος μου έδωσε τις πολύτιμες συμβουλές του αλλά πρώτιστα με ενέπνευσε και καθοδήγησε στην παρούσα προσπάθεια.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω να αποδώσω στους υπόλοιπους καθηγητές του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια, του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών και του Τμήματος Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, που μεταλαμπάδευσαν τις γνώσεις τους με τρόπο άμεσο και κατανοητό, ιδιαίτερα στην δυσχερή περίοδο της πανδημίας.

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για την αμέριστη και καθημερινή συμπαράστασή της.

Σελίδα Σκόπιμα Κενή

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία.

Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.»

Σπυρίδων Μεταλλινός

Σελίδα Σκόπιμα Κενή

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΛΑΜΙΣΤΙΚΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ.....	16
1.1 Περίοδοι της ισλαμιστικής τρομοκρατίας.....	17
1.2 Ριζοσπαστικοποίηση του Ισλάμ.....	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΙΣΛΑΜΙΣΤΙΚΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ.....	37
2.1 Η Μεσόγειος ως περιοχή δράσης και διέλευσης της ισλαμιστικής τρομοκρατίας	37
2.2 Αντιμετώπιση της ισλαμιστικής τρομοκρατίας στη Μεσόγειο.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΙΣΛΑΜΙΣΤΙΚΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΩΣ ΑΠΕΙΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ.....	42
3.1 Η απειλή της ισλαμιστικής τρομοκρατίας στην Ελλάδα: μετανάστευση και δικτύωση.....	44
3.2 Η απειλή της ισλαμιστικής τρομοκρατίας στην Ελλάδα: μουσουλμανικές μειονότητες.....	51
3.3 Η απειλή της ισλαμιστικής τρομοκρατίας στην Ελλάδα: αποτίμηση.....	56
3.4 Αντιμετώπιση τρομοκρατικών απειλών και επιθέσεων από το ελληνικό κράτος	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	70
4.1 Συμπεράσματα.....	70
4.2 Προτάσεις πρακτικής εφαρμογής.....	73
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	77

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στις 13 Νοεμβρίου 2015, μια σειρά από συντονισμένες τρομοκρατικές επιθέσεις διεξήχθησαν στο Παρίσι. Μέσα σε πέντε ημέρες, η ναυαρχίδα της Γαλλίας, το αεροπλανοφόρο Charles de Gaulle, απέπλευσε στην ανατολική Μεσόγειο για να πραγματοποιήσει αεροπορικές επιδρομές κατά του ISIS. Στη συνέχεια, πέρασε από τη Διώρυγα του Σουέζ για να αναλάβει τη διοίκηση της αμερικανικής ομάδας δράσης στον Κόλπο (CTF-50) σε αντιτρομοκρατικές επιχειρήσεις. Την ίδια περίπου περίοδο, ο τότε Γάλλος πρωθυπουργός Manuel Valls δήλωσε στο κοινοβούλιο ότι η Γαλλία θα μπορούσε να κινδυνεύσει από μια χημική ή βιολογική τρομοκρατική επίθεση. Το 2014, ένας φορητός υπολογιστής ενός Τυνήσιου που συνελήφθη - στέλεχος του ISIS στη Συρία - αποκάλυψε τα σχέδια της τρομοκρατικής ομάδας για χρήση όπλων μαζικής καταστροφής. Παρόμοια μοτίβα υπήρχαν στις τρομοκρατικές επιθέσεις του 2016 στις Βρυξέλλες, στην επίθεση με φορτηγό στη Χριστουγεννιάτικη αγορά του Βερολίνου το 2016, στην επίθεση στο αεροδρόμιο Ataturk το 2016 στην Κωνσταντινούπολη και τον πυροβολισμό σε νυχτερινό κέντρο διασκέδασης της Κωνσταντινούπολης το 2017 (Kasapoğlu, 2019).

Αν και η τρομοκρατία είναι ένα φαινόμενο / ζήτημα που απασχολεί καθημερινά πλήθος ακαδημαϊκών, πολιτικών φορέων, μέσων μαζικής ενημέρωσης και πολιτών, η έλλειψη ενός κοινά αποδεκτού και συνεκτικού ορισμού καθιστά δύσκολη την ανάλυση του προβλήματος και την αντιμετώπισή του. Το γεγονός ότι δεν υπάρχει ένας συγκεκριμένος ορισμός για την έννοια της τρομοκρατίας έχει αναφερθεί από διάφορους μελετητές (Prabha, 2000, σελ. 125; Ganor, 2002, σελ. 287; Sorel, 2003, σελ. 365; Dumitriu, 2004, σελ. 585; Bruce, 2013, σελ. 26; Fitzgerald & Lemieux, 2011, σελ. 442). Αυτό οφείλεται στο ότι υπάρχουν διάφορες ομάδες που θα μπορούσαν ή μη να χαρακτηριστούν ως τρομοκρατικές, στη βάση του στόχου που επιδιώκουν (π.χ. αυτονομία, αναγνώριση δικαιωμάτων μειονοτήτων, θρησκευτική ή πολιτική διαπολιτισμική σύγκρουση). Επομένως, ο τύπος της πράξης που διεξάγεται από μία ομάδα, το είδος των θυμάτων (κοινό-στόχος), η μέθοδος που χρησιμοποιείται για μία πράξη, στη βάση του στόχου των ομάδων, διαφοροποιεί την έννοια της τρομοκρατίας και την καθιστά ιδιαίτερα δύσκολο να οριστεί (Sorel, 2003, σελ. 368). Εκτός των ανωτέρω, ορισμένες κυβερνήσεις ενδεχομένως να μην είναι και τόσο πρόθυμες να χαρακτηρίσουν ορισμένες ομάδες ως τρομοκρατικές, εάν εξυπηρετούν (εν μέρει ή εν

όλων) τα συμφέροντα αυτών (Ganor, 2002, σελ. 288; Bruce, 2013, σελ. 26). Επίσης, για ορισμένους, η τρομοκρατία συνδέεται με την προστασία του κράτους και των δημοκρατικών αξιών της κοινωνίας, ενώ ορισμένοι δίνουν έμφαση στην μη αιτιολογημένη καταστολή ομάδων που μάχονται για την ελευθερία τους (Dumitriu, 2004, σελ. 585).

Για τον λόγο αυτόν, άλλωστε, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) έχει προβεί στη δημιουργία μίας ηλεκτρονικής πλατφόρμας όπου ανανεώνονται συχνά οι ορισμοί που δίνονται για την τρομοκρατία από την κάθε χώρα της περιοχής του ΟΟΣΑ¹. Παρομοίως, ο Lindahl (2017, σελ. 526) τονίζει ότι με την πάροδο του χρόνου η έννοια της τρομοκρατίας και επομένως η αντιμετώπισή της μεταβάλλεται. Επομένως, από αυτό συνάγεται το συμπέρασμα ότι πρόκειται για μία δυναμική έννοια, η οποία υπόκειται σε συνεχείς αλλαγές στη βάση πολιτικών, κοινωνικών, ιστορικών, οικονομικών εξελίξεων.

Οι περισσότεροι ακαδημαϊκοί ορισμοί δίνουν έμφαση στο συνδυασμό βίας, πολιτικής, κοινωνιολογίας και ψυχολογίας. Στο πλαίσιο αυτό, η τρομοκρατία έχει οριστεί από τον Walter Laqueur ως η παράνομη χρήση βίας για την επίτευξη ενός πολιτικού σκοπού στοχεύοντας αθώους ανθρώπους. Ο Tore Bjorgo δηλώνει «η τρομοκρατία είναι ένα σύνολο μεθόδων μάχης και όχι μια αναγνωρίσιμη ιδεολογία ή κίνημα και περιλαμβάνει προμελετημένη χρήση βίας κατά (κυρίως) μη μαχητών προκειμένου να επιτευχθεί μια ψυχολογική επίδραση φόβου σε άλλους και όχι στους άμεσους στόχους (Bruce, 2013, σελ. 27).

Οι Christensen και Aars (2019, σελ. 616) αναφέρουν πως η τρομοκρατία στοχεύει σε ένα μεγαλύτερο κοινό από ότι τα άμεσα θύματα της βίας προκειμένου να δημιουργηθεί ένα κλίμα φόβου, αλλά και πως συνίσταται στη χρήση βίας από μη κρατικούς δρώντες προκειμένου να επιτευχθεί ένας συγκεκριμένος στόχος (οικονομικός, θρησκευτικός, πολιτικός, κοινωνικός) διαμέσου του φόβου και του εξαναγκασμού. Ο Ganor (2002, σελ. 294) επισημαίνει ότι η τρομοκρατία είναι η χρήση, ή η απειλή της χρήσης, βίας έναντι αμάχων για την επίτευξη πολιτικών σκοπών, με την έννοια ‘πολιτικός’ να περιλαμβάνει όχι μόνο στόχους που σχετίζονται με το πολίτευμα και τις πολιτικές συνθήκες (π.χ. αλλαγή καθεστώτος), αλλά και θρησκευτικούς και ιδεολογικούς όρους.

¹ <https://www.oecd.org/daf/fin/insurance/terrorism-risk-insurance.htm>

Ο Lindahl (2017, σελ. 527) εστιάζει στην τρομοκρατία ως συμβολική επικοινωνιακή πράξη για τη δημιουργία κλίματος φόβου, ενώ οι Freilich και LaFree (2015, ελ. 2) εστιάζουν στην τρομοκρατία ως μία μορφή εγκλήματος.

Σύμφωνα με τον Reynié (2019) μια τρομοκρατική ενέργεια παρουσιάζεται ως η απειλή της αποτελεσματικής χρήσης ή χρήσης παράνομης βίας και βίας από μη κρατικό παράγοντα για την επίτευξη πολιτικών, οικονομικών, θρησκευτικών ή κοινωνικών στόχων, μέσω φόβου, εξαναγκασμού ή εκφοβισμού. Αυτός ο ορισμός επεκτείνεται στην απαρίθμηση ενός συνόλου χαρακτηριστικών που προσδιορίζουν τη φύση της τρομοκρατικής πράξης: α) πρέπει να είναι σκόπιμη και να προκύπτει από συνειδητό υπολογισμό του δράστη, β) πρέπει να περιλαμβάνει κάποιο επίπεδο βίας ή απειλής επικείμενης βίας, σωματικής ή υλικής, γ) οι δράστες του συμβάντος πρέπει να είναι μη κρατικοί φορείς. Επιπρόσθετα, πρέπει να πληρούνται τουλάχιστον δύο από τα ακόλουθα κριτήρια ώστε μία επίθεση να χαρακτηριστεί ως τρομοκρατική: α) η βίαιη πράξη πρέπει να έχει πολιτικό, οικονομικό, θρησκευτικό ή κοινωνικό στόχο, β) η πράξη πρέπει να προκύπτει από πρόθεση εξαναγκασμού, εκφοβισμού ή να υποκινείται από την επιθυμία να διαδοθεί ένα οικονομικό, πολιτικό, θρησκευτικό ή κοινωνικό μήνυμα σε ένα ευρύτερο κοινό από αυτό που αντιπροσωπεύουν τα άμεσα θύματα, γ) η δράση πρέπει να διαφέρει από δραστηριότητες που θεωρούνται νόμιμες στο χρόνο της. Η πράξη πρέπει να παραβιάζει το πλαίσιο που ορίζεται από τους διεθνείς ανθρωπιστικούς κανόνες, ιδίως εκείνους που αφορούν την απαγόρευση σκόπιμης στόχευσης αμάχων ή μη μαχητών.

Για τους σκοπούς αυτής της εργασίας η τρομοκρατία θα βασιστεί στον ορισμό του Fernando Reinares, σύμφωνα με τον οποίον (Bruce, 2013, σελ. 27): α) είναι μια πράξη βίας που προκαλεί εκτεταμένες δυσανάλογες συναισθηματικές αντιδράσεις όπως ο φόβος και το άγχος που είναι πιθανό να επηρεάσουν τη στάση και τη συμπεριφορά των ατόμων, β) η βία είναι συστημική και μάλλον απρόβλεπτη και συνήθως στρέφεται εναντίον συμβολικών στόχων, γ) η βία στοχεύει να επικοινωνήσει μηνύματα και απειλές και να συμβάλει στην απόκτηση κοινωνικού ελέγχου από μέρους των δρώντων. Ο ορισμός αυτός υιοθετήθηκε καθώς θεωρείται ότι είναι περισσότερο ολοκληρωμένος διότι περιλαμβάνει τη φύση της βίας, τον σκοπό των βίαιων πράξεων, αλλά και τον αντίκτυπό της.

Σε κάθε περίπτωση, η τρομοκρατία περιλαμβάνει την πραγματική ή δυνητική χρήση της βίας, στοχεύει στη μετάδοση μηνυμάτων, επιδιώκει την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, διεξάγεται από μη κρατικούς φορείς και απώτερο στόχο έχει τη δημιουργία κλίματος φόβου και εξαναγκασμού. Ως εκ τούτου, η τρομοκρατία αποτελεί μία απειλή για την ασφάλεια ενός έθνους (Jackson, 2007, σελ. 394). Επίκεντρο αυτής της εργασίας είναι η ισλαμιστική τρομοκρατία.

Για τους ιστορικούς, ο «Ισλαμισμός» είναι ένας όρος που χρησιμοποιήθηκε στα τέλη του 19ου αιώνα για να χαρακτηρίσει το Ισλάμ ως θρησκεία και πολιτισμό, αλλά ο οποίος πρόσφατα πήρε μια νέα έννοια του μαχητικού φονταμενταλιστή, παραδοσιακού και προσηλυτισμού Ισλάμ. Ο ισλαμισμός αναφέρεται πλέον σε μια τάση που απαιτεί την εκ νέου αυστηρή εφαρμογή των προδιαγραφών του θρησκευτικού νόμου ή του νόμου της Σαρία, καθώς και των αρχών της πίστεως από διάφορες σύγχρονες κυβερνήσεις στις μουσουλμανικές χώρες, ιδιαίτερα υπό την επιρροή των δυτικών ιδεολογιών και των μεταρρυθμιστικών κινημάτων. Ως αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης, οι υπεραπιστές μιας τέτοιας αντίληψης για το Ισλάμ, οι «Ισλαμιστές», συνηγορούν υπέρ μιας τζιχάντ που τίθεται ενάντια στους διεφθαρμένους ηγεμόνες των μουσουλμανικών χωρών (με απώτερο στόχο να εγκαθιδρύσουν ένα αμιγώς ισλαμικό κράτος) καθώς και ενάντια στις κοσμικές αξίες που κυριαρχούν στον μη μουσουλμανικό κόσμο. Επομένως, με τον όρο «Ισλαμισμός» νοείται η κανονιστική πολιτική ιδεολογία που έχει ως βασικό της πρόγραμμα την εγκαθίδρυση του Ισλάμ ως κρατική θρησκεία και την εφαρμογή του ισλαμικού νόμου (Σαρία) και βασίζεται στις εξής τέσσερις αρχές: α) την πεποίθηση ότι το Ισλάμ δεν είναι μόνο μια θρησκεία, αλλά και ένα ολιστικό κοινωνικοπολιτικό σύστημα, β) την υποστήριξη του νόμου της Σαρία ως θεϊκού κρατικού νόμου, γ) την πεποίθηση ότι μια διεθνική μουσουλμανική κοινότητα, γνωστή ως Ummah, πρέπει να ενωθεί ως πολιτικό μπλοκ, δ) την υποστήριξη ενός «ισλαμικού» κράτους, ή χαλιφάτου, εντός του οποίου η κυριαρχία ανήκει στον Θεό. Ο μαχητικός ισλαμισμός, επομένως, είναι κάθε μορφή ισλαμισμού που υποστηρίζει τη χρήση βίας για την επίτευξη ισλαμιστικών στόχων. Αυτή η διάκριση γίνεται από τους ίδιους τους Ισλαμιστές, οι οποίοι διακρίνουν μεταξύ των ισλαμιστικών ομάδων που δεν υποστηρίζουν τη βία (al-da'wa al-Islamiyya) και ισλαμιστικών ομάδων που αντίθετα υποστηρίζουν τη βία (al-thawra al-Islamiyya) (Reynié, 2019).

Ο λόγος για τον οποίον δίνεται έμφαση στην ισλαμιστική τρομοκρατία είναι διότι από τα γεγονότα στις 11.09.2001 στις ΗΠΑ κατέχει κεντρικό σημείο συζήτησης στο ζήτημα της τρομοκρατίας (Moore, 2002; Doosje et al., 2009, σελ. 203). Μάλιστα, ο Ahmad (2021) αναφέρει πως τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και οι πολιτικοί άλλαξαν την έννοια της τρομοκρατίας σε ένα ζήτημα που αφορά το Ισλάμ, παρά το γεγονός ότι ο ισχυρισμός αυτός, δηλαδή η αποκλειστική σύνδεση Ισλάμ και τρομοκρατίας, είναι λανθασμένος, σύμφωνα με τον Asthana (2021) και τον Jackson (2007, σελ. 395). Η ίδια άποψη εκφράζεται και από τον Bar (2004, σελ. 27), ο οποίος ωστόσο προσθέτει πως οι περισσότερες τρομοκρατικές ενέργειες διεξάγονται στο όνομα του Ισλάμ. Επίσης, από την ανασκόπηση του Moore (2002) διαπιστώνεται ο μεγάλος αριθμός ισλαμιστικών τρομοκρατικών οργανώσεων. Ο Reynié (2019) επίσης τονίζει πως από το 1979 και έπειτα οι ισλαμιστικές τρομοκρατικές επιθέσεις έχουν αυξηθεί σε αριθμό, ενώ οι Piazza και LaFree (2019, σελ. 2) ισχυρίζονται πως η γενική πεποίθηση ότι η τρομοκρατία που ασκείται από ισλαμιστικές τρομοκρατικές οργανώσεις είναι περισσότερο θανατηφόρα δεν ισχύει.

Συνολικά, διαπιστώνεται μία διαμάχη όσον αφορά στο κατά πόσο όντως η τρομοκρατία μπορεί να συνδεθεί με το Ισλάμ. Αυτή η διαμάχη, όμως, αναφέρεται περισσότερο στο κατά πόσο η τρομοκρατία μπορεί να συσχετιστεί αποκλειστικά με το Ισλάμ. Το γεγονός ότι από το 1979 και έπειτα οι ισλαμιστικές τρομοκρατικές επιθέσεις έχουν αυξηθεί μάλλον δεν μπορεί να αμφισβητηθεί. Αυτό με τη σειρά του ενέχει σημαντικές απειλές για την ασφάλεια των κρατών, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Σε αυτό το πλαίσιο ιδιαίτερη θέση στην πολιτική ατζέντα των χωρών καταλαμβάνει η ισλαμιστική τρομοκρατία στην περιοχή της Μεσογείου (Halliday, 2006, σελ. 104; i Lecha & Dokos, 2011, σελ. 1; Engelke et al., 2017, σελ. 15; Black et al., 2017, σελ. 4), ιδίως δεδομένης της σύνδεσης, αν και περίπλοκης, μεταξύ της μετανάστευσης και της τρομοκρατίας (Schmid, 2016, σελ. 3).

Υπό αυτό το πρίμα, ακόμα περισσότερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέταση της απειλής της ισλαμιστικής τρομοκρατίας στην ασφάλεια της Ελλάδας. Το ενδιαφέρον αυτό απορρέει από το ότι η Ελλάδα αποτελεί χώρα υποδοχής και μετάβασης μεταναστών προς άλλες χώρες, που ενδεχομένως να είναι τρομοκράτες. Από την άλλη πλευρά, υποστηρίζεται πως δεν υπάρχει κάποια δράση ισλαμιστικών οργανώσεων στη χώρα (Giannoulis, 2011, σελ. 22; Anagnostou & Skleparis, 2015, σελ. 60; Skleparis,

2017). Ωστόσο, η Ελλάδα μπορεί να καταστεί μελλοντικά μία βάση τρομοκρατικών δραστηριοτήτων, για παράδειγμα ως χώρα διέλευσης τρομοκρατών σε άλλες χώρες της Ευρώπης, καθώς και διαμέσου της στέγασης και της εκπαίδευσης τρομοκρατών (Giannoulis, 2011, σελ. 22; Anagnostou & Skleparis, 2015, σελ. 60; Skleparis, 2017).

Το ελληνικό πλαίσιο διευκολύνει τέτοιες επιχειρήσεις για διάφορους λόγους (Kostakos, 2010, σελ. 4): α) γεωγραφική γεινίαση με χώρες που εξάγουν ριζοσπαστισμό, β) παράνομη μετανάστευση, γ) κοινωνικές αναταραχές, δ) μια αυξανόμενη μουσουλμανική κοινότητα, ε) τρομοκρατικά δίκτυα γηγενών κατοίκων, στ) διαφθορά στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα. Επιπρόσθετα οικονομικά, πολιτικά και πολιτιστικά ζητήματα που θα μπορούσαν να έχουν άμεσο αντίκτυπο στην ασφάλεια της Ελλάδας περιλαμβάνουν: α) απελευθέρωση των μεταναστευτικών νόμων, β) ισχυρότερες διμερείς οικονομικές και στρατιωτικές σχέσεις μεταξύ Ισραήλ, Κύπρου, Ελλάδας και Ηνωμένων Πολιτειών, γ) εξόρυξη πετρελαίου στο Αιγαίο, δ) ριζοσπαστικοποίηση των Τούρκων μουσουλμάνων, ε) ο πολιτικός ρόλος της μουσουλμανικής μειονότητας στην Ελλάδα και η αυξανόμενη νόμιμη/παράνομη μουσουλμανική κοινότητα σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Μελλοντικές εξελίξεις στα προαναφερθέντα πολιτικά, κοινωνικο-πολιτιστικά και οικονομικά ζητήματα θα μπορούσαν να αλλάξουν την υφιστάμενη δυναμική και να ενεργοποιήσουν ή να ριζοσπαστικοποιήσουν τα ισλαμιστικά δίκτυα στην Ελλάδα. Μέχρι στιγμής, το δίκτυο που εδρεύει στην Ελλάδα εκτελεί κυρίως μη βίαιες δραστηριότητες, αλλά παρέχει υποστήριξη σε άλλες ομάδες που εδρεύουν σε μεγαλύτερες ευρωπαϊκές πόλεις.

Στη βάση αυτή, σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξεταστεί η ισλαμιστική τρομοκρατία ως απειλή στην ελληνική ασφάλεια. Οι επί μέρους στόχοι αυτής της εργασίας έχουν ως εξής: α) να εξεταστεί η ισλαμιστική τρομοκρατία στη Μεσόγειο με ιδιαίτερη έμφαση στην Ελλάδα, β) να κατατεθούν προτάσεις για την ενίσχυση της ικανότητας της Ελλάδας να αντιμετωπίσει ενδεχόμενες απειλές στο μέλλον υπό το πρίσμα της ισλαμιστικής τρομοκρατίας.

Η εν λόγω εργασία αποτελείται συνολικά από τέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζει την ιστορία της ισλαμιστικής τρομοκρατίας από το 1979 και εξής. Το δεύτερο κεφάλαιο εστιάζει στην ισλαμιστική τρομοκρατία στην περιοχή της Μεσογείου, ενώ το τρίτο εξετάζει την ισλαμιστική τρομοκρατία ως απειλή στην

ελληνική ασφάλεια. Το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο συνοψίζει τα κυριότερα συμπεράσματα της εργασίας και καταλήγει σε προτάσεις πρακτικής εφαρμογής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΛΑΜΙΣΤΙΚΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

1.1 Περίοδοι της ισλαμιστικής τρομοκρατίας

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970, ο ισλαμισμός είχε μικρή επιρροή στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική. Στον απόηχο της αποαποικιοποίησης και της απόρριψης του δυτικού ιμπεριαλισμού, τα νέα κράτη της περιοχής επιβεβαιώνουν ένα εθνικιστικό και παναραβικό όραμα που προωθείται από ηγέτες όπως ο Nasser ή ο Boumediene και από κινήματα όπως το Ba'ath, στη Συρία και το Ιράκ ή η Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO) στην Παλαιστίνη. Οι ισλαμιστικές οργανώσεις περιορίζονται ή καταπιέζονται αυστηρά, όπως έκανε ο Nasser στην Αίγυπτο με τους Αδελφούς Μουσουλμάνους. Η Μουσουλμανική Αδελφότητα ιδρύθηκε το 1928 από τον Hassan el-Banna, με στόχο την αποκατάσταση του πολιτικού Ισλάμ που είχε σταματήσει να υφίσταται με την κατάργηση του Οθωμανικού Χαλιφάτου που κήρυξε ο Atatürk το 1924. Στα τέλη της δεκαετίας του 1970, η ισλαμική βία ενισχύθηκε. Η αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων και η διαφθορά των ελίτ αποτέλεσαν βασικά αίτια. Τα ισλαμικά κινήματα προσπαθούσαν να ενσαρκώσουν μια πολιτική εναλλακτική στις υπάρχουσες δικτατορίες ή εμπλέκονταν σε βίαιες ενέργειες, όπως στη Συρία, όπου η Μουσουλμανική Αδελφότητα ξεκίνησε έναν ένοπλο αγώνα κατά του καθεστώτος Ba'ath του Hafez el-Assad. Αυτά τα κινήματα εξισλαμισμού στις κοινωνίες της Μέσης Ανατολής άκμασαν ακόμη περισσότερο καθώς ο αραβικός εθνικισμός άρχισε να παραπαίει και στη συνέχεια κατέρρευσε. Στο τέλος της δεκαετίας του 1970 και συγκεκριμένα το 1979 παρουσιάστηκε μία σημαντική ευκαιρία για τους ισλαμιστές στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική εξαιτίας διαφόρων γεγονότων (Reynié, 2019): α) ιρανική επανάσταση, β) εισβολής στο Αφγανιστάν από την ΕΣΣΔ. Η ρωσική στρατιωτική επιχείρηση επιτάχυνε την εμφάνιση ενός νέου ισλαμισμού. Ταυτόχρονα, στο Ιράν, η αντιπολίτευση με επικεφαλής τον σιτικό κλήρο, λόγω του πλαισίου έντονης κοινωνικής διαμαρτυρίας, ανάγκασε τον Σάχη να εγκαταλείψει τη χώρα (16 Ιανουαρίου 1979). Την 1η Φεβρουαρίου 1979, ο Ruhollah Khomeyni ανέλαβε την εξουσία και ξεκίνησε τον μετασχηματισμό του αυτοκρατορικού καθεστώτος του Ιράν σε ισλαμική δημοκρατία. Στον απόηχο της ιρανικής επανάστασης, σχηματίστηκαν σιτικές ομάδες που υποστήριζαν τον ένοπλο αγώνα. Μεταξύ αυτών είναι η λιβανέζικη Hezbollah, που δημιουργήθηκε το 1982. Η σιτική ιδεολογία επιβεβαιώνεται στο πλαίσιο της διαδικασίας εξισλαμισμού της Μέσης Ανατολής όπου ανταγωνίζεται τη σουνιτική νομιμότητα. Στο Αφγανιστάν, η σοβιετική εισβολή ξεκινά τη σύγκρουση που θα

θεωρηθεί η μήτρα της σύγχρονης ισλαμιστικής τρομοκρατίας. Η Τζιχάντ υποστηρίζεται από τη Σαουδική Αραβία, την Αλγερία και την Αίγυπτο. Οι τζιχαντιστές που φτάνουν στο Αφγανιστάν μετατρέπονται σε Μουτζαχεντίν και θεωρούνται ως οι απελευθερωτές μιας «γης του Ισλάμ» (dar al-islam) (Reynié, 2019).

Έτσι, έπειτα από το 1979, ο Moore (2002) διακρίνει την ιστορία της ισλαμιστικής τρομοκρατίας σε δύο περιόδους. Η πρώτη περίοδος εκτείνεται από το 1979 έως το 1991. Το έτος 1979 ήταν ένα σημείο καμπής στη διεθνή τρομοκρατία. Σε όλο τον αραβικό κόσμο και τη Δύση, η ιρανική ισλαμική επανάσταση πυροδότησε φόβους για ένα κύμα επαναστατικού σιιτικού Ισλάμ. Εν τω μεταξύ, η σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν και ο μετέπειτα αντισοβιετικός πόλεμος των Μουτζαχεντίν, που διήρκεσε από το 1979 έως το 1989, ενίσχυσαν την άνοδο και την επέκταση των τρομοκρατικών ομάδων. Εθελοντές από διάφορα μέρη του ισλαμικού κόσμου πολέμησαν στο Αφγανιστάν, υποστηριζόμενοι από συντηρητικές χώρες όπως η Σαουδική Αραβία. Για παράδειγμα, στην Υεμένη ιδρύθηκε το Ισλαμικό Μέτωπο που υποστηρίζεται από το Ριάντ για να παρέχει οικονομική, υλικοτεχνική και εκπαιδευτική υποστήριξη στους εθελοντές. Επίσης, οι λεγόμενοι «Αραβο-Αφγανοί» χρησιμοποιούν την εμπειρία τους για να υποστηρίξουν τοπικές εξεγέρσεις σε άλλες χώρες (τη Βόρεια Αφρική, το Κασμίρ, την Τσετσενία, την Κίνα, τη Βοσνία και τις Φιλιππίνες). Στη Δύση, η προσοχή εστιάστηκε στην κρατική χορηγία, συγκεκριμένα στη Χεζμπολάχ που υποστηρίζεται από το Ιράν και τη Συρία. Η Χεζμπολάχ πρωτοστάτησε στη χρήση βομβιστών αυτοκτονίας στη Μέση Ανατολή και συνδέθηκε με τον βομβαρδισμό του 1983 και τον επακόλουθο θάνατο 241 Αμερικανών πεζοναυτών στη Βηρυτό του Λιβάνου, καθώς και με πολλαπλές απαγωγές αμάχων και κυβερνητικών αξιωματούχων των ΗΠΑ και της Δύσης. Η Χεζμπολάχ παραμένει βασικός εκπαιδευτής κοσμικών, σιιτών και σουνιτικών κινημάτων. Σύμφωνα με στοιχεία, αξιωματικοί των πληροφοριών της Λιβύης φέρεται να συμμετείχαν στο Παλαιστινιακό Μέτωπο για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PFLP-GC). Το Ιράκ και η Συρία συμμετείχαν σε μεγάλο βαθμό στην υποστήριξη διαφόρων τρομοκρατικών ομάδων, με τη Βαγδάτη να χρησιμοποιεί σε πολλές περιπτώσεις την οργάνωση Abu Nidal. Οι κρατικοί χορηγοί χρησιμοποίησαν τρομοκρατικές ομάδες για να επιτεθούν σε ισραηλινά αλλά και δυτικά συμφέροντα, εκτός από εγχώριους και περιφερειακούς αντιπάλους. Οι κύριες ισλαμιστικές τρομοκρατικές οργανώσεις αυτής της περιόδου απεικονίζονται στον Πίνακα 1.1.

Πίνακας 1.1 Κύριες τρομοκρατικές οργανώσεις της περιόδου 1979-1991

Οργάνωση	Περιγραφή
Hezbollah	<p>Ριζοσπαστική σιιτική ομάδα που ιδρύθηκε το 1982 στον Λίβανο. Λειτουργεί στην κοιλάδα Bekaa, στα νότια προάστια της Βηρυτού και στο νότιο Λίβανο. Έντονα αντιδυτική και αντισραηλινή. Έχει στενούς δεσμούς με το Ιράν, αλλά μπορεί να διεξήγαγε επιχειρήσεις που δεν εγκρίθηκαν από την Τεχεράνη. Γνωστό ή ύποπτη για συμμετοχή σε πολυάριθμες τρομοκρατικές επιθέσεις στις ΗΠΑ, συμπεριλαμβανομένης της βομβιστικής επίθεσης αυτοκτονίας στην Πρεσβεία των ΗΠΑ και στους στρατώνες των Αμερικανών Πεζοναυτών στη Βηρυτό τον Οκτώβριο του 1983 και στο παράρτημα της Πρεσβείας των ΗΠΑ στη Βηρυτό τον Σεπτέμβριο του 1984. Η ομάδα επιτέθηκε επίσης στην Πρεσβεία του Ισραήλ στην Αργεντινή το 1992 και είναι ύποπτη για τη βομβιστική επίθεση στο ισραηλινό πολιτιστικό κέντρο στο Μπουένος Άιρες το 1994. Έχει δίκτυα στην Ευρώπη, την Αφρική, τη Νότια Αμερική, τη Βόρεια Αμερική και την Ασία. Λαμβάνει σημαντικά ποσά οικονομικής, εκπαίδευσης, όπλων, εκρηκτικών, πολιτικής, διπλωματικής και οργανωτικής βοήθειας από το Ιράν και τη Συρία</p>
<p>Αιγυπτιακή Ισλαμική Τζιχάντ (EIJ - Al-Jihad, Jihad Group, Islamic Jihad)</p>	<p>Αιγυπτιακή οργάνωση ενεργή από τα τέλη της δεκαετίας του 1970. Ο παραδοσιακός στόχος της οργάνωσης είναι η ανατροπή της αιγυπτιακής κυβέρνησης και η δημιουργία ενός ισλαμικού κράτους. Είναι ολοένα και πιο πρόθυμη να στοχεύσει ενάντια στα συμφέροντα των ΗΠΑ.</p>

**Παλαιστινιακή
Ισλαμική Τζιχάντ (PIJ)**

Η PIJ, που αναδύθηκε από τους ριζοσπάστες Παλαιστίνιους της Γάζας τη δεκαετία του 1970, είναι ένα σύνολο από χαλαρά συνδεδεμένες φατρίες. Το επίκεντρο της PIJ είναι η καταστροφή του Ισραήλ και η δημιουργία ενός παλαιστινιακού ισλαμικού κράτους. Ως εκ τούτου αποτελεί απειλή για τις ΗΠΑ και για αραβικά καθεστώτα που θεωρούνται αντισλαμικά. Η ομάδα έχει δηλώσει την προθυμία της να χτυπήσει αμερικανικούς στόχους στην Ιορδανία. Τα στελέχη της PIJ φέρεται να λαμβάνουν χρηματοδότηση από την Τεχεράνη και υλικότεχνική υποστήριξη από τη Συρία.

**Ισλαμικό Κίνημα
Αντίστασης (HAMAS)**

Αναδυόμενη από τη Μουσουλμανική Αδελφότητα κατά τη διάρκεια της πρώτης Παλαιστινιακής Ιντιφάντα (1987), η HAMAS έγινε η κύρια αντι-ισραηλινή θρησκευτική αντιπολίτευση στα κατεχόμενα εδάφη. Η ομάδα είναι κυρίως γνωστή για τη χρήση βομβιστών αυτοκτονίας και είναι χαλαρά οργανωμένη, με κέντρα δύναμης στη Γάζα και ορισμένες περιοχές στη Δυτική Όχθη. Η HAMAS, αν και καταδικάζει τις αμερικανικές πολιτικές που ευνοούν το Ισραήλ, δεν έχει στοχεύσει άμεσα τις ΗΠΑ.

Al-Gamaat Al-Islamiyya (IG - the Islamic Group, al-Gama'at, Islamic Gama'at, Egyptian al-Gama'at al-Islamiyya, GI)

Η IG, που ξεκίνησε τη δεκαετία του 1970, είναι η μεγαλύτερη από τις αιγυπτιακές μαχητικές ομάδες. Βασικός στόχος της είναι η ανατροπή του καθεστώτος του Καΐρου και η δημιουργία ενός ισλαμικού κράτους. Η IG φαίνεται να είναι μια πιο χαλαρά οργανωμένη οντότητα από την EIJ. Από το 1993 μέχρι την κατάπαυση του πυρός, η IG εξαπέλυσε επιθέσεις σε τουρίστες στην Αίγυπτο, με πιο αξιοσημείωτη την επίθεση τον Νοέμβριο του 1997 στο Λούξορ που σκότωσε 58 ξένους τουρίστες.

Ανέλαβε επίσης την ευθύνη για την απόπειρα δολοφονίας του Αιγύπτιου προέδρου Hosni Mubarak στην Αντίς Αμπέμπα της Αιθιοπίας τον Ιούνιο του 1995. Έχει παγκόσμια παρουσία, συμπεριλαμβανομένου του Σουδάν, του Ηνωμένου Βασιλείου, του Αφγανιστάν, της Αυστρίας και της Υεμένης. Η αιγυπτιακή κυβέρνηση πιστεύει ότι το Ιράν, ο Bin Ladin και οι αφγανικές μαχητικές ομάδες υποστηρίζουν την οργάνωση.

Πηγή: Moore, 2002

Η αποχώρηση του Κόκκινου Στρατού από την Καμπούλ στις 5 Φεβρουαρίου 1989 ώθησε την ισλαμιστική μαχητικότητα, η οποία είχε ήδη τονωθεί το 1987 από τη δημιουργία της Al Qaeda από τον Abdullah Azzam και τον Osama bin Laden. Την περίοδο αυτή ξεκίνησε και η παγκοσμιοποίηση του αγώνα των τζιχαντιστών. Ο λόγος βασίζεται κυρίως στην ιδέα μιας ενοποιημένης μουσουλμανικής κοινότητας (ummah) που διεκδικεί αυτονομία από τις εθνοτικές, εθνικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες. Στόχος είναι η ίδρυση του Χαλιφάτου που πρέπει να επεκταθεί και σε μη μουσουλμανικές χώρες. Μετά τη σοβιετική αποχώρηση από το Αφγανιστάν, οι Μουτζαχεντίν επέστρεψαν στις χώρες καταγωγής τους και διέδωσαν εκεί τις ιδέες του τζιχαντιστικού σαλαφισμού. Έτσι, στη δεκαετία του 1990, ένας αυξανόμενος αριθμός χωρών, ιδιαίτερα στη Μέση Ανατολή, επηρεάστηκαν άμεσα από την ισλαμιστική βία (Reynié, 2019).

Έτσι, η δεύτερη περίοδος της ισλαμιστικής τρομοκρατίας, σύμφωνα με τον Moore (2002) είναι μεταξύ 1991-2001. Το Αφγανιστάν αναδεικνύεται αυτήν την περίοδο ως πεδίο εκπαίδευσης τρομοκρατών ιδιαίτερα μετά την αποχώρηση των Σοβιετικών το 1989. Το Πακιστάν, που προσπαθεί να εξισορροπήσει τις ανάγκες του για πολιτικοοικονομική μεταρρύθμιση με μια εγχώρια θρησκευτική ατζέντα, παρέχει βοήθεια σε τρομοκρατικές ομάδες τόσο στο Αφγανιστάν όσο και στο Κασμίρ, ενώ λειτουργεί ως περιοχή διέλευσης μεταξύ της Μέσης Ανατολής και της Νότιας Ασίας. Επιπρόσθετα, από την εμφάνισή της το 1994, η πολιτοφυλακή των Ταλιμπάν που υποστηρίζεται από το Πακιστάν στο έδαφος του Αφγανιστάν έχει λάβει πολλά χαρακτηριστικά που παραδοσιακά συνδέονται με κρατικούς υποστηρικτές της

τρομοκρατίας, παρέχοντας υλικοτεχνική υποστήριξη, ταξιδιωτικά έγγραφα και εγκαταστάσεις εκπαίδευσης. Αν και ριζοσπαστικές ομάδες όπως η Αιγυπτιακή Ισλαμική Τζιχάντ, η Al Qaeda του Osama bin Laden και οι μαχητές του Κασμίρ βρίσκονταν στο Αφγανιστάν πριν από τους Ταλιμπάν, η εξάπλωση του ελέγχου των Ταλιμπάν παρείχε στην ισλαμιστική τρομοκρατία την ευκαιρία να εξελιχθεί σε μια σχετικά συντονισμένη, ευρεία δραστηριότητα. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, τρομοκρατικές ομάδες που υποστηρίζονται από το Πακιστάν που πολεμούν στο Κασμίρ χρησιμοποιούν ολοένα και περισσότερο στρατόπεδα εκπαίδευσης σε περιοχές που ελέγχονται από τους Ταλιμπάν. Την ίδια στιγμή, μέλη αυτών των ομάδων, καθώς και χιλιάδες νέοι από τη βορειοδυτική συνοριακή επαρχία του Πακιστάν (NWFP), έχουν πολεμήσει με τους Ταλιμπάν εναντίον των δυνάμεων της αντιπολίτευσης. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως, από το 1989, η αυξανόμενη προθυμία των θρησκευτικών εξτρεμιστών να χτυπήσουν στόχους εκτός των άμεσων περιοχών της χώρας ή της περιοχής υπογραμμίζει τον παγκόσμιο χαρακτήρα της σύγχρονης τρομοκρατίας με χαρακτηριστικά παραδείγματα την επίθεση στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου το 1993 και τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου και στο Πεντάγωνο. Οι κύριες ισλαμιστικές τρομοκρατικές οργανώσεις αυτής της περιόδου απεικονίζονται στον Πίνακα 1.2.

Πίνακας 1.2 Κύριες τρομοκρατικές οργανώσεις της περιόδου 1991-2001

Οργάνωση	Περιγραφή
Al-Qaeda	<p>Ιδρύθηκε από τον Usama Bin Ladin περίπου το 1990, στοχεύοντας να συντονίσει ένα διεθνικό δίκτυο μουτζαχεντίν και να επανιδρύσει το Μουσουλμανικό Κράτος σε όλο τον κόσμο μέσω της ανατροπής διεφθαρμένων καθεστώτων στον ισλαμικό κόσμο και της απομάκρυνσης της ξένης παρουσίας - κυρίως αμερικανικής και ισραηλινής - από τη Μέση Ανατολή. Ο Bin Ladin έχει εκδώσει τρεις φετβά που ενθαρρύνουν τους μουσουλμάνους να επιτεθούν ενάντια στον «ιμπεριαλισμό» της Ουάσιγκτον. Η Al-Qaeda παρέχει</p>

οικονομική υποστήριξη, ανθρώπινο δυναμικό και υποστήριξη μεταφορών σε εξτρεμιστές σε όλο τον κόσμο. Τον Φεβρουάριο του 1998 ο Bin Ladin εξέδωσε μια δήλωση με τίτλο «Το Παγκόσμιο Ισλαμικό Μέτωπο για Τζιχάντ Εναντίον των Εβραίων και των Σταυροφόρων», λέγοντας ότι ήταν καθήκον όλων των Μουσουλμάνων να σκοτώσουν πολίτες των ΗΠΑ, καθώς και πολίτες ή στρατιωτικούς συμμάχων τους. Φέρεται ότι οργάνωσε τις βομβιστικές επιθέσεις στις Πρεσβείες των ΗΠΑ στο Ναϊρόμπι της Κένυας και στο Νταρ Ες Σαλάμ της Τανζανίας στις 7 Αυγούστου 1998. Υπάρχουν ακόμα ισχυρισμοί ότι συμμετείχε στη δολοφονία Αμερικανών στρατιωτών το 1993 στη Σομαλία και στους βομβαρδισμούς του Δεκεμβρίου 1992 εναντίον αμερικανικών στρατευμάτων στο Άντεν στην Υεμένη. Η Al-Qaeda λειτουργεί ως ο πυρήνας μιας οργάνωσης που περιλαμβάνει μέλη πολλών σουνιτικών ισλαμιστικών εξτρεμιστικών ομάδων, συμπεριλαμβανομένων φατριών της EIJ, της IG και της Harakat ul-Mujahidin. Η ομάδα είναι κύρια ύποπτη για τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στις ΗΠΑ.

**Armed Islamic Group
(GIA)**

Έχοντας ξεκινήσει τρομοκρατικές δραστηριότητες το 1992 μετά την άρνηση της Αλγερίας να δεχτεί μια δημοκρατικά εκλεγμένη ισλαμιστική κυβέρνηση, η GIA διεξήγαγε πολλαπλές μαζικές δολοφονίες αμάχων και δολοφονίες Αλγερινών ηγετών. Αν και υπάρχει σε περιοχές όπως η Υεμένη, η GIA δεν στοχεύει άμεσα τις ΗΠΑ. Ωστόσο, είναι πιθανό μέλη της GIA να εμπλακούν σε δράσεις κατά των ΗΠΑ.

Aden-Abyan Islamic Army (AAIA)

Η ΑΑΙΑ φέρεται να συνδέεται με την ισλαμική τζιχάντ της Υεμένης και έχει εμπλακεί σε πράξεις βίας με στόχο να καταπολεμήσει την κοσμικότητα στην Υεμένη και τις αραβικές χώρες.

Harakat ul-Mujahidin (HUM)

Παλαιότερα μέρος της Harakat al-Ansar (HUA), η HUM με έδρα το Πακιστάν δραστηριοποιείται κυρίως στο Κασμίρ. Η HUM συνδέεται με την μαχητική ομάδα al-Faran που απήγαγε πέντε δυτικούς τουρίστες στο Κασμίρ τον Ιούλιο του 1995. Υποστηρικτές είναι ως επί το πλείστον Πακιστανοί και κάτοικοι του Κασμίρ, αλλά περιλαμβάνει επίσης Αφγανούς και Άραβες βετεράνους του Αφγανικού πολέμου. Η HUM εκπαιδεύει τους μαχητές της στο Αφγανιστάν και το Πακιστάν.

Jaish-e-Mohammed (Army of Mohammed)

Η JEM με έδρα το Πακιστάν έχει επεκταθεί πολύ από τότε που ο Maulana Masood Azhar, πρώην ηγέτης της Harakat ul-Ansar (HUA), δημιούργησε αυτήν την οργάνωση τον Φεβρουάριο του 2000. Στόχος της ομάδας είναι να ενώσει το Κασμίρ με το Πακιστάν. Είναι πολιτικά ευθυγραμμισμένο με το ριζοσπαστικό, φιλο-Ταλιμπάν, πολιτικό κόμμα, Jamiat-i Ulema-i Islam (JUI-F). Η JEM διατηρεί στρατόπεδα εκπαίδευσης στο Αφγανιστάν. Το μεγαλύτερο μέρος των στελεχών και των υλικών πόρων της JEM αντλείται από τις μαχητικές ομάδες Harakat ul-Jihad al-Islami (HUJI) και Harakat ul-Mujahedin (HUM). Η JEM έχει στενούς δεσμούς με τους Αφγανούς Άραβες και τους Ταλιμπάν. Ο Usama Bin Ladin φέρεται να έχει παράσχει χρηματοδότηση στο JEM.

**Lashkar-i-Taiba (LT)
(Army of the
Righteous)**

Η LT είναι η ένοπλη πτέρυγα της θρησκευτικής οργάνωσης Markaz-ud-Dawa-wal-Irshad (MDI) που εδρεύει στο Πακιστάν, σουνιτική και ενάντια στις ΗΠΑ. Πρόκειται ουσιαστικά για μία ιεραποστολική οργάνωση που ιδρύθηκε το 1989. Είναι μία από τις τρεις μεγαλύτερες και καλύτερα εκπαιδευμένες ομάδες που πολεμούν στο Κασμίρ εναντίον της Ινδίας και δεν συνδέεται με κάποιο πολιτικό κόμμα. Σχεδόν όλα τα στελέχη της είναι ξένοι. Η LT εκπαιδεύει τους μαχητές του σε κινητά στρατόπεδα εκπαίδευσης σε όλο το Κασμίρ και το Αφγανιστάν στο έδαφος του Πακιστάν.

Πηγή: Moore, 2002

Συνολικά, ο τζιχαντισμός πρώτης γενιάς, που διήρκεσε από τη δεκαετία του 1970 έως τη δεκαετία του 1990, εκπροσωπήθηκε από τους μουτζαχεντίν στο Αφγανιστάν και την Ένοπλη Ισλαμική Ομάδα (GIS) της Αλγερίας. Η οργάνωση Al-Qaeda του Osama bin Laden αντιπροσωπεύει τη δεύτερη γενιά του τζιχαντισμού, που ανέλαβε την εξουσία στο τέλος της χιλιετίας. Ο τζιχαντισμός τρίτης γενιάς, που εισήχθη από το κείμενο του al-Suri, άλλαξε το μοντέλο της Al-Qaeda από κεντρικά σχεδιασμένες επιθέσεις εναντίον μεγάλων και συμβολικών στόχων σε μια στρατηγική από κάτω προς τα πάνω, δηλαδή σε μια στρατηγική που ευνοεί τις δράσεις ανεξάρτητων και απομονωμένων ομάδων, που είναι ήδη ενσωματωμένες στη Δύση. Οι επιθέσεις στο Παρίσι και τις Βρυξέλλες μπορεί κάλλιστα να αντικατοπτρίζουν την καταστροφική επιρροή του al-Suri (Manea, 2017, σελ. 26).

Σύμφωνα με τον Reynié (2019), οι επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 από την Al Qaeda στο έδαφος των ΗΠΑ ήταν οι πιο θανατηφόρες τρομοκρατικές επιθέσεις στην ιστορία, με συνολικά 3.001 νεκρούς και 16.493 τραυματίες. Η ζωντανή και παγκόσμια μετάδοση αυτού του γεγονότος σηματοδότησε επίσης την αρχή μιας νέας εποχής στην κάλυψη της τρομοκρατίας από τα ΜΜΕ. Οι επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου είχαν σημαντικό αντίκτυπο στη γεωπολιτική της Μέσης Ανατολής, κυρίως λόγω της απάντησης των ΗΠΑ με τον «Πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας». Στις 7 Οκτωβρίου

2001, οι ΗΠΑ ξεκίνησαν επίθεση κατά του καθεστώτος των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν, κατηγορούμενοι ότι υποστήριζαν την Al Qaeda. Στις 20 Μαρτίου 2003, ο αμερικανικός στρατός εισέβαλε στο Ιράκ, προκειμένου να ανατρέψει το καθεστώς του Saddam Hussein με την προοπτική «εκδημοκρατισμού της Μέσης Ανατολής», η οποία δεν πραγματοποιήθηκε. Ως απάντηση στις αμερικανικές επιθέσεις, οι ισλαμιστές οργανώθηκαν, αποκτώντας μια διεθνή διάσταση. Τη χρονική περίοδο 2001-2012 παρατηρείται αύξηση των ισλαμιστικών επιθέσεων σε πολλές γεωγραφικές περιοχές παγκοσμίως. Σε σύγκριση με την προηγούμενη περίοδο (1979-2000), σημειώθηκε απότομη αύξηση στον αριθμό των τρομοκρατικών επιθέσεων, με 8.264 επιθέσεις (έναντι 2.190 συνολικά μεταξύ 1979 και 2000) και 38.186 θανάτους (έναντι 6.818 συνολικά μεταξύ 1979 και 2000). Αυτή η δραματική αύξηση οφείλεται εν μέρει στην παγκοσμιοποίηση της τζιχάντ, που διευκολύνεται από την επιτάχυνση της κυκλοφορίας ανθρώπων και ιδεών. Στις 17 Δεκεμβρίου 2010, η πυρπόληση του νεαρού πλανόδιου πωλητή Mohamed Bouazizi, στην περιοχή Sidi Bouzid της Τυνησίας, οδήγησε στην έξαρση της Αραβικής Άνοιξης. Αυτά τα γεγονότα οδήγησαν, στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 2010, σε εκλογικές νίκες για κόμματα που πρόσκεινται στη Μουσουλμανική Αδελφότητα. Ενώ περιστασιακά απέτυχαν να διατηρήσουν την εξουσία, υποστηρίζονται από όλο και πιο συντηρητικές κοινωνίες, επίσης ως αποτέλεσμα της εξάπλωσης του σαλαφισμού που εισάγεται από τη Σαουδική Αραβία. Σε αυτό το νέο πλαίσιο, ο τζιχαντισμός αναπτύσσεται περιφερειακά, με βάση ιδίως την ανακήρυξη του Χαλιφάτου από το Ισλαμικό Κράτος στη Μοσούλη το 2014.

1.2 Ριζοσπαστικοποίηση του Ισλάμ

Η ριζοσπαστικοποίηση αναφέρεται τόσο στις διαδικασίες όσο και στα αποτελέσματα του βίαιου εξτρεμισμού, αλλά δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός, καθώς ορισμένοι εστιάζουν στη βία και ορισμένοι στην ιδεολογία που μπορεί να οδηγήσει ή να μην οδηγήσει εν τέλει στη βία (Abbas, 2020, σελ. 3). Ο Schmid (2013, σελ. 8) υποδεικνύει έναν ορισμό δύο κύριων στοιχείων που αντικατοπτρίζουν τη σκέψη/τη στάση και τη δράση/συμπεριφορά των ισλαμιστικών ριζοσπαστών: α) Υποστήριξη σαρωτικών πολιτικών αλλαγών, με βάση την πεποίθηση ότι το status quo είναι απαράδεκτο, ενώ ταυτόχρονα μια θεμελιωδώς διαφορετική εναλλακτική φαίνεται να είναι διαθέσιμη για τους ριζοσπάστες, β) Τα μέσα που υποστηρίζονται για την επίτευξη της ριζοσπαστικής λύσης για την κυβέρνηση και την κοινωνία που μετασχηματίζει το

σύστημα μπορεί να είναι μη βίαια και δημοκρατικά (μέσω πειθούς και μεταρρύθμισης) ή βίαια και μη δημοκρατικά (μέσω εξαναγκασμού και επανάστασης). Στη βάση αυτών, η ριζοσπαστικοποίηση μπορεί να περιγράψει τη δυναμική που σχετίζεται με το πεδίο της πολιτικής βίας, οριζόμενη ως η διαδικασία υιοθέτησης ενός εξτρεμιστικού συστήματος πεποιθήσεων, συμπεριλαμβανομένης της προθυμίας χρήσης, υποστήριξης ή διευκόλυνσης της βίας, ως μέθοδος για την επίτευξη κοινωνικής αλλαγής (Meneea, 2017, σελ. 28).

Αντίστοιχα, οι μελετητές συχνά διακρίνουν δύο τύπους ριζοσπαστικοποίησης (Meneea, 2017, σελ. 28). Ο πρώτος είναι η γνωστική ριζοσπαστικοποίηση, η οποία ορίζεται ως η διαδικασία μέσω της οποίας ένα άτομο υιοθετεί ιδέες που έρχονται σε πλήρη αντίθεση με εκείνες της κυρίαρχης ιδεολογίας, που αντικρούουν τη νομιμότητα της υπάρχουσας κοινωνικής τάξης και επιδιώκουν να την αντικαταστήσει με μια νέα δομή που βασίζεται σε ένα σύστημα πεποιθήσεων που είναι εντελώς διαφορετικό. Ο δεύτερος είναι η βίαιη ριζοσπαστικοποίηση, η οποία λαμβάνει χώρα όταν ένα άτομο κάνει και χρήσης βίας για να προωθήσει τις απόψεις που προέρχονται από τον γνωστικό ριζοσπαστισμό.

Αναγνωρίζοντας αυτή τη διάσταση απόψεων σχετικά με την έννοια της ριζοσπαστικοποίησης, το Κέντρο Στρατηγικών και Διεθνών Μελετών (CSIS), μια δεξαμενή σκέψης με έδρα την Ουάσιγκτον, δημιούργησε ένα πλαίσιο για την κατανόηση της ριζοσπαστικοποίησης, βασισμένο σε τρία αλληλοκαλυπτόμενα αλλά διακριτά στοιχεία που παρακινούν τα άτομα να ριζοσπαστικοποιηθούν ή να διαπράξουν τρομοκρατικές ενέργειες (Borum, 2011, σελ. 43): α) οι ιδέες της ριζοσπαστικής αφήγησης που παρέχουν ένα πλαίσιο για την κατανόηση του κόσμου, β) οι κοινωνιολογικοί παράγοντες που αναγκάζουν ένα άτομο να υιοθετήσει αυτή τη ριζοσπαστική αφήγηση, γ) οι ψυχολογικοί παράγοντες, τα χαρακτηριστικά, οι παθολογίες και τα ερεθίσματα που μπορεί να ωθήσουν ένα άτομο να χρησιμοποιήσει βία για να προωθήσει ή να ολοκληρώσει αυτήν την αφήγηση.

Ψυχολόγοι και επιστήμονες συμπεριφοράς στο Joint Military Information Support Centre (JMISC) εισήγαγαν ένα ευρύτερο μοντέλο. Εξέτασαν τα υπάρχοντα εννοιολογικά μοντέλα ριζοσπαστικοποίησης και τη σχετική εμπειρική έρευνα και στη συνέχεια παρουσίασαν το δικό τους μοντέλο το οποίο αποτελείται από τα εξής επτά στοιχεία (Borum, 2011, σελ. 44-45):

1) Κίνητρα: Τα κίνητρα μπορεί να είναι η αιτία της βίαιης δραστηριότητας. Σε αυτό το μοντέλο λειτουργούν ως αρχική ώθηση. Τα κίνητρα αποτελούνται τόσο από παράγοντες ώθησης, όπως τα παράπονα, όσο και από παράγοντες έλξης, οι οποίοι μπορεί να χρησιμεύσουν ως εργαλειακά (π.χ. χρήματα) ή εκφραστικά (π.χ. αντιληπτή σημασία) κίνητρα.

2) Κοινωνικά διευκολυνόμενη είσοδος: Η είσοδος στις εξτρεμιστικές ιδέες και σε μια εξτρεμιστική συλλογικότητα γίνεται μέσω της οικογένειας, των δικτύων συγγένειας ή των κοινωνικών ιδρυμάτων (σχολεία, κέντρα θρησκευτικής εκπαίδευσης, φυλακές).

3) Διάσπαση/Πρόοδος: Η μετατροπή ενός ατόμου σε βίαιο εξτρεμιστή είναι συνήθως μια απόφαση που λαμβάνεται σταδιακά με την πάροδο του χρόνου. Θα πρέπει να θεωρηθεί ως μια σταδιακή κλιμάκωση ή ως μια σειρά από διακριτές ενέργειες ή αποφάσεις που προετοιμάζουν ένα άτομο για το τι πρέπει να συμβεί στο επόμενο επίπεδο.

4) Εντατικοποίηση: Πρόκειται για ένα πλαίσιο που βασίζεται σε ομάδες. Εξηγεί την αύξηση του εξτρεμισμού ενός ατόμου και την εμβάθυνση της δέσμευσης μέσω της κοινωνικοποίησης εντός της ομάδας. Η επιρροή από έναν ηγέτη της ομάδας και η δυναμική μεταξύ των μελών της διαμορφώνουν τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις συμπεριφορές ενός ατόμου προς αυτά της ομάδας και καλλιεργούν τη μισαλλοδοξία για όσους βρίσκονται εκτός ομάδας.

5) Ιδεολογία: Στον πυρήνα της είναι μια αφήγηση που ακολουθεί κάποιες μορφές σεναρίου για κάτι που είναι λάθος/δεν είναι σωστό και κάποιο άτομο ή οντότητα που πρέπει να κατηγορηθεί για αυτό.

6) Απειλή/άμυνα: Μια απειλή εκτός ομάδας είναι ένας βασικός παράγοντας που συνδέει την εσωτερική ομάδα (βασικό στοιχείο της αφήγησης) και υποδηλώνει ότι η βία είναι απαραίτητη για την υπεράσπιση της αιτίας ή της εντός της ομάδας και εξορθολογίζει την επιθετική δράση ως « αμυντική».

7) Ταυτότητα: Αυτό το στοιχείο αναγνωρίζει ότι οι άνθρωποι μερικές φορές έλκονται από βίαιες εξτρεμιστικές ιδεολογίες και ομάδες επειδή νιώθουν την ανάγκη να ανήκουν σε μία ομάδα. Η δέσμευση για σύγκρουση και βία καθοδηγείται από αλλαγές στις

πεποιθήσεις, τα συναισθήματα και τις συμπεριφορές που δικαιολογούν ολοένα και περισσότερο τη βία και απαιτούν θυσίες για την υπεράσπισή της εντός της ομάδας.

Από τη διαθέσιμη βιβλιογραφία καταδεικνύεται πως υπάρχουν αρκετές αιτίες της ριζοσπαστικοποίησης, που με τη σειρά τους οδηγούν σε διαφορετικές κατηγορίες. Προκειμένου να αναζητηθούν τα αίτια της ριζοσπαστικοποίησης υπάρχουν δύο κυρίαρχες σχολές σκέψης (Menea, 2017, σελ. 29-30). Η πρώτη είναι η Γαλλική Κοινωνιολογική Σχολή, η οποία υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει μία συγκεκριμένη εξήγηση για τη βίαιη ριζοσπαστικοποίηση, ούτε ένα ενιαίο προφίλ ριζοσπαστών στην Ευρώπη. Αντίθετα, η εν λόγω θεωρία παρέχει κλασικούς κοινωνιολογικούς παράγοντες (π.χ. κοινωνικοοικονομική περιθωριοποίηση, έλλειψη εκπαίδευσης, πίεση από ομοτίμους) για να εξηγηθεί η ριζοσπαστικοποίηση όχι μόνο ατόμων από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα της Ευρώπης, αλλά και μελών μιας εύπορης, προφανώς καλά ενσωματωμένης μουσουλμανικής μεσαίας τάξης στην Ευρώπη. Ο βασικός ισχυρισμός αυτής της ομάδας κοινωνιολόγων είναι ότι η βίαιη ριζοσπαστικοποίηση προκύπτει από τις ιδιαίτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει μια ολοένα πιο δυτικοποιημένη γενιά νεαρών Μουσουλμάνων στην Ευρώπη, που προσπαθούν να διαμορφώσουν μια ταυτότητα για τον εαυτό τους. Η δεύτερη είναι η Θεωρία του Κοινωνικού Κινήματος και η Θεωρία Δικτύων, που επικεντρώνονται στις ιδιαιτερότητες της στρατολόγησης και στις διαδικασίες βίαιης ριζοσπαστικοποίησης. Σε αυτήν την περίπτωση οι ριζοσπαστικές ιδέες μεταδίδονται από τα κοινωνικά δίκτυα και η βίαιη ριζοσπαστικοποίηση λαμβάνει χώρα μέσα σε μικρότερες ομάδες, όπου ο δεσμός, η πίεση από τους συνομηλίκους και η κατήχηση αλλάζουν σταδιακά την άποψη του ατόμου για τον κόσμο. Επομένως, η ριζοσπαστικοποίηση είναι μια κοινωνική διαδικασία που προκύπτει από την αλληλεπίδραση με και μέσα σε μια ριζοσπαστική ομάδα, μια διαδικασία με την οποία το άτομο πείθεται σταδιακά ότι οι αντιληπτές αδικίες απαιτούν από το άτομο να ασχοληθεί προσωπικά με αυτές και ότι η βία επικυρώνεται θρησκευτικά.

Σύμφωνα με τους Frontini και Ritzmann (2017, σελ. 12) η ριζοσπαστικοποίηση μπορεί να γίνει ευρέως κατανοητή ως «κοινωνικοποίηση προς τον εξτρεμισμό», που έχει ή έχει τη δυνατότητα να «εκδηλωθεί στην τρομοκρατία». Οι συγγραφείς επικεντρώνονται στον τζιχαντισμό ως ριζοσπαστικοποίηση του Ισλάμ, καθώς η στρατολόγηση ξένων μαχητών τον καθιστά διαφορετικό από άλλες μορφές

ριζοσπαστικοποίησης, εξτρεμισμού και τρομοκρατίας. Έτσι, όταν συνδυαστεί με μια βίαιη ισλαμιστική ιδεολογία (π.χ. από το αυτοαποκαλούμενο Ισλαμικό Κράτος στο Ιράκ και τη Συρία ISIS/Daesh), η ριζοσπαστικοποίηση των τζιχαντιστών μπορεί να θεωρηθεί ως ένα φαινόμενο που έχει διάφορες διαστάσεις: κοινωνικές, πολιτικές και ασφαλείας. Η ριζοσπαστικοποίηση αποτελεί προϊόν διαφόρων παραγόντων, όπως πολιτικοί ή ιστορικοί, το εγκληματικό υπόβαθρο, τα δίκτυα συγγένειας και οικογένειας, ο καταλυτικός ρόλος των ιδεολογιών και η κοινωνικοοικονομική περιθωριοποίηση. Το φαινόμενο μπορεί να επηρεάσει ευάλωτα άτομα ή ομάδες σε διάφορα πραγματικά ή εικονικά κοινωνικά περιβάλλοντα, όπως σχολεία, πανεπιστήμια, τζαμιά, φυλακές, περιφερειακά προάστια και τον εύκολα προσβάσιμο και συνεχώς διευρυνόμενο παγκόσμιο ιστό, ιδιαίτερα μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης όπως Twitter, Facebook, YouTube, WhatsApp, Telegram. Ωστόσο, ενώ το κοινωνικό στοιχείο παραμένει σημαντικό, η φτώχεια και η κοινωνικο-οικονομική στέρηση δεν έχουν αποδειχθεί βάσει εμπειρικών μελετών ως οι κύριες αιτίες για την τρομοκρατία στην Ευρώπη. Επιπλέον, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι μόνο ορισμένες συγκεκριμένες, κοινωνικοοικονομικά περιθωριοποιημένες κοινότητες παράγουν μεγάλο αριθμό ριζοσπαστικοποιημένων ατόμων.

Με δεδομένο ότι διάφοροι παράγοντες εμπλέκονται στη ριζοσπαστικοποίηση του Ισλάμ, μία βασική ερώτηση που έχει απασχολήσει ορισμένους μελετητές, ιδίως με αφορμή την τρομοκρατία στη Γαλλία, είναι αν αυτή η τρομοκρατία μπορεί να αποδοθεί σε ριζοσπαστικοποίηση του Ισλάμ ή σε εξισλαμισμό της ριζοσπαστικοποίησης. Βασιζόμενοι στη γαλλική κοινωνιολογία, ο Gilles Kepel και ο Olivier Roy έχουν επηρεάσει με το έργο τους τη μελέτη της ριζοσπαστικοποίησης περιγράφοντας το συνολικό πολιτιστικό και κοινωνικοοικονομικό της πλαίσιο. Οι συγγραφείς έχουν αναγνωρίσει τα περιθωριοποιημένα δυσλειτουργικά γαλλικά προάστια (banlieues) ως την πηγή στην οποία ριζοσπαστικοποιούνται οι μετανάστες δεύτερης και τρίτης γενιάς. Επί της ουσίας συμφωνούν ότι η ριζοσπαστικοποίηση αυτών των νέων είναι μια διαδικασία που επιδιώκει να ανακατασκευάσει μια χαμένη ταυτότητα σε έναν κόσμο που θεωρείται εχθρικός και χαοτικός. Οι ριζοσπαστικοποιημένοι Γάλλοι νέοι που στρατολογήθηκαν από το ISIS αναζητούν μια αιτία, μια ταυτότητα, μια μεγάλη αφήγηση για να υπογραμμίσουν την προσωπική τους εξέγερση. Υπό αυτό το πλαίσιο οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι θα πρέπει να γίνεται λόγος όχι για τη

ριζοσπαστικοποίηση του Ισλάμ, αλλά για τον εξισλαμισμό του ριζοσπαστισμού (Manea, 2017, σελ. 24-25).

Η μετανάστευση αποτελεί έναν πολύ σημαντικό παράγοντα για τη ριζοσπαστικοποίηση και την τρομοκρατία που επισημαίνεται σε σχετικές μελέτες, ειδικά μετά τη μεταναστευτική κρίση του 2015 που προκλήθηκε από τη Συρία. Στη Νορβηγία, διεξήχθη μια μελέτη σχετικά με μια τυπολογία των τζιχαντιστικών δικτύων μαχητών, που συνεπάγεται πέντε διαφορετικές κατηγορίες: «εξόριστοι μαχητές», «δίκτυα υποστήριξης της διασποράς», «στρατευμένοι επισκέπτες», «κυψέλες επίθεσης» και «εγχώριοι εξτρεμιστές». Η εγχώρια τρομοκρατία και ο εξτρεμισμός είναι ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα, καθώς όλο και περισσότεροι μουσουλμάνοι που γεννήθηκαν στην Ευρώπη αποδέχθηκαν την ιδεολογία του Τζιχάντ και ριζοσπαστικοποιήθηκαν. Για παράδειγμα, το Υπουργείο Δικαιοσύνης της Δανίας εντόπισε βασικούς παράγοντες (κρίση μουσουλμανικής ταυτότητας, διακρίσεις και στερήσεις, διαχωρισμός και παράλληλη κοινωνία, έλλειψη μουσουλμανικού δημόσιου διαλόγου για την τρομοκρατία) και παράγοντες «πυροδότησης» (εξωτερική πολιτική, μύθος τζιχαντισμού και ακτιβισμός, χαρισματικός ηγέτης ή σύμβουλος) που, σε συνδυασμό με παράγοντες ευκαιρίας (μέσα κοινωνικής δικτύωσης, φυλακές, τζαμιά, σχολεία και άλλα ιδρύματα), είχαν οδηγήσει στη ριζοσπαστικοποίηση του Ισλάμ στη Δανία. Αυτό θα μπορούσε στη συνέχεια να οδηγήσει σε περαιτέρω ριζοσπαστικοποίηση στο εξωτερικό και να επιδεινώσει το πρόβλημα των Ευρωπαίων «ξένων μαχητών». Οι προσηλυτισμένοι στο Ισλάμ (επίσης στον ισλαμιστικό ριζοσπαστισμό) είναι μια ειδική ομάδα εγχώριων τρομοκρατών. Σε σχετικές έρευνες στο Βέλγιο και την Ολλανδία καταδείχθηκε ότι όσοι ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία είναι κατά μέσο όρο στην ηλικία των 20 ετών, προερχόμενοι από κατώτερες κοινωνικοοικονομικές τάξεις, με χαμηλό ή μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης, σε συνδυασμό με προβληματική παιδική και εφηβική ηλικία, χρήση αλκοόλ και ναρκωτικά και κάποια εμπλοκή με εγκληματικές δραστηριότητες. Επίσης, έχει βρεθεί στην Ολλανδία πως υπάρχει σύνδεση μεταξύ Σαλαφιστών τρομοκρατών και τρομοκρατών της διασποράς (Prezelj & Kocjancic, 2020, σελ. 32).

Οι προσηλυτισμένοι στο Ισλάμ αντιπροσωπεύουν ένα μικρό ποσοστό της μουσουλμανικής κοινότητας στις δυτικές χώρες. Ωστόσο, όταν πρόκειται για τον ισλαμιστικό εξτρεμισμό και την τρομοκρατία, η έρευνα έχει δείξει ότι οι προσήλυτοι

υπερεκπροσωπούνται σημαντικά. Στη βάση αυτή, οι Schuurman, GroI και Flower (2016, σελ. 1) μελέτησαν τη συμμετοχή των προσηλυτισμένων στον εγχώριο τζιχαντισμό και το φαινόμενο των ξένων μαχητών. Οι συγγραφείς τονίζουν πως αυτή η υπερεκπροσώπηση μπορεί απλώς να είναι μία τάση (ή αλλιώς εξέλιξη) μίας χρονικής περιόδου και να μην ισχύει πάντοτε και σε όλες τις δυτικές χώρες. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η διερεύνηση των παραγόντων συμμετοχής των προσηλυτισμένων στον ισλαμικό εξτρεμισμό και την τρομοκρατία. Σύμφωνα με τους Schuurman et al. (2016, σελ. 10), οι προσήλυτοι μπορεί να είναι πιο ευάλωτοι στη ριζοσπαστικοποίηση επειδή δεν γνωρίζουν το Ισλάμ. Σύμφωνα με μία άλλη άποψη, η τάση των προσήλυτων στη ριζοσπαστικοποίηση πηγάζει από τον «ζήλο των προσηλυτιστών»: την επιθυμία να δείξουν αφοσίωση με έναν ιδιαίτερα φανατικό τρόπο. Σύμφωνα με μία άλλη αιτιολόγηση, προσωπικά χαρακτηριστικά μπορούν να οδηγήσουν στη ριζοσπαστικοποίηση, όπως ιστορικό κακοποίησης ή εθισμού, οικογενειακά προβλήματα, ποινικό μητρώο, αντικοινωνική συμπεριφορά (κοινωνικός στιγματισμός).

Σημαντικό χαρακτηριστικό της ριζοσπαστικοποίησης που συνδέεται με τα πολλαπλά αίτια της είναι το ότι ο κίνδυνος της ριζοσπαστικοποίησης και κατά συνέπεια της τρομοκρατίας είναι άνισα κατανεμημένος στις χώρες της Ευρώπης. Η επισκόπηση όλων των εκθέσεων TESAT² της Europol για την περίοδο 2007-2019 υποδηλώνει ότι επικεντρώνονται κυρίως σε χώρες με σημαντικό αριθμό επιτυχημένων ή αποτυχημένων τρομοκρατικών επιθέσεων, όπως η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ισπανία και επίσης χώρες με μικρότερο αλλά ακόμη σημαντικό αριθμό όπως η Ιρλανδία, η Γερμανία, η Ελλάδα, το Βέλγιο, η Δανία και η Ολλανδία. Αυτό που έχει ενδιαφέρον είναι η επισήμανση ότι, το φάσμα της ισλαμιστικής ριζοσπαστικοποίησης και των σχετικών δραστηριοτήτων μπορεί να είναι ευρύ σε ένα κράτος χωρίς ούτε μία ενεργή ισλαμιστική τρομοκρατική ομάδα ή μια ολοκληρωμένη τρομοκρατική επίθεση. Για χώρες με πλήρως ανεπτυγμένη εξτρεμιστική και τρομοκρατική απειλή, θα μπορούσε κανείς να αναμένει πολλούς δείκτες όπως η ύπαρξη οργανωμένων τρομοκρατικών ομάδων, τρομοκρατικές επιθέσεις σε ανθρώπους και υποδομές, απαγωγές ή ομηρίες, κατασκευή, κατοχή, μεταφορά, προμήθεια ή χρήση εκρηκτικών και όπλα, συμπεριλαμβανομένων χημικών, βιολογικών, ραδιολογικών ή πυρηνικών

² EU Terrorism Situation & Trend Report

όπλων, της απελευθέρωσης επικίνδυνων ουσιών ή της παράνομης παρέμβασης δεδομένων και κατασχέσεων αεροσκαφών, πλοίων ή άλλων μορφών μεταφοράς. Θα μπορούσε κανείς επίσης να περιμένει περιπτώσεις στρατολόγησης για τρομοκρατία, παροχή και εκπαίδευση, ταξίδια και οργάνωση ταξιδιών με σκοπό την τρομοκρατία (π.χ. ξένοι μαχητές), δημόσιες προκλήσεις για διάπραξη τρομοκρατικού αδικήματος, χρηματοδότηση εξτρεμιστικών και τρομοκρατικών δραστηριοτήτων και άλλες δραστηριότητες υποστήριξης τρομοκρατικών οργανώσεων. Επιπλέον, η ώριμη ριζοσπαστικοποίηση που τείνει προς τη χρήση βίας μπορεί να περιλαμβάνει περιπτώσεις ατόμων ή ομάδων που χαρακτηρίζονται από μετασχηματισμό των πεποιθήσεων, των συναισθημάτων και των συμπεριφορών τους. Η εν λόγω κατάσταση περιπλέκεται περισσότερο εξαιτίας του αριθμού των ξένων μαχητών που επιστρέφουν στις πατρίδες τους (Prezelj & Kocjancic, 2020, σελ. 29-30).

Η ριζοσπαστικοποίηση είναι μια σύνθετη και δυναμική έννοια (Abbas, 2020, σελ. 3). Το γεγονός ότι είναι σύνθετη καταδείχθηκε μέσα από την προηγηθείσα αναφορά στα αίτια της ριζοσπαστικοποίησης. Το γεγονός ότι είναι δυναμική καταδεικνύεται μέσα από τη συνεχή εξέλιξη της ριζοσπαστικοποίησης, αλλά και την ανταπόκρισή της στις γενικότερες εξελίξεις και αλλαγές που λαμβάνουν χώρα στο ευρύτερο περιβάλλον. δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι το διαδίκτυο και η πανδημία.

Αρχικά, αξίζει να σημειωθεί ότι σήμερα, πολλές από αυτές τις διαδικασίες ριζοσπαστικοποίησης λαμβάνουν χώρα εικονικά, διαμορφωμένες από νέους των οποίων οι ριζοσπαστικοποιήσεις συμβαίνουν κυρίως στο διαδίκτυο (Abbas, 2020, σελ. 3). Σύμφωνα με τον Reynié (2019), το Διαδίκτυο διαδραματίζει βασικό ρόλο στην παγκοσμιοποίηση της ισλαμιστικής τρομοκρατίας, καθώς αναδεικνύεται σε ένα ισχυρό εργαλείο προπαγάνδας και στρατολόγησης. Πιο αναλυτικά, η εμφάνιση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης επιτρέπει στις ισλαμιστικές ομάδες να αλληλεπιδρούν αποτελεσματικά και συχνά ανώνυμα, να μοιράζονται έγγραφα και πληροφορίες, αλλά και να δημιουργούν μια κοινότητα διασυνδεδεμένων ατόμων. Το 90% της τρομοκρατικής δραστηριότητας στο Διαδίκτυο λαμβάνει χώρα χρησιμοποιώντας εργαλεία κοινωνικής δικτύωσης. Αυτά τα φόρουμ χρησιμεύουν ως «εικονικό τείχος προστασίας» για να βοηθήσουν στη διαφύλαξη της ταυτότητας όσων συμμετέχουν και προσφέρουν στους συνδρομητές την ευκαιρία να έρθουν σε άμεση επαφή με εκπροσώπους τρομοκρατών. Επιπλέον, η κυβερνοτρομοκρατία είναι επίσης ένας

τρόπος επίθεσης για ισλαμιστικές ομάδες που πολλαπλασιάζει έτσι την ικανότητά τους για δράση.

Σε αυτό το πλαίσιο, η μελέτη των von Behr, Reding, Edwards και Gribbon (2013, σελ. xii) εξέτασε τον ρόλο του διαδικτύου στη ριζοσπαστικοποίηση 15 τρομοκρατών και εξτρεμιστών στο Ηνωμένο Βασίλειο. Τα στοιχεία από την πρωτογενή έρευνα που διεξήχθη επιβεβαίωσαν ότι το διαδίκτυο έπαιξε ρόλο στη διαδικασία ριζοσπαστικοποίησης των βίαιων εξτρεμιστών και τρομοκρατών. Πιο συγκεκριμένα, από την έρευνα προέκυψαν πέντε ενδιαφέροντα αποτελέσματα. Το πρώτο είναι πως το διαδίκτυο πράγματι δημιουργεί περισσότερες ευκαιρίες για ριζοσπαστικοποίηση. Αυτό οφείλεται στην ευκολία πρόσβασης όλων στο διαδίκτυο, σε παγκόσμιο επίπεδο, χωρίς χωροχρονικούς περιορισμούς, λειτουργώντας κυρίως ως βασική πηγή πληροφοριών, επικοινωνίας και προπαγάνδας για τις εξτρεμιστικές πεποιθήσεις των τρομοκρατών και εξτρεμιστών. Το δεύτερο είναι ότι το διαδίκτυο μπορεί να παρέχει μεγαλύτερη ευκαιρία από τις αλληλεπιδράσεις εκτός σύνδεσης για να επιβεβαιωθούν οι υπάρχουσες πεποιθήσεις, κάτι το οποίο αναφέρεται ως 'echo chamber'. Το τρίτο συμπέρασμα είναι πως το διαδίκτυο επιταχύνει τη διαδικασία της ριζοσπαστικοποίησης μέσω της διευκόλυνσης που παρέχει. Το τέταρτο είναι πως το διαδίκτυο δεν υποκαθιστά τις προσωπικές συναντήσεις αλλά, μάλλον, συμπληρώνει την προσωπική επικοινωνία. Το τελευταίο συμπέρασμα είναι πως το διαδίκτυο δεν αυξάνει τις ευκαιρίες για αυτοριζοσπαστικοποίηση.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί και η ισλαμιστική τρομοκρατία και ριζοσπαστικοποίηση κατά την περίοδο της πανδημίας. Άλλωστε, όπως υποστηρίζεται από τη Europol (2021), οι τρομοκράτες εκμεταλλεύονται την πόλωση στην κοινωνία για να προωθήσουν τη βίαιη ιδεολογία τους. Τα τελευταία χρόνια, η πόλωση του πολιτικού λόγου έχει αυξηθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η πανδημία Covid-19 έχει επιταχύνει περαιτέρω αυτήν την εξέλιξη. Η κατάσταση που δημιουργείται από την πανδημία μπορεί να είναι ένας πρόσθετος παράγοντας άγχους, που ενδεχομένως να ενθαρρύνει τα ευάλωτα άτομα να στραφούν στη βία. Οι εξτρεμιστές και οι τρομοκράτες έχουν βρει νέες ευκαιρίες στον αυξημένο χρόνο που δαπανάται στο διαδίκτυο κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19. Επιπρόσθετα, με μεγάλο όγκο παραπληροφόρησης που διαδίδεται ενεργά στο Διαδίκτυο, οι εξτρεμιστές και οι τρομοκράτες έχουν

εκμεταλλευτεί την κοινωνική δυσαρέσκεια για να προσεγγίσουν και να διαδώσουν τις ιδεολογίες τους.

Πράγματι, οι εξτρεμιστικές ομάδες ευδοκιμούν από αφηγήσεις κρίσεων και η πανδημία αποτέλεσε μία σημαντική ευκαιρία που αξιοποιήθηκε από τρομοκρατικές οργανώσεις προς αυτήν την κατεύθυνση. Τρομοκράτες και βίαιοι εξτρεμιστές, που στοχεύουν να αλλάξουν κοινωνίες και κυβερνητικά συστήματα μέσω της βίας, επιδιώκουν να εκμεταλλευτούν μεγάλες κρίσεις για να επιτύχουν τους στόχους τους. Η πανδημία χρησιμοποιήθηκε ως έναυσμα αφηγήσεων από ισλαμιστές εξτρεμιστές σχετικά με την επαναστατική ίδρυση ενός ισλαμικού κράτους, με βάση την αυστηρή εφαρμογή του ισλαμικού νόμου και το θρησκευτικό καθήκον των τζιχαντιστών που είναι βία κατά των απίστων. Για παράδειγμα, η συριακή ομάδα τζιχαντιστών Hayat Tahrir al-Sham (HTS) παρουσίασε την πανδημία ως έναν προάγγελο πολιτικής και οικονομικής κατάρρευσης και μια γεωπολιτική ευκαιρία για την επίτευξη των στόχων της. Το περιοδικό al-Naba του ISIS παρουσίασε τον ιό ως «στρατιώτη του Αλλάχ», ενώ οι Ταλιμπάν ισχυρίστηκαν ότι η πανδημία «στάλθηκε από τον Θεό ως απάντηση στην ανυπακοή και τις αμαρτίες της ανθρωπότητας». Η σαλαφική-τζιχαντιστική προπαγάνδα προσπάθησε επίσης να τονίσει τις αντιληπτές ελλείψεις των δημοκρατικών κρατών στην ανταπόκρισή τους στην πανδημία, δίνοντας έμφαση στην αποτελεσματικότητα μιας «ισλαμικής απάντησης» στον ιό. Ορισμένες ομάδες - συμπεριλαμβανομένων των ISIS, Al-Qaeda και HTS - έχουν χρησιμοποιήσει επίσημα κανάλια προπαγάνδας για να παρουσιάσουν την αποτελεσματικότητα των αντίστοιχων «Υπουργείων Υγείας» στα ψευδοκράτη τους. Η Αντιτρομοκρατική Εκτελεστική Διεύθυνση του ΟΗΕ (CTED) έχει επισημάνει τη δυνατότητα τρομοκρατικών ομάδων να παρουσιάζονται ως εναλλακτικοί πάροχοι υπηρεσιών, ιδιαίτερα σε περιοχές με αδύναμη διακυβέρνηση, η οποία μπορεί «να αξιοποιηθεί για την προώθηση της αντικρατικής βίας και των αφηγήσεων» (Comerford, 2020).

Εκτός των αφηγήσεων και της διάδοσης ιδεών διαμέσου του διαδικτύου, η τρομοκρατία συνεχίστηκε εν μέσω της πανδημίας και με επιθέσεις και παρά την κυρίαρχη προσοχή των μέσων ενημέρωσης στην πανδημία Covid-19 και την σχεδόν ολοκληρωτική έκλειψη των θεμάτων ασφαλείας (Kruglanski, Gunaratna, Ellenberg & Speckhard, 2020, σελ. 122). Την εβδομάδα 11-17 Μαρτίου 2020, το Ισλαμικό Κράτος εξαπέλυσε σημαντικές επιθέσεις σε επτά χώρες: Αίγυπτο, Νίγηρα, Νιγηρία, Φιλιππίνες,

Σομαλία και Υεμένη. Τον Απρίλιο του 2020, το ISIS εξαπέλυσε περισσότερες από 100 επιθέσεις στο Ιράκ. Στο Αφγανιστάν, η επαρχία Khorasan του Ισλαμικού Κράτους (ISKP) πραγματοποίησε στα μέσα Μαΐου 2020 μια καταστροφική επίθεση σε ένα γραφείο τελετών στο Nangahar (24 νεκροί, 68 τραυματίες). Τον Ιούνιο και τον Ιούλιο το ISIS αναζωπυρώθηκε επίσης στη Συρία, το Κασμίρ, το Πακιστάν και τις Φιλιππίνες. Εκτός του Κασμίρ, τα πακιστανικά ιδρύματα έχουν επίσης γίνει στόχος του εθνικιστικού Απελευθερωτικού Στρατού του Balochistan. Η οργάνωση Al Shabab που συνδέεται με την Al-Qaeda ανέφερε μια σημαντική άνοδο στις επιθέσεις της με 37 επιθέσεις στη Σομαλία και την Κένυα με 52 νεκρούς και 35 τραυματίες. Στο Μάλι, η Jama'at Nasr al-Islam που συνδέεται με την Al-Qaeda απήγαγε έναν ηγέτη της αντιπολίτευσης. Ομάδες υπέρ της Al-Qaeda ανέλαβαν επίσης επιθέσεις στη Συρία, το Μάλι και την Υεμένη (η Al-Qaeda στην Αραβική Χερσόνησο). Τα στατιστικά στοιχεία για την Ινδία, το Πακιστάν και το Αρχιπέλαγος της Μαλαισίας δεν έδειξαν μείωση των τρομοκρατικών επιθέσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΙΣΛΑΜΙΣΤΙΚΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

2.1 Η Μεσόγειος ως περιοχή δράσης και διέλευσης της ισλαμιστικής τρομοκρατίας

Τα τελευταία χρόνια η τζιχαντιστική τρομοκρατία και η ριζοσπαστικοποίηση έχουν γίνει μερικές από τις πιο κρίσιμες απειλές για την περιοχή της Μεσογείου. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις σε χώρες της Ευρώπης, της Βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής έθεσαν σε κίνδυνο τη σταθερότητα και την ασφάλεια περιοχής. Επιπλέον, οι συγκρούσεις στη Λιβύη, τη Συρία και το Ιράκ έχουν υποβαθμίσει την κατάσταση της ασφάλειας και οδήγησαν στην εμφάνιση νέων εξτρεμιστικών ομάδων όπως το Ισλαμικό Κράτος και η Hayat Tahrir al-Sham. Μαζί με τη γενική άνοδο του «εγχώριου» εξτρεμισμού, πολλές μεσογειακές χώρες ήταν η πηγή μιας μεγάλης εξόδου ξένων μαχητών που ταξίδεψαν σε ζώνες συγκρούσεων και πλέον αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο επιστροφής εξτρεμιστών μαχητών με μαχητικές ικανότητες και εμπειρία. Επιπλέον, καθώς οι αρχές κατέστειλαν αρκετά τρομοκρατικά δίκτυα, η ριζοσπαστικοποίηση εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων έχει καταστεί μια ακόμη πιο κρίσιμη πρόκληση. Κατά συνέπεια, η καταπολέμηση του βίαιου τρομοκρατικού εξτρεμισμού έχει καταστεί κρίσιμη προτεραιότητα στην περιοχή. Ενώ οι απαντήσεις των διαφόρων κυβερνήσεων ήταν ποικίλες, με μεγαλύτερη εστίαση στη χρήση σκληρών, κατασταλτικών μέτρων, η ανάγκη προσθήκης εναλλακτικών δράσεων πρόληψης και αποκατάστασης στις ήδη υπάρχουσες κατασταλτικές πολιτικές έχει τονιστεί από τις αρχές σε όλη την περιοχή (Magri, 2018, σελ. 7).

Η περιοχή της Μεσογείου χαρακτηρίζεται από αλληλεπίδραση ανταγωνιστικών πολιτικών, οικονομικών και διπλωματικών συμφερόντων, που καθοδηγούνται τόσο από τοπικούς, όσο και από εξωτερικούς παράγοντες (όπως οι ΗΠΑ και η Ρωσία). Ως εκ τούτου, η Μεσόγειος και η γύρω παράκτια περιοχή φιλοξενούν ιστορικά σχετικά υψηλά επίπεδα στρατιωτικής δραστηριότητας, που κυμαίνονται από επενδύσεις σε αμυντικές υποδομές και πρωτοβουλίες ανάπτυξης ικανοτήτων έως πολεμικές συγκρούσεις (Black, Hall, Persi Paoli & Warnes, 2017, σελ. 4). Ο Kasapoğlu (2019) σε παρόμοιο πλαίσιο επίσης αναφέρει πως, η τρομοκρατική δραστηριότητα στη Μεσόγειο είναι πολύπλοκη. Ισλαμιστές τρομοκράτες από την Τυνησία έχουν μεταφέρει τις δραστηριότητές τους στη Λιβύη. Σύμφωνα με πληροφορίες, τα στρατόπεδα εκπαίδευσης που ιδρύθηκαν στη Λιβύη χρησιμοποιήθηκαν για την αποστολή

Τυνήσιων ξένων μαχητών στη Συρία. Επίσης, η τρομοκρατία, ο βίαιος εξτρεμισμός και το λαθρεμπόριο πολλές φορές συνδέονται στην περίπτωση της Μεσογείου. Το γεγονός ότι η Μεσόγειος αποτελεί περιοχή διέλευσης τόσο μεταναστών / προσφύγων, όσο και ξένων μαχητών, αλλά και ενέργειας, περιπλέκει την κατάσταση (Kasapoğlu, 2019).

Οι προσφυγικές ροές διαμέσου της Μεσογείου παρέχουν στους ξένους τρομοκράτες έναν πιθανό νέο τρόπο εισόδου στην Ευρωπαϊκή Ένωση από περιοχές που ελέγχονται από τον ISIS στη Μέση Ανατολή. Η διαδρομή της ανατολικής Μεσογείου μέσω Τουρκίας προς την Ελλάδα έχει το πλεονέκτημα ότι είναι σε μεγάλο βαθμό χερσαία, κάτι το οποίο σημαίνει ότι όσοι την ακολουθούν μπορούν να αποφύγουν τις εποχικές καθυστερήσεις που προκαλούνται από αντίξοες καιρικές συνθήκες. Επίσης η διαδρομή από τη Λιβύη στην Ιταλία θεωρείται εύκολη καθώς η μετακίνηση των ατόμων δεν ανακόπτεται από τις συνοριακές περιπολίες. Ο ISIS μπορεί να έχει ευρύτερο πολιτικό συμφέρον να χρησιμοποιήσει πρόσφυγες ακόμα κι αν τα ποσοστά επιτυχίας δεν είναι υψηλά. Ο θεμελιώδης στόχος της τρομοκρατίας της συγκεκριμένης οργάνωσης στη Δύση είναι λιγότερο να απενεργοποιήσει στρατηγικούς στόχους ή να σκοτώσει άμαχο πληθυσμό και περισσότερο να προκαλέσει συγκεκριμένες πολιτικές και κοινωνικές αντιδράσεις. Ένας τρόπος για να επιτευχθεί αυτό είναι να τροφοδοτηθούν οι φόβοι για τους μουσουλμάνους πρόσφυγες στους ευρωπαίους πολίτες. Πράγματι, η απλή υποψία ότι πρόσφατα εγγεγραμμένοι πρόσφυγες πραγματοποίησαν επιθέσεις σε ευρωπαϊκές χώρες αποδείχτηκε πως μπορεί να λειτουργήσει προς αυτήν την κατεύθυνση. Ο ISIS μπορεί επίσης να επιτύχει σχεδόν το ίδιο αποτέλεσμα μέσω της παραπληροφόρησης, δηλαδή διαδίδοντας πως ξένοι μαχητές έχουν σταλεί στην Ευρώπη διαμέσου της Μεσογείου (Funk & Parkes, 2016).

Το μεσογειακό περιβάλλον ασφαλείας στο σύνολό του θα συνεχίσει να επηρεάζεται έντονα από την τρομοκρατία και τη διέλευση τρομοκρατών στην περιοχή. Αυτό θα συμβεί ακόμη και αν δεν υπάρξει τοπική αύξηση της συχνότητας και της θνησιμότητας των επιθέσεων. Η τελευταία γενιά τζιχαντιστών δεν ενδιαφέρεται σε μεγάλο βαθμό για ή για την τρομοκρατία με όπλα μαζικής καταστροφής. Ωστόσο, η απογοήτευση στη βάση εδαφικών φιλοδοξιών σε συνδυασμό με την τάση για κλιμάκωση ως χαρακτηριστικό της θρησκευτικής τρομοκρατίας, αποτελούν σημαντικό κίνδυνο. Συγκεκριμένες χώρες έχουν αυξήσει την τρομοκρατική τους δραστηριότητα. Για παράδειγμα, Η Τυνησία, που συχνά θεωρείται ως μια σχετικά επιτυχημένη μετα-

επαναστατική κοινωνία, έχει δημιουργήσει το μεγαλύτερο απόσπασμα ξένων μαχητών για το Ισλαμικό Κράτος. Επιπλέον, η Μεσόγειος χαρακτηρίζεται και από εγχώρια τρομοκρατία, αλλά και πολιτική βία που βασίζεται σε πολιτικές ιδεολογίες και κοινωνικοοικονομικές συνθήκες. Η γενική άνοδος των λαϊκιστικών κινήσεων θα μπορούσε επίσης να ενθαρρύνει την εμφάνιση ξενοφοβικής, κατά της παγκοσμιοποίησης ή απλώς μηδενιστικής τρομοκρατίας στο περιθώριο της ριζοσπαστικής πολιτικής. Από την άλλη πλευρά, δεν είναι πιθανό να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο η θαλάσσια τρομοκρατία σε τρομοκρατικές επιχειρήσεις. Τα τρομοκρατικά κινήματα στην περιοχή, συμπεριλαμβανομένων των ξένων μαχητών, δεν είναι καλά εξοπλισμένα για να λειτουργήσουν σε ένα απαιτητικό θαλάσσιο περιβάλλον, ακόμα κι αν η παρουσία τους στην ξηρά τους δίνει κάποια εγγύτητα σε πιθανούς στόχους (Lesser, 2016).

Ορισμένες ενδιαφέρουσες επισημάνσεις σχετικά με την κατάσταση της τρομοκρατίας στην περιοχή της Μεσογείου περιλαμβάνονται στην έκθεση των Black et al. (2017, σελ. 28-29). Πρώτον, πολλές από τις προκλήσεις άμυνας και ασφάλειας που υπάρχουν στην περιοχή είναι πολύπλευρες και μακροχρόνιες. Ως εκ τούτου, η αντιμετώπιση των προκλήσεων της περιοχής θα απαιτήσει πολιτική και οικονομική βούληση, ολιστική σκέψη και συνεκτικές προσεγγίσεις. Δεύτερον, δεδομένου ότι η αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτιών ορισμένων από τα προβλήματα στην περιοχή της Μεσογείου θα είναι μακροχρόνια (π.χ. κοινωνικοοικονομικές συνθήκες), απαιτείται συντονισμένη, στοχευμένη και αξιολογημένη εφαρμογή σημαντικών οικονομικών, πολιτικών και ανθρώπινων πόρων με την πάροδο του χρόνου. Ωστόσο, υπάρχουν ελάχιστα στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι υπάρχει η βούληση για ανάληψη δεσμεύσεων σε αυτό το επίπεδο. Εκτός των ανωτέρω, οι ενέργειες εξωτερικών παραγόντων στις χώρες της περιοχής της Μεσογείου, ιδιαίτερα της Ρωσίας και των ΗΠΑ, αντιπροσωπεύουν έναν σημαντικό παράγοντα που περιπλέκει την κατάσταση στην περιοχή. Οι αποφάσεις και οι συμπεριφορές εξωτερικών παραγόντων συχνά αντικατοπτρίζουν ευρύτερες γεωπολιτικές πραγματικότητες, προκαταλήψεις ή εντάσεις, με τον κίνδυνο να δημιουργηθούν νέες απειλές στην περιοχή. Για παράδειγμα, υπήρξε περιορισμένος διάλογος για το πώς θα έπρεπε να συνεργαστούν καλύτερα τα μέλη της διεθνούς κοινότητας, τόσο ατομικά όσο και συλλογικά για τη διαχείριση ή τον μετριασμό των απειλών και των προκλήσεων στην περιοχή προς την επίτευξη αμοιβαίου οφέλους. Τέλος, σημειώνεται πως, το χάσμα στις αμυντικές δυνατότητες των χωρών στα βόρεια

και νότια της Μεσογείου μειώνεται. Μακροπρόθεσμα, αυτό μπορεί να περιορίσει την ελευθερία δράσης καθώς οι ιστορικά λιγότερο ικανές χώρες αποκτούν πιο προηγμένες δυνατότητες. Τα προγράμματα εκσυγχρονισμού της άμυνας χωρών όπως η Αίγυπτος και η Αλγερία θα μπορούσαν να αλλάξουν τις υποθέσεις σχετικά με τη λειτουργία με ή εντός αυτών των χωρών, καθώς γίνονται στρατιωτικά πιο ικανές. Αυτό μπορεί να παρουσιάζει προκλήσεις και ευκαιρίες για διαλειτουργικότητα, αλλά θα είχε επίσης πιθανές συνέπειες εάν μια επιδείνωση των καταστάσεων ασφάλειας επιταχυνθεί.

2.2 Αντιμετώπιση της ισλαμιστικής τρομοκρατίας στη Μεσόγειο

Η επιχείρηση Operation Sea Guardian (OSG) παρέχει πληροφόρηση σχετικά με τη θαλάσσια κατάσταση της Μεσογείου. Στην επιχείρηση αυτή συμμετέχει το NATO, αλλά και εταίροι από την περιοχή της Μεσογείου. Μέσω του συνδυασμού των πληροφοριών, το NATO προσπαθεί να εντοπίσει πιθανές ανησυχίες ασφαλείας. Η OSG παρέχει επίσης δυνατότητες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας στη θάλασσα και την ανάπτυξη ικανοτήτων για την ασφάλεια στη θάλασσα. Η αποστολή ξεκίνησε το 2016, μετά τη Σύνοδο Κορυφής της Βαρσοβίας. Μια ευέλικτη θαλάσσια δύναμη που δημιουργείται από εθνικούς πόρους εκτελεί ένα ευρύ φάσμα καθηκόντων που υποστηρίζουν τους κύριους στόχους. Η δύναμη μπορεί να επιφορτιστεί με τη διατήρηση της ελευθερίας της ναυσιπλοΐας, τη θαλάσσια απαγόρευση, την αντιμετώπιση της διάδοσης όπλων μαζικής καταστροφής και την προστασία των κρίσιμων υποδομών. Η Συμμαχική Ναυτική Διοίκηση χρησιμεύει ως κόμβος για την ανταλλαγή πληροφοριών θαλάσσιας ασφαλείας για τη Συμμαχία (NATO, 2021).

Μία ακόμη πρωτοβουλία του NATO είναι η Strategic Direction-South Hub (NSD-S Hub). Η εν λόγω πρωτοβουλία επινοήθηκε και τέθηκε επίσημα σε ισχύ τον Σεπτέμβριο του 2017, φθάνοντας σε πλήρη ικανότητα τον Ιούλιο του 2018. Βασικό στοιχείο της είναι η έμφαση στην πρόληψη. Το Hub λειτουργεί ως αίθουσα συσκέψεων για την επίτευξη αυτού του στόχου, αποτελώντας έναν αγωγό για ανοιχτή ανταλλαγή πληροφοριών. Είναι ένα πρωτοποριακό φόρουμ που συνδέει συμμάχους και εταίρους του NATO με εμπειρογνώμονες από τοπικά και περιφερειακά ιδρύματα, συμπεριλαμβανομένων πανεπιστημίων, ερευνητικών κέντρων και μη κυβερνητικών οργανώσεων από τη Βόρεια Αφρική, τη Μέση Ανατολή, το Σαχέλ και την Υποσαχάρια Αφρική. Το Hub υιοθετεί μια ολιστική, συνεργατική προσέγγιση, έτσι ώστε να λαμβάνεται υπόψη η τοπική γνώση και εμπειρία από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. Ο

ρόλος του Hub είναι να συνδέει συμμάχους, εταίρους και διεθνείς, μη κυβερνητικές και πολιτικές οργανώσεις προωθώντας τον διάλογο, με αποτέλεσμα την καθολική κατανόηση, εμπιστοσύνη και σταθερότητα. Συνολικά, το Hub φιλοδοξεί να α) δημιουργήσει συνδέσεις μεταξύ όλων των ενδιαφερομένων μερών, β) να βελτιώσει τη διαδικασία διαβούλευσης, γ) να βοηθήσει προληπτικά το NATO να συντονιστεί καλύτερα με τους Συμμάχους και τους εταίρους του στη Μεσόγειο προκειμένου να επιτευχθεί το επιθυμητό ασφαλές, ασφαλές και σταθερό περιβάλλον (NATO, 2021α).

Εκτός των ανωτέρω, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η αντιμετώπιση της ισλαμιστικής τρομοκρατίας από τις χώρες της Μεσογείου. Για παράδειγμα, Ο Vidino (2018, σελ. 13) αναφέρει πως, ενώ η Ιταλία μπορεί να φαίνεται ως κόμβος για την κινητοποίηση των τζιχαντιστών και στόχος, δεν έχει βιώσει το ίδιο κύμα ριζοσπαστικοποίησης όπως οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Ωστόσο, ενώ η Ιταλία έχει υιοθετήσει πολλά αποτελεσματικά κατασταλτικά μέτρα που μπόρεσαν να αντιμετωπίσουν την ισλαμιστική τρομοκρατία, υπάρχουν ενδείξεις ότι η φύση της ριζοσπαστικοποίησης στην Ιταλία εξελίσσεται και για τον λόγο αυτό απαιτείται η εφαρμογή νέων πολιτικών πρόληψης και από-ριζοσπαστικοποίησης. Παρομοίως, το Μαρόκο εφάρμοσε μία αποτελεσματική αντιτρομοκρατική πολιτική μετά τις επιθέσεις στην Καζαμπλάνκα το 2003, αλλά παρ' όλα αυτά η απειλή του εξτρεμισμού και της ριζοσπαστικοποίησης παραμένει, υπό το πρίσμα της φτώχειας, του θρησκευτικού φανατισμού, αλλά και την κατάλληλη επανένταξη πρώην φυλακισμένων για βίαιο εξτρεμισμό και τρομοκρατία (Rezrazi, 2018, σελ. 81).

Η Γαλλία έχει επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από την ισλαμιστική τρομοκρατία τα τελευταία χρόνια, χωρίς ωστόσο να μπορέσει η χώρα να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά και σε μεγάλο βαθμό τη ριζοσπαστικοποίηση (Schwarzenbach, 2018, σελ. 21). Μία ακόμη χώρα που έχει επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από την ισλαμιστική τρομοκρατία είναι η Τυνησία. Από την επανάσταση του 2011, η Τυνησία ήταν μια από τις χώρες που επηρεάστηκαν περισσότερο από την άνοδο του τζιχαντιστικού εξτρεμισμού, με ομάδες όπως η Ansar al-Sharia και το Ισλαμικό Κράτος, που έχουν εδραιωθεί στις τοπικές κοινότητες. Επιπλέον, με το ξέσπασμα των εμφυλίων πολέμων στη Συρία και τη Λιβύη, η Τυνησία έγινε η χώρα με τον μεγαλύτερο αριθμό ξένων μαχητών κατά κεφαλήν στον κόσμο. Ενώ η απάντηση της κυβέρνησης επικεντρώθηκε κυρίως στα μέτρα ασφαλείας, μια νέα εθνική στρατηγική που εγκρίθηκε το 2016

επικέντρωσε εκ νέου την καταπολέμηση του εξτρεμισμού και της τρομοκρατίας σε τέσσερις βασικούς άξονες: πρόληψη, προστασία, δικαστικές διαδικασίες και αντίποινα. Απαιτούνται, όμως, περαιτέρω μέτρα (Ben Arab, 2018, σελ. 93).

Η Ισπανία, αντίθετα, μάλλον είναι καλύτερα προετοιμασμένη, καθώς είχε την εμπειρία στην αντιμετώπιση εσωτερικών τρομοκρατικών ομάδων όπως η βασκική Euskadi Ta Askatasuna (ETA). Μετά τις επιθέσεις στη Μαδρίτη το 2004, η χώρα εμβάθυνε στην προσέγγισή της για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, καθώς εφαρμόστηκαν νέες αντιτρομοκρατικές πολιτικές σε μια προσπάθεια να αναχαιτιστεί η ριζοσπαστικοποίηση (Reinares & García-Calvo, 2018, σελ. 35). Παρομοίως, η Σαουδική Αραβία έχει υιοθετήσει ένα αρκετά ολιστικό πρόγραμμα (Al-Saud & Zarea, 2018, σελ. 139). Ενώ η χώρα ήταν ιστορικά στόχος τζιχαντιστικών τρομοκρατικών οργανώσεων, έχει συσσωρεύσει έναν ορισμένο βαθμό τεχνογνωσίας για την καταπολέμηση του βίαιου εξτρεμισμού και της ριζοσπαστικοποίησης. Στο πλαίσιο αυτό έχουν ληφθεί μέτρα όπως τα προγράμματα για την αποκατάσταση εξτρεμιστών στη φυλακή και την αντιμετώπιση της εξτρεμιστικής προπαγάνδας στο Διαδίκτυο και το Κέντρο Συμβουλευτικής και Φροντίδας Mohammed bin Naif και το κέντρο Etidal (συντονισμού).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΙΣΛΑΜΙΣΤΙΚΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΩΣ ΑΠΕΙΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Η μουσουλμανική κοινότητα στην Ελλάδα αποτελείται από δύο διακριτές ομάδες. Η πρώτη είναι η ιθαγενής μουσουλμανική κοινότητα στη Βόρεια Ελλάδα (Περιφέρεια

Θράκης) που αποτελείται από Τούρκους, Πομάκους και Ρομά και στα νησιά της Ρόδου και της Κω από Τούρκους. Η δεύτερη είναι Μουσουλμάνοι μετανάστες (κυρίως μη εγγεγραμμένοι) και αιτούντες άσυλο που προέρχονται κυρίως από την Αλβανία, την Τουρκία (Κούρδοι), το Πακιστάν, το Αφγανιστάν, το Ιράκ και το Ιράν, οι οποίοι διαμένουν κυρίως στις μητροπολιτικές περιοχές της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης (European Monitoring Centre On Racism And Xenophobia, 2016, σελ. 35).

Παρομοίως, ο Sakellariou (2021) αναφέρει πως υπάρχουν δύο βασικές ομάδες Μουσουλμάνων στην Ελλάδα. Από τη μία πλευρά, υπάρχει η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης, που βρίσκεται στο βορειοανατολικό τμήμα της χώρας, η οποία αποτελείται από περίπου 120.000 μουσουλμάνους που κατοικούν στην περιοχή μαζί με μια ελληνοχριστιανική πλειοψηφία. Η μουσουλμανική κοινότητα της Θράκης, μαζί με τους Έλληνες της Κωνσταντινούπολης στην Τουρκία, προστατεύονται από τη Συνθήκη της Λωζάνης του 1923, η οποία τους εξαιρούσε από τις υποχρεωτικές ανταλλαγές πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Η Συνθήκη, που υπογράφηκε στον απόηχο της ήττας της Ελλάδας στη Μικρά Ασία (1922), περιελάμβανε ένα τμήμα για την «Προστασία των Μειονοτήτων», το οποίο περιείχε μια σειρά διατάξεων για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των μειονοτικών πληθυσμών και στις δύο χώρες. Αυτή η ομάδα αποτελεί αυτό που έχει περιγραφεί ως «παλιό Ισλάμ», το οποίο διαφέρει από τα πρόσφατα κύματα μουσουλμάνων μεταναστών που θεωρούνται το «νέο Ισλάμ». Η δεύτερη ομάδα αποτελείται από μουσουλμάνους μετανάστες, οι οποίοι, δεν μια ενοποιημένη ομάδα, αλλά αντίθετα ανήκουν σε διαφορετικές εθνικότητες. Αν και άλλες εθνικές και θρησκευτικές κοινότητες υπήρχαν ήδη στην ελληνική κοινωνία, ο αριθμός τους ήταν αμελητέος μέχρι το 1991, όταν χιλιάδες μετανάστες άρχισαν να φτάνουν στην Ελλάδα μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού στην Αλβανία. Έκτοτε, η ελληνική κοινωνία έχει χαρακτηριστεί από σημαντικές αυξήσεις στους μουσουλμάνους μετανάστες, κυρίως από τη Βόρεια Αφρική και τη Μέση Ανατολή. Το καλοκαίρι του 2015, χιλιάδες πρόσφυγες και μετανάστες έφτασαν και συγκεντρώθηκαν για εβδομάδες σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, κυρίως στα νησιά του Αιγαίου και κατά μήκος των συνόρων με βαλκανικά κράτη, περιμένοντας να μεταφερθούν σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Έκτοτε, ένας μεγάλος αριθμός εξ αυτών κατάφερε να μεταφερθεί σε άλλη ευρωπαϊκή χώρα, αλλά ακόμα και σήμερα η Ελλάδα διαθέτει έναν σημαντικό αριθμό μεταναστών που διαμένουν σε καταυλισμούς σε αγροτικές περιοχές και νησιά, αλλά και σε οικήματα σε αστικές πόλεις. Σύμφωνα με ορισμένες έρευνες, οι

μουσουλμάνοι στην Ελλάδα ανέρχονται σε περίπου 600.000, ενώ ανεπίσημες εκτιμήσεις κάνουν λόγο για περίπου ένα εκατομμύριο, χωρίς να υπάρχουν διαθέσιμα επίσημα στοιχεία (Sakellariou, 2021).

Συνεπώς, στη βάση αυτής της διάκρισης, η απειλή της ισλαμιστικής τρομοκρατίας είναι δυνατόν να προέλθει για την Ελλάδα από αυτές τις δύο ομάδες. Επομένως, θα εξεταστεί κατά πόσο όντως η μετανάστευση, αλλά και η μουσουλμανική μειονότητα μπορούν πράγματι να αποτελέσουν απειλή για την εθνική ασφάλεια της χώρας. Στο σημείο αυτό, ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί πως η εξέταση της ισλαμιστικής τρομοκρατίας στην Ελλάδα με αναφορά στις δύο βασικές ομάδες μουσουλμανικής μειονότητας που υπάρχουν στη χώρα δε σημαίνει πως υπάρχει πλήρης ταύτιση της θρησκείας και της εθνικότητας με την τρομοκρατία. Αναγνωρίζεται το γεγονός πως η μουσουλμανική ταυτότητα δε συνδέεται απαραίτητα με την ισλαμιστική τρομοκρατία.

3.1 Η απειλή της ισλαμιστικής τρομοκρατίας στην Ελλάδα: μετανάστευση και δικτύωση

Στο παρελθόν, διάφορα τρομοκρατικά δίκτυα έχουν επιτεθεί σε στόχους στην Ελλάδα. Τα διεθνή τρομοκρατικά δίκτυα που δρουν στην Ελλάδα αποτελούνται κυρίως από αραβικές, παλαιστινιακές, κουρδικές και αρμενικές ομάδες και έχουν επικεντρώσει τις δραστηριότητές τους εναντίον αμερικανικών, ισραηλινών και τουρκικών στόχων. Οι πιο δημοσιευμένες περιπτώσεις τρομοκρατικών επιθέσεων αφορούσαν μέλη των εξής οργανώσεων: το κουρδικό PKK, η Παλαιστινιακή Οργάνωση της 15ης Μαΐου, η Οργάνωση Abu Nidal, το Λαϊκό Μέτωπο Αγώνα, το Λαϊκό Μέτωπο για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PFLP), η Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO) και ο Μαύρος Σεπτέμβρης, καθώς και λιβανέζικες συτικές ομάδες. Οι κύριες επιχειρήσεις τους περιελάμβαναν αεροπειρατείες, ομηρίες, επιθέσεις σε συμβολικούς στόχους, δολοφονίες ατόμων υψηλού προφίλ και βομβαρδισμούς (Kostakos, 2007).

Ο Skleparis (2017) αναφέρει ότι η Ελλάδα χρησιμοποιείται ως χώρα διέλευσης υπόπτων τρομοκρατών. Επίσης, υπάρχουν διάφοροι παράγοντες κινδύνου που καθιστούν τη χώρα πιθανό στόχο ισλαμιστών τρομοκρατών, παρά το γεγονός ότι στερείται συμβολισμού και στρατηγικού ενδιαφέροντος που επιδιώκουν τέτοια άτομα. Πιο συγκεκριμένα, οι ριζοσπαστικές ισλαμιστικές ομάδες συμμετέχουν σε αποστολές

χαμηλού κινδύνου, όπως στρατολόγηση, χρηματοδότηση, προπαγάνδα και εκπαίδευση στη χώρα (Giannoulis, 2011, σελ. 22; Anagnostou & Skleparis, 2015, σελ. 60; Skleparis, 2017).

Επίσης, ιστορικά, ξένες ομάδες που καθιέρωσαν την Ελλάδα ως επιχειρησιακή τους βάση δημιούργησαν επίσης δεσμούς με αυτόχθονες ριζοσπαστικές αριστερές τρομοκρατικές ομάδες όπως η ομάδα της 17N και ο Επαναστατικός Λαϊκός Αγώνας (ΕΛΑ). Μια διεξοδική εξέταση των δραστηριοτήτων τους καταδεικνύει ότι η συνεργασία μεταξύ ελληνικών και ξένων ομάδων περιλάμβανε εκπαίδευση σε αντάρτικες τακτικές και δεξιότητες κατασκευής βομβών, τεχνικές αυτοσχεδιασμού όπλων, υλικοτεχνική και οικονομική υποστήριξη και κοινοπραξίες σε τρομοκρατικό σχεδιασμό και επιθέσεις. Μετά την εξάρθρωση και τη φυλάκιση διαφόρων μελών της ελληνικής τρομοκρατικής ομάδας 17N, προέκυψαν ορισμένα ανησυχητικά στοιχεία που υποδηλώνουν μια βαθύτερη σχέση μεταξύ της ελληνικής και της ισλαμιστικής τρομοκρατίας. Φωτογραφίες και άλλα στοιχεία που εξέτασε η αστυνομία έδειξαν ότι ένα από τα βασικά μέλη των τρομοκρατικών ομάδων 17N, ο Σάββας Ξηρός, είχε στο παρελθόν ταξιδέψει πολλές φορές στο Σουδάν για «επαγγελματικούς» σκοπούς. Σε μια περίπτωση, ο Ξηρός φωτογραφήθηκε φορώντας μια παραδοσιακή λευκή μουσουλμανική στολή. Έχει υποστηριχθεί ότι η φωτογραφία προήλθε από μια συγκέντρωση που οργανώθηκε από την Μουσουλμανική Αδελφότητα, η οποία μοιράζεται μέρος της υποβόσκουσας ιδεολογίας της Al Qaeda, αλλά διαχωρίζεται από τη βία. Κατά τη διάρκεια της δίκης των ομάδων της 17N, ο Ξηρός δεν αποκάλυψε άλλα στοιχεία σχετικά με πιθανούς δεσμούς του με φονταμενταλιστικές ομάδες (Kostakos, 2007).

Μάλιστα, ο Giannoulis (2011, σελ. 22) επισημαίνει πως από το 2010 και εξής παρατηρείται αυξημένη, κυρίως παρασκηνιακή δραστηριότητα (σε υλικοτεχνική βάση, στρατολόγηση και φιλοξενία) που μπορεί να συνδεθεί με την ισλαμιστική τρομοκρατία, κυρίως διαμέσου της μετανάστευσης σε συνδυασμό με την ύπαρξη των παράνομων μεταναστών. Ορισμένα περιστατικά της διετίας 2010-2011 που σχετίζονται με την ισλαμιστική τρομοκρατία και που είναι τα κάτωθι:

α) Το περιστατικό των 14 δεμάτων με βόμβες που στάλθηκαν από την Ελλάδα στα τέλη Οκτωβρίου/αρχές Νοεμβρίου 2010 στα γραφεία του Nicola Sarkozy στη Γαλλία, της Angela Merkel στη Γερμανία και του Silvio Berlusconi στην Ιταλία καθώς και σε

πολλές πρεσβείες στην Ελλάδα (π.χ. της Ολλανδίας, Βέλγιο, Μεξικό και Ελβετία) και υπηρεσίες του εξωτερικού, όπως η Interpol, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και άλλα θεσμικά όργανα, παρά το γεγονός ότι δεν είχε ταυτοποιηθεί οποιαδήποτε σχέση με την ισλαμιστική τρομοκρατία από την ελληνική κυβέρνηση και τις αρχές, αλλά και από ευρωπαίους ηγέτες. Αντίθετα, το περιστατικό αποδόθηκε σε ελληνικές αριστερές και ακροαριστερές εξτρεμιστικές ομάδες (Giannoulis, 2011, σελ. 24).

β) Η σύλληψη του Ghaleb Taleb, ένα Λιβανοπαλαιστίνιο μέλος της Fatah-allslam, από την ελληνική αστυνομία στις αρχές Φεβρουαρίου του 2011. Σύμφωνα με πηγές, ο Taleb δεν είχε ενεργήσει μέχρι στιγμής όσον αφορά τη διεξαγωγή επίθεσης, ωστόσο, στάλθηκε στην Ελλάδα για να χρηματοδοτήσει, να εξοπλίσει και να φιλοξενήσει άλλους πράκτορες και χρησιμοποιούσε την Ελλάδα ως βάση για να παρέχει πλαστές ταυτότητες και πληροφορίες σε πολλά άτομα (ορισμένοι από αυτούς εισέρχονταν στην Ελλάδα ως λαθρομετανάστες οι οποίοι στη συνέχεια στάλθηκαν σε χώρες της δυτικής και βόρειας Ευρώπης). Ο Taleb ήταν υπεύθυνος για μια ομάδα ατόμων διασκορπισμένα σε όλη τη Βόρεια Ευρώπη καθώς και στη Γαλλία και τη Βουλγαρία. Μερικοί από αυτούς, συμπεριλαμβανομένων δύο άλλων Λιβανέζων, είχαν προσπαθήσει το 2006 να τοποθετήσουν βόμβα σε τρένο στη Γερμανία. Καθώς δεν υπήρχαν επαρκή στοιχεία από την ελληνική αστυνομία σχετικά με τις τρομοκρατικές δραστηριότητές του, ο Taleb κατηγορήθηκε επίσημα για παράνομη διαμονή και κατοχή πλαστών εγγράφων (Giannoulis, 2011, σελ. 25; Anagnostou & Skleparis, 2015, σελ. 61).

γ) Το παραπάνω περιστατικό συνδέθηκε με μια ευρύτερη κατάσταση στην οποία εμπλέκονται και άλλοι ύποπτοι υπό παρακολούθηση τα τελευταία χρόνια τόσο από την αντιτρομοκρατική μονάδα της ΕΛΑΣ όσο και από την ΕΥΠ. Πιο συγκεκριμένα, από τις αρχές της δεκαετίας του 2010 αρκετά άτομα βρίσκονταν υπό παρακολούθηση για ύποπτες δραστηριότητες χωρίς ωστόσο να αποδεικνύεται ότι συνδέονται με την ισλαμική τρομοκρατία (Giannoulis, 2011, σελ. 25).

Σε παρόμοιο πλαίσιο, οι Anagnostou και Skleparis (2015, σελ. 7) επισημαίνουν πως η Ελλάδα βιώνει μια αυξημένη, κυρίως παρασκηνιακή δραστηριότητα διεθνών μουσουλμάνων τρομοκρατών. Μέχρι στιγμής, αυτή η δραστηριότητα περιοριζόταν σε υλικοτεχνική βάση, στρατολόγηση και υποστήριξη. Ωστόσο, οι ελληνικές αρχές δηλώνουν ότι βρίσκονται σε «υψηλή κατάσταση επαγρύπνησης» αυτή τη στιγμή, λόγω

του γεγονότος ότι η Ελλάδα είναι χώρα διέλευσης τρομοκρατών, ιδίως Τζιχαντιστών από και προς τη Συρία. Η μεγάλη εισροή παράτυπων μεταναστών νεαρών αντρών από μουσουλμανικές χώρες, η παρουσία των οποίων δεν καταγράφεται στα επίσημα στοιχεία, σε συνδυασμό με τις άθλιες συνθήκες διαβίωσής τους και την έλλειψη επίσημων και ελεγχόμενων χώρων λατρείας δημιουργούν ένα γόνιμο περιβάλλον για την ισλαμιστική ριζοσπαστικοποίηση.

Επίσης ο Kostakos (2010, σελ. 4), υποστηρίζει ότι η Ελλάδα έχει γίνει πιθανότατα σημείο διέλευσης και εισόδου για τους Τζιχαντιστές. Σύμφωνα με τον συγγραφέα, δίκτυα ΜΚΟ, φιλανθρωπικών οργανώσεων, ισλαμικών πολιτιστικών κέντρων και ξένες πολιτικές, οικονομικές και θρησκευτικές ελίτ που συνδέονται με τη Σαουδική Αραβία έχουν χρηματοδοτήσει έναν αριθμό τζαμιών στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, μέσω εγκληματικών δραστηριοτήτων, όπως πλαστογραφία διαβατηρίων, εμπορία όπλων, λαθρεμπόριο ανθρώπων και διακίνηση ναρκωτικών, και μέσω μιας καλά ανεπτυγμένης εσωτερικής δομής υποστηρίζουν δραστηριότητες συγκέντρωσης χρημάτων, στρατολόγησης και αντικατασκοπείας (Kostakos, 2010, σελ. 4). Παρά το γεγονός ότι τα ανωτέρω δεν μπορούν να υποστηριχθούν με αδιάσειστα στοιχεία, η σύλληψη διαφόρων υπόπτων και η παρακολούθηση ισλαμιστών από την Ελληνική Αστυνομία μπορούν να οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι υπάρχει μία ενδεχόμενη απειλή για την εθνική ασφάλεια.

Πράγματι, η Ελλάδα έχει καταστεί χώρα διέλευσης για τους εξτρεμιστές που προσπαθούν να φτάσουν στη Συρία και το Ιράκ από την Ευρώπη και για τους μαχητές που επιστρέφουν στη γενέτειρά τους. Ένα πρώιμο παράδειγμα τρομοκρατικής διέλευσης από την Ελλάδα ήταν ο Ibrahim Boudina, ένας Γάλλος, στέλεχος του Ισλαμικού Κράτους που συνελήφθη στις 3 Ιανουαρίου 2014. Η ελληνική αστυνομία ανακάλυψε μια μονάδα USB με οδηγίες για το πώς μπορεί κάποιος να κατασκευάσει αυτοσχέδιες βόμβες «στο όνομα του Αλλάχ», αλλά δεν υπήρχε ένταλμα σύλληψής του, παρά το γεγονός ότι οι γαλλικές υπηρεσίες πληροφοριών γνώριζαν τη σύλληψή του. Ένα μήνα αργότερα η γαλλική αστυνομία τον συνέλαβε κοντά στις Κάννες, ανατρέποντας τα υποτιθέμενα σχέδιά του να πραγματοποιήσει βομβιστική επίθεση (Cruickshank, 2014; Callimachi, 2016).

Μια άλλη περίπτωση ήταν ο Fabien Clain, ένας από τους φερόμενους ως εγκέφαλους των επιθέσεων στο Παρίσι, ο οποίος φέρεται να πέρασε από την Ελλάδα καθοδόν προς

τη Συρία τους πρώτους μήνες του 2015. Ο Clain οδήγησε την οικογένειά του από το λιμάνι της Ηγουμενίτσας στα τουρκικά σύνορα στα βορειοανατολικά της χώρας, κάνοντας στάσεις τόσο στη Θεσσαλονίκη όσο και στην Καβάλα. Οι γαλλικές αρχές ενημέρωσαν τους Έλληνες ομολόγους τους για την παρουσία του στη χώρα, αλλά δεν υπήρχε ένταλμα σύλληψής του, επομένως δεν τέθηκε υπό κράτηση. «Ο Fabien Clain - γνωστός και με το ψευδώνυμο Ομάρ- είχε κατηγορηθεί πως την περίοδο 2005 – 2006 στρατολογούσε νεαρούς μουσουλμάνους από την Τουλούζη της νότιας Γαλλίας για λογαριασμό της Αλ Κάιντα στο Ιράκ [...] Είχε θεωρηθεί ύποπτος για συμμετοχή σε παλαιότερο σχέδιο επίθεσης κατά του Bataclan και των Εβραίων -τότε- ιδιοκτητών του, ενώ προέκυψε ανάμειξή του στην απόπειρα τρομοκρατικής επίθεσης εναντίον δύο εκκλησιών στο προάστιο Villejuif του Παρισιού τον Απρίλιο του 2015» (Σουλιώτης, 2016).

Στις 3 Οκτωβρίου 2015, ένα σκάφος προερχόμενο από την Τουρκία που μετέφερε σχεδόν 200 πρόσφυγες προσάραξε στη Λέρο. Ανάμεσά τους ήταν δύο ιρακινοί νεοσύλλεκτοι του Ισλαμικού Κράτους που έφεραν συριακά διαβατήρια με πλαστά ονόματα (France24, 2015; Cruickshank, 2017). Δύο ακόμα άτομα που υποδύονταν τους πρόσφυγες στο ίδιο σκάφος συνελήφθησαν στην Αυστρία στον απόηχο των επιθέσεων στο Παρίσι υπό την υποψία ότι είχαν δεσμούς με τους τρομοκράτες. Επιπλέον, η Λέρος ήταν το σημείο άφιξης του στελέχους του Ισλαμικού Κράτους, Osama Krayem. Υπήρξαν επίσης αυτόπτες μάρτυρες που ισχυρίστηκαν ότι είδαν τον αρχηγό της επίθεσης στο Παρίσι Abdelhamid Abaaoud στη Λέρο, με τον ίδιο να δηλώνει στη συνέχεια ότι εισήλθε στην Ευρώπη διαμέσου των προσφυγικών ροών (Botelho, Cruickshank & Almasry, 2016).

Τον Νοέμβριο του 2020 η ελληνική αστυνομία συνέλαβε έναν Σύριο που θεωρείται ύποπτος για συμμετοχή σε ομάδα Τζιχαντιστών του Ισλαμικού Κράτους, ο οποίος διέμενε σε καταυλισμό προσφύγων στον Ελαιώνα στην Αθήνα με την οικογένειά του, ως αιτούντες άσυλο. Σύμφωνα με την ελληνική αστυνομία, ο ίδιος δήλωσε πως εισήλθε στην Ελλάδα τον Μάρτιο του 2018. Θεωρείται ότι είχε εμφανιστεί σε ένα βίντεο με μαχητές του ISIS που διαδόθηκε το 2014 και βρισκόταν υπό παρακολούθηση από ελληνικές αντιτρομοκρατικές ομάδες για αρκετό χρονικό διάστημα. Έπειτα από τη σύλληψή του, ο ίδιος παραδέχτηκε στους ανακριτές ότι ήταν μέλος του ISIS και είχε συμμετάσχει σε δολοφονίες και επομένως κατηγορήθηκε για συμμετοχή σε

τρομοκρατική οργάνωση και άμεση συνέργεια σε φόνους ως τρομοκρατική ενέργεια (Wallis, 2020).

Σύμφωνα με ορισμένες αναφορές, η Al Qaeda και άλλες ισλαμιστικές τρομοκρατικές οργανώσεις έχουν επεκτείνει στο παρελθόν το δίκτυό τους σε πολλές χώρες της Ευρώπης, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας (Kostakos, 2010, σελ. 4). Υπάρχουν αναφορές ότι δίκτυα λαθρεμπορίου όπλων λειτουργούν στην Ελλάδα εκ μέρους του ISIS, μεταφέροντας όπλα από την Αλβανία στη Συρία. Επιπλέον, οι διεθνείς τρομοκρατικοί πυρήνες στην Ελλάδα είχαν επίσης δημιουργήσει δεσμούς στο παρελθόν με εγχώριες ακραίες αριστερές τρομοκρατικές ομάδες, όπως η N17 και ο ELA. Αυτοί οι δεσμοί συνεπάγονταν κοινή εκπαίδευση σε αντάρτικες τακτικές, κατασκευή βομβών και τεχνικές αυτοσχεδιασμού όπλων, καθώς και υλικοτεχνική και οικονομική υποστήριξη και κοινοπραξίες σε τρομοκρατικό σχεδιασμό και επιθέσεις. Επιπλέον, το 2009 και το 2010, ένας μικρός αριθμός Ελλήνων υπηκόων (N=25-30) που συνδέονται με εγχώριες τρομοκρατικές οργανώσεις ταξίδεψαν στη Μέση Ανατολή για να λάβουν εκπαίδευση σε πρακτικές και επιχειρήσεις όπλων, πιθανώς από στελέχη της Χεζμπολάχ (Giannoulis, 2011, σελ. 20).

Ο Kostakos (2007) υποστηρίζει πως, εγκληματικές οργανώσεις από το Ιράκ, το Πακιστάν, την Τουρκία και τη Συρία έχουν αναπτύξει, με τα χρόνια, ένα εκτεταμένο δίκτυο επαφών και εμπειρογνομοσύνης στη διακίνηση ναρκωτικών, την παράνομη μετανάστευση και την πλαστογραφία εγγράφων. Οι τρομοκράτες, για παράδειγμα, συχνά ακολουθούν τις ίδιες οδούς λαθρεμπορίου με τα ναρκωτικά, την παράνομη μετανάστευση και άλλες διεθνικές εγκληματικές δραστηριότητες. Οι δεσμοί εγκλήματος-τρομοκρατίας γίνονται, πράγματι, όλο και πιο σημαντικοί για την πρόβλεψη και την πρόληψη της λειτουργίας τρομοκρατικών δικτύων. Τα υψηλά επίπεδα παράνομης μετανάστευσης υποδηλώνουν ότι τρομοκράτες μπορούν να εισέλθουν παράνομα στην Ελλάδα και, με πλαστά έγγραφα, να ταξιδέψουν σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Υπάρχουν περιπτώσεις που υποδηλώνουν ότι η Ελλάδα έχει γίνει σημείο διέλευσης και ίσως κόμβος υλικοτεχνικής υποστήριξης τρομοκρατικών πυρήνων. Τον Σεπτέμβριο του 2005, για παράδειγμα, ο Μαροκινός Anwar Mazrar συνελήφθη στα ελληνοτουρκικά σύνορα ενώ προσπαθούσε να ταξιδέψει στην Ελλάδα με το λεωφορείο Κωνσταντινούπολης-Θεσσαλονίκης. Ο Mazrar είχε κατηγορηθεί ότι ήταν ηγετικό μέλος τρομοκρατικών ομάδων στο Μαρόκο και επίσης ότι είχε δεσμούς

με την Al Qaeda. Οι ευρωπαϊκές υπηρεσίες πληροφοριών ανέφεραν επίσης ότι περίπου 20 Άραβες φονταμενταλιστές συνελήφθησαν στη Βρετανία, την Ιταλία, την Πορτογαλία, τη Γαλλία και την Ολλανδία επειδή είχαν στην κατοχή τους πλαστά ελληνικά διαβατήρια. Έχουν επίσης διατυπωθεί ισχυρισμοί ότι πολλοί μουσουλμάνοι χρησιμοποιούν ελληνικές ταυτότητες για να ταξιδέψουν σε όλη την Ευρώπη (Kostakos, 2007).

Σε μελέτη του το European Monitoring Centre On Racism And Xenophobia (2016, σελ. 34-35) αναφέρει πως δεν υπάρχουν πράξεις βίας ή επιθετικότητας κατά εθνικών, πολιτιστικών ή θρησκευτικών μειονοτήτων, ιδίως μουσουλμανικών/ισλαμικών κοινοτήτων, αλλά και άλλων ευάλωτων ομάδων ως αποτέλεσμα άμεσα ή έμμεσα των τρομοκρατικών επιθέσεων. Ωστόσο, στην ίδια έρευνα τονίζεται πως οι τρομοκρατικές επιθέσεις κυρίως κατά των ΗΠΑ το 2001, αλλά και μετέπειτα σε άλλες δυτικές χώρες, είχαν μικτές και αντιφατικές επιπτώσεις στις πολιτικές συμπεριφορές στην Ελλάδα. Τα μέσα ενημέρωσης επικεντρώνονται στο Ισλάμ και τους Μουσουλμάνους σταδιακά αρχίζουν να επηρεάζουν τη στάση της ελληνικής κοινωνίας απέναντι σε αυτήν την πληθυσμιακή ομάδα. Πιο συγκεκριμένα, οι μουσουλμάνοι παρουσιάζονται στα μέσα ενημέρωσης είτε ως πιθανή «εσωτερική απειλή για την ασφάλεια» μέσω της συσχέτισής τους με την τρομοκρατία ή μέσω της ταύτισής τους με τον τουρκικό ή αλβανικό εθνικισμό ως «εθνική απειλή». Σε γενικές γραμμές, η μουσουλμανική μειονότητα ήταν παραδοσιακά στόχος εθνικιστών τόσο από τη Δεξιά όσο και από την Αριστερά, ακόμα και από πολιτικά πρόσωπα και εκπροσώπους των τοπικών αρχών. Αν και δε γίνεται άμεσα κάποια ρατσιστική αναφορά, τονίζεται ιδιαίτερα η ιδιότητα του «Άλλου». Η διάκριση μεταξύ εθνότητας και θρησκείας δεν είναι ευδιάκριτη, υποστηρίζοντας πως οι Μουσουλμάνοι είναι «εξ ορισμού» εχθροί της Ελλάδας, καθώς ταυτίζονται περισσότερο με Τούρκους και Αλβανούς. Πάντως, η κυβέρνηση, το ελληνικό κοινοβούλιο, οι πολιτικοί και οι ηγέτες της κοινής γνώμης έχουν κάνει επανειλημμένες δηλώσεις καταδικάζοντας την τρομοκρατία και τον ισλαμικό φονταμενταλισμό, αλλά και διακρίνοντας προσεκτικά το Ισλάμ από την τρομοκρατία. Μάλιστα, στον πολιτικό λόγο αρκετοί έχουν σπεύσει να διαχωρίσουν και την τρομοκρατία από τους εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες ατόμων όπως οι Παλαιστίνιοι.

Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι η πρόσφατη ξαφνική αύξηση του αριθμού των προσφύγων και μεταναστών που προέρχονται από τη Μέση Ανατολή οδήγησε έναν

μεγάλο αριθμό μέσων μαζικής ενημέρωσης να αναφερθεί στη συγκεκριμένη κατάσταση ως «εισβολή». Αν και αρκετά μέσα εκφράζουν συμπάθεια για την κατάσταση των προσφύγων και επικρίνουν την έλλειψη κατάλληλων εγκαταστάσεων και φροντίδας, επίσης αρκετοί πολίτες φοβούνται πως η μετανάστευση είναι «το αποτέλεσμα μιας συνωμοσίας για λαθραία εισαγωγή μουσουλμάνων τρομοκρατών στην Ευρώπη» (European Monitoring Centre On Racism And Xenophobia, 2016, σελ. 36).

Σε ένα άλλο παράδειγμα εξτρεμιστικής δραστηριότητας εντός της Ελλάδας, μια έρευνα για τη Rawti Shax, μια οργάνωση που συνδέεται με το Ισλαμικό Κράτος με επικεφαλής έναν Ιρακινό Κούρδο κληρικό με έδρα τη Νορβηγία, αποκάλυψε ότι η ομάδα προσπαθούσε να στρατολογήσει μέλη από την Ελλάδα. Τον Νοέμβριο του 2015 οι ευρωπαϊκές αρχές συνέλαβαν 15 άτομα σε τέσσερις ευρωπαϊκές χώρες, εξεαρθρώνοντας αυτό που οι αξιωματούχοι αποκαλούσαν ως «τρομοκρατικό δίκτυο» που προσπαθούσε να ανατρέψει την κουρδική κυβέρνηση στο βόρειο Ιράκ και να στρατολογήσει μαχητές για να πολεμήσουν στο Ιράκ και τη Συρία. Σύμφωνα με την ελληνική αστυνομία, ένας Αλγερινός υπήκοος και ένας Πακιστανός που ήταν κάτοικοι Νορβηγίας και συμμετείχαν στο δίκτυο διέμειναν για ένα χρονικό διάστημα στην Ελλάδα για σκοπούς στρατολόγησης. Μια ανάλυση της δραστηριότητας του διαδικτυακού chatroom της οργάνωσης κατέδειξε επίσης ότι η ομάδα είχε υποστηρικτές στην Ελλάδα. Στη βάση αυτή, εκτιμάται ότι προσφυγικοί καταυλισμοί θα μπορούσαν να καταστούν γόνιμο έδαφος για εξτρεμισμό (Mantzikos, 2016, σελ. 18).

3.2 Η απειλή της ισλαμιστικής τρομοκρατίας στην Ελλάδα: μουσουλμανικές μειονότητες

Ένα ακόμη σημείο που θα πρέπει να συζητηθεί ως ενδεχόμενη απειλή για την ελληνική ασφάλεια υπό το πρίσμα της ισλαμιστικής τρομοκρατίας αφορά τη μουσουλμανική μειονότητα στη Θράκη. Η αυξημένη διοικητική εξουσία που αποκτά η μουσουλμανική μειονότητα στη βόρεια Ελλάδα ενδεχομένως να αποτελεί μία μακροπρόθεσμη απειλή. Εκπρόσωποι της αυτοαποκαλούμενης τουρκικής μειονότητας απαιτούσαν να τοποθετηθούν ορισμένα μέλη της σε συγκεκριμένες θέσεις στην περιφερειακή

κυβέρνηση και ειδικότερα να καλύψουν τη θέση του εκπροσώπου της περιφερειακής διοίκησης. Το ενδιαφέρον αλλά και ανησυχητικό κομμάτι είναι ότι η συγκεκριμένη ομάδα υποστηρίζεται από το τουρκικό προξενείο Κομοτηνής και αυτοχαρακτηρίζεται όχι μόνο ως θρησκευτική αλλά και ως εθνική μειονότητα, αντικατοπτρίζοντας τη ρητορική του τουρκικού προξενείου και της τουρκικής κυβέρνησης συνολικά τις τελευταίες δεκαετίες (Giannoulis, 2011, σελ. 26).

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί πως, έως τώρα δεν υπήρξε ποτέ σοβαρό θέμα με τη μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης. Οι ελληνικές κυβερνήσεις (σύμφωνα με την αρχή της αμοιβαιότητας που προβλέπεται στο άρθρο 45 της Συνθήκης της Λωζάνης) δεν είναι εναντίον ατόμων και πληθυσμών, που προστατεύονται από το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και το διεθνές δίκαιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η Τουρκία, από την άλλη, χρησιμοποιεί τη μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης στον λόγο της, κυρίως μέσω εθνικιστικών οργανώσεων.

Ο πολιτικός και δημοσιογραφικός λόγος για τη μουσουλμανική μειονότητα στη Θράκη βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην πρόσφατη αναγνώριση της μουσουλμανικής μειονότητας ως τουρκικής μειονότητας. Πρόσφατα η μουσουλμανική μειονότητα απευθύνθηκε στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο διεκδικώντας το δικαίωμα να αυτοπροσδιορίζεται ως «τουρκική μειονότητα» αντί για «μουσουλμανική μειονότητα». Αρχικά, η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης προσέφυγε τρεις φορές στα τοπικά επαρχιακά δικαστήρια διεκδικώντας το δικαίωμα να ονομάζεται τουρκική μειονότητα αντί για μουσουλμανική μειονότητα. Τα επαρχιακά δικαστήρια αποφάσισαν ότι ο τίτλος «τουρκική μειονότητα» δεν ισχύει. Η μειονότητα απευθύνθηκε στο Ανώτατο Εθνικό Δικαστήριο, το οποίο δήλωσε ότι ο σκοπός της αξίωσής τους να αποκαλούνται Τούρκοι και όχι Μουσουλμάνοι είναι παράνομος. Στη συνέχεια, οι υπουργοί της μειονότητας απευθύνθηκαν στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, το οποίο τελικά καταδίκασε την Ελλάδα, υποστηρίζοντας ότι παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα και ότι η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης θα μπορούσε πλέον να αποκαλείται τουρκική, νόμιμα, αφού τους έδινε το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση.

Με αφορμή την αναγνώριση της μουσουλμανικής μειονότητας ως τουρκικής μειονότητας, ο Υφυπουργός Εξωτερικών στη Θράκη είχε δηλώσει σαφώς ότι «κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει την ελληνική υπηκοότητα της Θράκης» (Τζήμερος, 2013). Ωστόσο, ο Σύριζα εισήγαγε το Συμπληρωματικό άρθρο 758 του Κώδικα Πολιτικής

Δικονομίας, προκειμένου να επικυρώσει επίσημα την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου (Xanthi Press, 2017). Από την άλλη πλευρά, υιοθετείται από ορισμένους μια ρητορική που βασίζεται στην αντίληψη ότι οι μουσουλμάνοι αποτελούν απειλή για τον ελληνικό λαό κυρίως στη βάση της θρησκείας. Ως εκ τούτου, η επίθεση στην ισλαμική θρησκεία είναι ίσως ένας παράγοντας μεσολάβησης στη σχέση μεταξύ της πλειοψηφίας (δηλαδή του ελληνικού πληθυσμού) και της μειονότητας (δηλαδή των μουσουλμάνων στη Θράκη).

Άλλωστε, μέλη της μουσουλμανικής μειονότητας έχουν καταδικάσει τρομοκρατικές επιθέσεις. Για παράδειγμα, ο Μουφτής της Κομοτηνής Metso Jemali έχει επικρίνει ανοιχτά τον ισλαμικό φονταμενταλισμό και έχει καταδικάσει την τρομοκρατία, την οποία χαρακτήρισε έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, όπως και κάθε μορφή πολέμου και επιθετικότητας. Ο Metso Jemali, μελετητής του Ισλάμ, υποστήριξε ότι η Al Queda διεξάγει «kital» (έναν άδικο πόλεμο καταστροφής) και όχι «jihad». Ο Yusuf Iglu Ali, Πρόεδρος της Μουσουλμανικής Οργάνωσης της Αλεξανδρούπολης, έχει επίσης καταδικάσει τόσο την τρομοκρατία, όσο και τα κράτη που χρησιμοποιούν το Κοράνι ενάντια στα συμφέροντα του λαού τους. Πρόσθεσε ότι η μουσουλμανική κοινότητα στην Ελλάδα ζει σε φιλία και ειρήνη με τους Χριστιανούς. Ο Hassan Patsaman, εκδότης του μουσουλμανικού θρησκευτικού περιοδικού «Πρόσκληση στη Δικαιοσύνη» έχει επίσης καταδικάσει την τρομοκρατία, αλλά ήταν επίσης επικριτικός για τους βομβαρδισμούς κατά των ΗΠΑ το 2001 που καταλήγουν σε θανάτους αθώων πολιτών. Ο Abdullah Dede, εκδότης της εφημερίδας «Trakianin Sesi» επίσης έχει καταδικάσει την τρομοκρατία, αμφισβητώντας και αυτός τους βομβαρδισμούς κατά αθώων πολιτών. Μουσουλμάνοι βουλευτές του Ελληνικού Κοινοβουλίου, όπως Galip Galip και Mehmet Ahmet, παρομοίως έχουν καταδικάσει την τρομοκρατία κατηγορώντας την οργάνωση Al Queda για μαζική δολοφονία. Και οι δύο βουλευτές τόνισαν τη σημασία της ειρηνικής συνύπαρξης ανθρώπων που ανήκουν σε διαφορετικές θρησκείες αναφέροντας τη Θράκη ως παράδειγμα προς μίμηση (European Monitoring Centre On Racism And Xenophobia, 2016, σελ. 37).

Η ταύτιση του Ισλάμ με τη βία και την τρομοκρατία αποτέλεσε επίσης σημαντικό θέμα συζήτησης στο ελληνικό κοινοβούλιο κατά τις συζητήσεις για την ανέγερση τζαμιού σε συνδυασμό με την παρουσία των μουσουλμάνων στην ελληνική κοινωνία. Τα ανωτέρω οδήγησαν σε ισχυρισμούς για τρομοκρατικές δράσεις από μέρους των

Ισλαμιστών. Στη βάση αυτή αναφέρθηκε πως τα παράνομα τζαμιά στην Αθήνα χρησιμοποιήθηκαν ως κέντρα προσηλυτισμού και διάδοσης του Ισλάμ. Στα ανωτέρω θα πρέπει να προστεθεί και η ιστορική διάσταση των ελληνοτουρκικών σχέσεων (Sakellariou, 2017, σελ. 519-520).

Στη μελέτη τους, οι Verousi και Allen (2021) εξέτασαν την περίπτωση του πρώτου μουσουλμανικού τεμένους στην Αθήνα, από τότε που η χώρα απελευθερώθηκε από την Οθωμανική Αυτοκρατορία πριν από σχεδόν δύο αιώνες. Από τη μελέτη διαπιστώθηκε πως η ρητορική γύρω από το τζαμί αγορά καταρχήν την ιστορία της Ελλάδας, δεύτερον την Ορθοδοξία και τρίτον την τρομοκρατία. Αναφορικά με την τρομοκρατία, αναφέρουν οι συγγραφείς ότι στον απόηχο της 9/11, υπήρξαν έφοδοι της Ελληνικής Αστυνομίας σε ορισμένα αυτοσχέδια τζαμιά της Αθήνας, ως απάντηση σε ένα συνδυασμένο αίτημα του Ομοσπονδιακού Γραφείου Ερευνών (FBI) των Ηνωμένων Πολιτειών και της Interpol για την Ελλάδα να εντοπίσει τα ίχνη πολλών εκατοντάδων μουσουλμάνων που πιστεύεται ότι ζουν στη χώρα. Οι επιδρομές έδωσαν επίσης πίστη στην άποψη ότι οι Αθηναίοι Μουσουλμάνοι εμπλέκονταν σε «αποσχιστικές συμπεριφορές» που πολλοί πίστευαν ότι είχαν σκοπό να υπονομεύσουν και να καταστρέψουν την πόλη και στη συνέχεια το έθνος. Κατά συνέπεια, η αντίθεση στο τέμενος αυξήθηκε με βάση το γεγονός ότι, εκτός από την «επίσημη» κύρωση θρησκευτικών πρακτικών, θα ενέκρινε επίσης «επίσημα» τις αυτονομιστικές και επικίνδυνες κοινωνικές και πολιτικές συμπεριφορές. Λίγες εβδομάδες έπειτα από τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου, το επίσημο τέμενος απέκτησε μια πολύ μεγαλύτερη συμβολική εστίαση στον δημόσιο και πολιτικό χώρο. Ομοίως, οι συζητήσεις για το τζαμί ήταν επίσης εμφανείς στα κυρίαρχα μέσα ενημέρωσης με δύο κυρίαρχες τάσεις: α) πολιτιστική και θρησκευτική ετερότητα των Μουσουλμάνων, β) θρησκεία του Ισλάμ. Εξισώνοντας τους Μουσουλμάνους με Τούρκους και Αλβανούς, αλλά και υιοθετώντας μία αρκετά δυσδιάκριτη γραμμή μεταξύ ιστορίας, εθνικότητας, θρησκείας, αυτές οι συζητήσεις ενίσχυσαν τις ανησυχίες μετά για τους Μουσουλμάνους ως εσωτερική απειλή για την ασφάλεια της Ελλάδας στον απόηχο της 9/11. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν το πώς ορισμένες πηγές των κυρίαρχων μέσων ενημέρωσης ισχυρίστηκαν ότι η αλβανική παραστρατιωτική ομάδα Ushtria Çlirimtare e Kosova (Μέτωπο Απελευθέρωσης του Κοσσυφοπεδίου) είχε διεισδύσει στις μουσουλμανικές κοινότητες της Αθήνας.

Σύμφωνα με τους Anagnostou & Skleparis (2015, σελ. 60), έχει καταγραφεί στην Ελλάδα περιορισμένος αριθμός πράξεων βίας με θρησκευτικά κίνητρα. Για παράδειγμα, τον Νοέμβριο του 2004, ένα τηλεοπτικό συνεργείο που γύριζε μια σκηνή στο χωριό Εχίνος για τους σκοπούς μιας τηλεοπτικής σειράς, δέχτηκε επίθεση από μέλη της τοπικής μουσουλμανικής κοινότητας. Οι ταραχές, που κράτησαν περίπου δύο ημέρες, είχαν ως αποτέλεσμα τη σύλληψη τεσσάρων ατόμων και την καταδίκη δύο, οι οποίοι τιμωρήθηκαν με φυλάκιση εννέα μηνών με αναβολή το 2007. Πρέπει να σημειωθεί ότι αυτό το βίαιο περιστατικό με θρησκευτικά κίνητρα αποτελεί μεμονωμένη περίπτωση και ότι η γηγενής μουσουλμανική κοινότητα στην Ελλάδα δεν έχει δείξει σημάδια ισλαμιστικής ριζοσπαστικοποίησης. Επιπλέον, περιστατικά κοινωνικής αναταραχής με τη συμμετοχή μουσουλμανικών κοινοτήτων μεταναστών έχουν σημειωθεί κατά καιρούς στην Ελλάδα. Ωστόσο, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι αυτά τα περιστατικά συνέβησαν στο όνομα του ριζοσπαστικού Ισλάμ και επομένως αποτελούν δραστηριότητες της ισλαμιστικής τρομοκρατίας.

Η υφιστάμενη μουσουλμανική κοινότητα θα πρέπει να ιδωθεί σε συνδυασμό με το πρόβλημα της μετανάστευσης και της εισροής πολλών μουσουλμάνων μεταναστών στην Ελλάδα. Δύο κύριες ιδεολογικές τάσεις μπορούν να εντοπιστούν μεταξύ των μουσουλμάνων μεταναστών στην Ελλάδα. Πρώτον, υπάρχουν τα ιεραποστολικά κινήματα και οι ομάδες Σούφι, που εκτελούν έργο ευαισθητοποίησης του κοινού για το Ισλάμ. Περιλαμβάνουν τις Tablighi Jamaat, Dawat-e-Islami και τις νεο-αδελφότητες των Σούφι, οι οποίες επικεντρώνονται στον μετασχηματισμό και απέχουν από την ανοιχτή ενασχόληση με την πολιτική (Παπαγεωργίου & Σαμούρης, 2012, σελ. 378). Η δεύτερη κύρια ιδεολογική τάση ενσωματώνεται σε συλλόγους και τζαμιά που έχουν πολιτικοποιήσει το Ισλάμ και συνδέονται με ισλαμικά πολιτικά κόμματα στο εξωτερικό (π.χ. Αίγυπτος, Πακιστάν κ.λπ.) και σχετίζονται με το Ισλαμικό Φόρουμ της Ευρώπης και το Minhaj ulQuran, τα οποία προσπαθούν να αναπτύξουν ένα πιο δομημένο κοινωνικό έργο με πολιτικά θεμέλια (Kassimeris & Samouris, 2012, σελ. 178). Η συντριπτική πλειοψηφία των Μουσουλμάνων, ιδίως του Πακιστάν και του Μπαγκλαντές, που ανήκουν σε αυτές τις ομάδες είναι μετριοπαθείς. Ωστόσο, υπάρχει ένας μικρός αριθμός που υιοθετεί τη ριζοσπαστική ιδεολογία και στοχεύει στην καθιέρωση του νόμου της Σαρία και στην εξάπλωση του ισλαμικού κράτους. Για παράδειγμα, ο επικεφαλής του ελληνικού τμήματος του Ισλαμικού Φόρουμ της Ευρώπης, Abul Basar, ο οποίος ήταν υποψήφιος στις Δημοτικές και Νομαρχιακές

εκλογές του 2010, φερόταν να έχει δεσμούς με το κόμμα Jamaat-e-Islami. Επιπλέον, μεταξύ των Σουνιτών Αφγανών στην Ελλάδα, πιστεύεται ότι υπάρχει μια μικρή μειοψηφία που υποστηρίζει τους Ταλιμπάν. Οι Άραβες Μουσουλμάνοι είναι κατά κύριο λόγο σουνίτες που ακολουθούν τη «μεσαία οδό», ενώ ένας μεγάλος αριθμός από αυτούς υποστηρίζει την Ισλαμιστική Μουσουλμανική Αδελφότητα (Παπαγεωργίου & Σαμούρης, 2012, σελ. 371).

Εκτός από τους Σουνίτες Άραβες που συνδέονται με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα, υπάρχει επίσης ένας αυξανόμενος αριθμός Σαλαφιστών στην αραβική μουσουλμανική κοινότητα (Παπαγεωργίου & Σαμούρης, 2012, σελ. 375). Ο μετριοπαθής σαλαφισμός ζητά την επιστροφή των μουσουλμάνων σε ένα «πραγματικό Ισλάμ», το «ορθόδοξο Ισλάμ», απαλλαγμένο από τις επιρροές άλλων θρησκειών. Η κύρια ενασχόληση των μετριοπαθών σαλαφιστών είναι να κηρύξουν το «πραγματικό Ισλάμ» και να απομυθοποιήσουν μέσω του Da'wah τους μύθους. Οι σαλαφιστές στην Ελλάδα τείνουν να επικρίνουν άλλες ισλαμικές τάσεις και τους οπαδούς τους. Πιο συγκεκριμένα, επικρίνουν ιδιαίτερα τους Σουνίτες ομοεθνείς τους για θρησκευτικούς λόγους και τους κατηγορούν ότι προσπαθούν να κυριαρχήσουν στη μουσουλμανική κοινότητα στην Ελλάδα μέσω της δημιουργίας σχέσεων με το ελληνικό κράτος. Αυτά τα δύο τμήματα του Ισλάμ στοχεύουν το καθένα στον έλεγχο της ελληνικής μουσουλμανικής κοινότητας (Παπαγεωργίου & Σαμούρης, 2012, σελ. 376). Οι Σαλαφιστές είναι ιδιαίτερα ενεργοί στο διαδίκτυο, οργανώνουν και συμμετέχουν σε συναντήσεις για προσηλυτισμό στο Ισλάμ τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, ενώ παράλληλα προσπαθούν να καταστήσουν ελκυστικό το Ισλάμ στους Έλληνες, που βάση της ιστορίας τείνει να συνδέεται με την Τουρκία και τις ελληνοτουρκικές σχέσεις (Παπαγεωργίου & Σαμούρης, 2012, σελ. 380).

3.3 Η απειλή της ισλαμιστικής τρομοκρατίας στην Ελλάδα: αποτίμηση

Παρά τις δισταμένους απόψεις και αναφορές σχετικά με την παρουσία ριζοσπαστικών ισλαμιστικών δεσμών στην Ελλάδα, δεν έχει σημειωθεί κάποια ισλαμιστική τρομοκρατική επίθεση στη χώρα, ούτε και υπάρχουν καταγεγραμμένες περιπτώσεις οργανωμένης ισλαμιστικής ριζοσπαστικοποίησης επί ελληνικού εδάφους (Giannoulis, 2011, σελ. 22; Anagnostou & Skleparis, 2015, σελ. 59; Skleparis, 2017). Σύμφωνα με Έλληνες αξιωματούχους, η ισλαμιστική ριζοσπαστικοποίηση δεν αποτελεί προς το παρόν σοβαρή απειλή για τη χώρα, όπως αναφέρουν οι Giannoulis (2011, σελ. 22) και

Skleparis (2017). Στη βάση αυτή, και οι δύο προσπαθούν να ερμηνεύσουν αυτό το γεγονός (Giannoulis, 2011, σελ. 28; Skleparis, 2017). Αρχικά, επισημαίνεται πως η Ελλάδα δεν ήταν σημαντικός δρών στον «Πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας», καθώς η χώρα απέστειλε στο Ιράκ μια κινητή ιατρική μονάδα, ενώ τα στρατεύματα στο Αφγανιστάν συμμετείχαν κυρίως σε μηχανικές και ιατρικές δραστηριότητες χαμηλής ορατότητας και κινδύνου. ως εκπαιδευτικές αποστολές. Επιπλέον, η Ελλάδα δεν είχε καμία ανάμειξη στις αεροπορικές επιδρομές κατά του ISIS στη Συρία. Επίσης, ο ελληνικός και ο ισλαμικός πολιτισμός είναι αρχαίοι και συνυπήρξαν μεταξύ τους για αιώνες, ενώ η Ελλάδα δεν είχε καμία ανάμειξη στους αποικιακούς πολέμους. Τέλος, η Ελλάδα έχει μακροχρόνιες καλές σχέσεις με τον αραβικό κόσμο, οι οποίες άρχισαν να αναπτύσσονται στις αρχές της δεκαετίας του 1980 (Giannoulis, 2011, σελ. 28; Anagnostou & Skleparis, 2015, σελ. 62; Skleparis, 2017).

Εκτός των παραπάνω, ο Skleparis (2017) και ο Giannoulis (2011, σελ. 8) αναφέρουν και άλλους λόγους που μπορούν να εξηγήσουν την απουσία ισλαμιστικών τρομοκρατικών επιθέσεων και ριζοσπαστικοποίησης στην Ελλάδα. Για παράδειγμα, αναφέρουν πως περιοχές στην Αθήνα, όπου κατοικούν αποκλειστικά μεταναστευτικές κοινότητες διαχωρισμένες από τον γηγενή πληθυσμό, εξαιτίας της κατακόρυφης και οριζόντιας κοινωνικής διαστρωμάτωσης, ιδίως στην πρωτεύουσα. Επιπλέον, σημαντικό ρόλο έχουν διαδραματίσει διάφορες ομάδες της κοινωνίας των πολιτών στην ομαλή ένταξη των μεταναστών στην Ελλάδα. Μέσω της παροχής πληροφοριών, φροντίδας, κοινωνικών σχέσεων, ανταλλαγής υπηρεσιών, αλληλεγγύης και κοινωνικότητας, αυτοί οι φορείς πολύ συχνά συμπληρώνουν την απουσία κρατικών προγραμμάτων πρόνοιας και μετριάζουν τους διαχωρισμούς μεταξύ ντόπιων, μεταναστών και προσφύγων.

Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι, η Ελλάδα βρίσκεται σε άμεση γεωγραφική εγγύτητα με χώρες που «εξάγουν» ριζοσπαστισμό. Παράλληλα, η σοβαρή οικονομική κρίση έχει δημιουργήσει πρόσφορο έδαφος για πιθανή ανάπτυξη και υιοθέτηση ριζοσπαστικών ιδεολογιών και συμπεριφορών (π.χ. οικονομική ανασφάλεια, κοινωνικές αναταραχές, αρνητικές συμπεριφορές έναντι μεταναστών, ιδίως Μουσουλμάνων) (Kostakos, 2010, σελ. 4; Skleparis, 2017). Ο Abbas (2020, σελ. 1) επίσης αναφέρεται στο γεγονός ότι η λιτότητα εξαιτίας οικονομικών κρίσεων μπορεί να αποτελέσει το έναυσμα για ισλαμική ριζοσπαστικοποίηση. Μάλιστα, προσθέτει ότι

η φύση της αμοιβαίας ριζοσπαστικοποίησης μεταξύ ακροδεξιών και ισλαμιστικών εξτρεμιστικών ομάδων αντανακλά μια σειρά κοινωνιολογικών φαινομένων που επηρεάζουν πολιτικές ταυτότητες, ιθαγένεια και ζητήματα εθνικότητας σε σχέση με τα άτομα που βιώνουν κοινωνική αποξένωση και πολιτιστική δυσαρέσκεια. Αυτές οι κοινωνικές αναταράξεις μπορούν να οδηγήσουν σε σχηματισμούς αντιπολιτευόμενων ομάδων σε ένα κλίμα διευρυνόμενης δομικής ανισότητας, πολιτικής πόλωσης και άμεσου ρατσισμού και ξеноφοβίας, ιδίως σε αστικές περιοχές.

Έκθεση του Sakellariou (2021α) παρουσιάζει και συζητά τα ευρήματα μίας εθνογραφικής έρευνας που διεξήχθη σχετικά με τις τάσεις ριζοσπαστικοποίησης και μη ριζοσπαστικοποίησης νεαρών Μουσουλμάνων στην Ελλάδα. Επικεντρώνεται σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον σε μια κεντρική περιοχή της Αθήνας, όπου νεαροί μουσουλμάνοι παρευρίσκονται και επικοινωνούν σε ανεπίσημους χώρους προσευχής. Οι κύριοι στόχοι αυτής της έρευνας είναι η κατανόηση των τάσεων ριζοσπαστικοποίησης και μη ριζοσπαστικοποίησης στο ελληνικό ιστορικό, χωρικό και πολιτικό πλαίσιο και η ενίσχυση της κατανόησης του ρόλου της ανισότητας και της αντιληπτής αδικίας στη ριζοσπαστικοποίηση σε σχέση με την ένταξη των νεαρών Μουσουλμάνων στην ελληνική κοινωνία. Η επιτόπια εργασία ξεκίνησε το καλοκαίρι του 2017 και διήρκεσε περίπου δύο χρόνια μέχρι το καλοκαίρι του 2019. Τα δεδομένα συγκεντρώθηκαν μέσω 17 συνεντεύξεων με νεαρούς μουσουλμάνους και πρόσθετο υλικό (κείμενα, εικόνες, ηχογραφήσεις μηνυμάτων τζαμιού, φυλλάδια). Ένα σημαντικό εύρημα αυτής της έρευνας είναι πως, εκφράστηκαν από τους νεαρούς μουσουλμάνους αντιληπτές ανισότητες και αδικίες κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων και της εθνογραφικής παρατήρησης. Εκτός από τις κοινωνικοοικονομικές ανισότητες, τα παράπονα των Μουσουλμάνων μπορεί να διαδραματίσουν ρόλο στη διαδικασία ριζοσπαστικοποίησης. Τα εν λόγω παράπονα περιλάμβαναν ανησυχίες για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη θρησκευτική ελευθερία που σχετίζονται, για παράδειγμα, με την κατασκευή ενός επίσημου τεμένους και την ίδρυση ισλαμικού νεκροταφείου στην Αθήνα, καθώς και με τον ρατσισμό, την ισλαμοφοβία και διεθνή ζητήματα όπως το Παλαιστινιακό ζήτημα ή η μεταφορά της Πρεσβείας των ΗΠΑ στην Ιερουσαλήμ. Σε ότι αφορά στην ένταξη, το κύριο εύρημα ήταν ότι οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες αισθάνονται ενταγμένοι στην ελληνική κοινωνία, αν και ορισμένοι από αυτούς μπορεί να μην θεωρηθούν ως μη πλήρως ενταγμένοι, ιδιαίτερα όσοι έχουν μεταναστευτικό υπόβαθρο. Όσοι

ερωτηθέντες δεν ταυτίστηκαν με τη δυτική κουλτούρα και τις αντίστοιχες κοινωνίες, εξέφρασαν κάποιες ριζοσπαστικές απόψεις για τη δημοκρατία ή τις δυτικές συνήθειες και τα δυτικά ήθη. Ωστόσο, αυτές οι ριζοσπαστικές απόψεις δε συνοδεύτηκαν από υποστήριξη για τη διάπραξη βίας προκειμένου να αλλάξει το κοινωνικό και πολιτικό status quo. Διαπιστώθηκε ακόμα ότι η θρησκεία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο οι νέοι διαπραγματεύονται τον εξτρεμισμό. Οι συμμετέχοντες, ακόμη και εκείνοι που είχαν ριζοσπαστικές απόψεις, τόνισαν το γεγονός ότι η θρησκεία ήταν ένας σημαντικός πόρος για την αντιμετώπιση του εξτρεμισμού και όχι ο μοχλός του. Σε όλη την επιτόπια έρευνα, παρατηρήθηκε επίσης ότι η θρησκεία ήταν ένας κρίσιμος παράγοντας προς την κατεύθυνση της μη ριζοσπαστικοποίησης. Αυτή η έρευνα κατέδειξε, αφενός, ότι οι μονοδιάστατες εξηγήσεις σε ένα τόσο περίπλοκο ζήτημα πρέπει πάντα να αποφεύγονται και, αφετέρου, ότι ακόμη και όταν προσφέρονται πολυδιάστατες εξηγήσεις, δεν πρέπει να εφαρμόζονται σε όλα τα κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά πλαίσια.

Εκτός των ανωτέρω, όλες οι βασικές χώρες-στόχοι είναι παρούσες στην Ελλάδα με τη μορφή πρεσβειών, εταιρειών και άλλων ιδρυμάτων. Τέλος, η Ελλάδα εμφανίζεται στους χάρτες του ISIS ως μέρος του λεγόμενου Ισλαμικού Χαλιφάτου (Skleparis, 2017). Ο Kostakos (2007) αναφέρει πως, τα τελευταία χρόνια, ο ρυθμός μετανάστευσης προς την Ελλάδα από αραβικές, βορειοαφρικανικές και άλλες ισλαμικές περιοχές έχει αυξηθεί δραματικά, αλλά η μεγαλύτερη μουσουλμανική μειονότητα της χώρας βρίσκεται στη Θράκη, κατά μήκος των συνόρων μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας και Βουλγαρίας. Η ελληνική μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης έχει ενσωματωθεί σταθερά και μεθοδικά στην τοπική και εθνική πολιτική με εκπροσώπους στο ελληνικό κοινοβούλιο. Ωστόσο, η ριζοσπαστικοποίηση αυτού του μεγάλου μέρους του ελληνικού πληθυσμού αποτελεί πραγματικό κίνδυνο. Από το 1996 υπάρχουν αναφορές των ελληνικών μυστικών υπηρεσιών έχουν εκφράσει τις ανησυχίες τους ότι μεγάλα χρηματικά ποσά παρέχονται από την κυβέρνηση της Σαουδικής Αραβίας μέσω του τουρκικού συμβουλίου στην Κομοτηνή στην ελληνική μουσουλμανική μειονότητα, τα οποία γενικά προορίζονται για θρησκευτικές δραστηριότητες προβολής (Kostakos, 2007).

Επιπλέον, θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι μουσουλμάνοι μετανάστες ίδρυσαν πολιτιστικά κέντρα, συλλόγους φιλίας (με στόχο την ενίσχυση των κοινωνικών και

πολιτιστικών δεσμών μεταξύ των χωρών καταγωγής και εγκατάστασης) και μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς. Στην πραγματικότητα, όμως, μόνο λίγοι «πολιτιστικοί σύλλογοι» διατηρούν τον αρχικό τους χαρακτήρα, καθώς οι περισσότεροι εξ αυτών χρησιμοποιούνται ως προκάλυμμα για ισλαμικούς θεσμούς με κυρίως θρησκευτικό (Kassimeris & Samouris, 2012, σελ. 177), αλλά και εκπαιδευτικό (Παπαγεωργίου & Σαμούρης, 2012, σελ. 359) χαρακτήρα, όπως και την ανάπτυξη δεσμών με άλλους ισλαμικούς συλλόγους της ίδιας τάσης στο εξωτερικό (Kassimeris & Samouris, 2012, σελ. 177). Οι εκπρόσωποι των ισλαμικών ενώσεων στην Ελλάδα έχουν τονίσει ότι στόχος τους είναι να προωθήσουν το αληθινό Ισλάμ της ειρήνης και της δικαιοσύνης και έχουν υποστηρίξει ότι οι μετανάστες είναι πρόθυμοι να συμμορφωθούν με τους κανόνες της χώρας υποδοχής. Ωστόσο, υποστηρίζουν παράλληλα ότι δεν μπορούν να σταματήσουν τη ριζοσπαστικοποίηση του Ισλάμ (Kassimeris and Samouris 2012: 187). Έτσι, δημιουργούνται ερωτήματα σχετικά με την πραγματική δραστηριότητα αυτών των οργανώσεων και τους δεσμούς τους με την ισλαμιστική τρομοκρατία.

Ο Kostakos (2007) ανέφερε πως, ενώ εκτός Θράκης δεν έχουν παρατηρηθεί σημάδια «γκετοποίησης», σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, η έλλειψη εθνικά και φυλετικά ομοιογενών περιοχών στο κέντρο της Αθήνας εμποδίζει τη δημιουργία μιας προστατευτικής ασπίδας έναντι του μηχανισμού ασφαλείας που δημιουργεί ένα «κράτος εν κράτει» και διευκολύνει τον τρομοκρατικό σχεδιασμό και τη φονταμενταλιστική προπαγάνδα. Από το 2000, ωστόσο, μια νέα ισλαμική βάση, η οποία είναι πιο ετερογενής και ασταθής, έχει αποκτήσει μία βάση στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας. Δημοσιεύματα του ελληνικού Τύπου υποστήριζαν ότι υπήρχαν περίπου 20 άτυπα τζαμιά που υπάρχουν σε όλη την Αθήνα σε διαμερίσματα, αποθήκες και γκαράζ. Πηγές πληροφοριών, ωστόσο, αναφέρουν ότι ο αριθμός των άτυπων τζαμιών ξεπερνούσε τα 30. Ειδικότερα, πέντε τζαμιά είχαν αναγνωριστεί από την Υπηρεσία Σοβαρών Εγκλημάτων στην Αθήνα ως μέρη όπου αλληλεπιδρούν και προσεύχονται εξτρεμιστικά στοιχεία.

Ωστόσο, οι Παπαγεωργίου και Σαμούρης (2012, σελ. 350) υποστηρίζουν ότι η εξάπλωση του συντηρητικού ορθόδοξου Ισλάμ μεταξύ των γηγενών μουσουλμάνων αποτελεί πιθανό κίνδυνο, λαμβάνοντας υπόψη ότι στην περιοχή εφαρμόζεται ο νόμος της Σαρία. Θα πρέπει να σημειωθεί όμως ότι η διάδοση τέτοιων ιδεών μεταξύ των γηγενών μουσουλμάνων της Δυτικής Θράκης είναι μάλλον απίθανη αν ληφθεί υπόψη

ότι δεν υπάρχει φυσική επαφή μεταξύ γηγενών μουσουλμάνων και σαλαφιστών. Μάλιστα, η διάδοση των σαλαφιστικών ιδεών περιορίζεται σε αστικές περιοχές και πιο συγκεκριμένα στην Αθήνα. Σε αυτό το πλαίσιο ο Kokkas (2008) προσθέτει ότι οι γηγενείς μουσουλμάνοι ασχολούνται με θέματα που σχετίζονται με την εθνοτική τους ταυτότητα και όχι με τη θρησκευτική τους ταυτότητα. Παρ' όλα αυτά, οι Παπαγεωργίου και Σαμούρης (2012, σελ. 384) σημειώνουν ότι η εισροή φονταμενταλιστών στην Ελλάδα αυξάνει τον κίνδυνο επέκτασης μιας σαλαφιστικής τζιχαντιστικής ιδεολογίας τόσο μεταξύ των γηγενών, όσο και των μεταναστών μουσουλμανικών κοινοτήτων. Η παρουσία τζιχαντιστών μαχητών που έχουν αποκτήσει μαχητική εμπειρία και θέση σε ζώνες συγκρούσεων διευκολύνει τη μετάβαση στην υλοποίηση των ιδεών για όσους έχουν ήδη υιοθετήσει τη νεοσαλαφιστική ιδεολογία.

Από την άλλη πλευρά, όμως, δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία για να ισχυριστεί κανείς τη διάδοση ριζοσπαστικών (μαχητικών) ισλαμιστικών ιδεών με τον προαναφερθέντα τρόπο στην Ελλάδα. Από αυτή την άποψη, υπάρχουν δύο παράγοντες που θα εμπόδιζαν τη διάδοση τέτοιων ριζοσπαστικών (μαχητικών) ιδεών μεταξύ του μεταναστευτικού μουσουλμανικού πληθυσμού στην Ελλάδα. Πρώτον, ο κυρίαρχος και αποφασιστικός ρόλος της Μουσουλμανικής Ένωσης Ελλάδος μεταξύ των μεταναστών μουσουλμάνων, όπου επικρατούν οι πιο μετριοπαθείς εκδοχές του Ισλάμ. Δεύτερον, η οργάνωση κοινοτήτων μεταναστών όχι σε θρησκευτική, αλλά σε αυστηρά εθνική βάση, κάτι που, κατ' επέκταση, σημαίνει ότι η πλειονότητα των μεταναστών μουσουλμάνων μάλλον δεν θα επηρεαστεί από την πιθανή εγκατάσταση ριζοσπαστών ισλαμιστών στην Ελλάδα (Anagnostou & Skleparis, 2015, σελ. 57).

3.4 Αντιμετώπιση τρομοκρατικών απειλών και επιθέσεων από το ελληνικό κράτος

Η άνοδος της ισλαμιστικής ριζοσπαστικοποίησης και η διέλευση Ευρωπαίων ξένων μαχητών μέσω της Ελλάδας δημιούργησε νέες απειλές για την Ελληνική Υπηρεσία Εθνικής Ασφάλειας (ΕΥΠ), η οποία αρχικά ιδρύθηκε για να αντιμετωπίσει αριστερές τρομοκρατικές ομάδες όπως η επαναστατική οργάνωση 17N. Το μεγαλύτερο μέρος του προσωπικού της προέρχεται από διάφορους φορείς, όπως η αστυνομία, η ακτοφυλακή και οι στρατιωτικές πληροφορίες. Έλληνες υπουργοί επέκριναν κατά παρελθόν την ηγεσία της ΕΥΠ, ενώ η έλλειψη χρηματοδότησης και εκπαίδευσης την έχει καταστήσει εξαρτημένη από τη βοήθεια άλλων δυτικών υπηρεσιών πληροφοριών. Η ελληνική

αστυνομία δε διέθετε επίσης δυνατότητες παρακολούθησης των τζιχαντιστών, κατά το πρόσφατο παρελθόν. Για παράδειγμα, όταν οι βελγικές αρχές ζήτησαν από τις ελληνικές αρχές να συλλάβουν τον Abaaoud στην Αθήνα στις αρχές του 2015, Βέλγοι αξιωματούχοι κατηγόρησαν την ελληνική αστυνομία ότι δεν κινήθηκε αρκετά γρήγορα (Mantzikos, 2016, σελ. 18).

Το γεγονός ότι αρκετά μέλη του πυρήνα επίθεσης στο Παρίσι και τις Βρυξέλλες διέσχισαν το ελληνικό νησί της Λέρου δείχνει την ικανότητα του Ισλαμικού Κράτους να εκμεταλλεύεται τις προσφυγικές ροές προκειμένου να μεταφέρει μαχητές στην Ευρώπη. Η τελευταία οικονομική κρίση του 2010 επηρέασε σε σημαντικό βαθμό την Ελλάδα ως προς την επάρκεια ανθρώπινων και οικονομικών πόρων προκειμένου να προασπίσει την ασφάλεια των συνόρων της και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας (Mantzikos, 2016, σελ. 16). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το ότι, μία απροειδοποίητη, επιτόπια αξιολόγηση ευρωπαϊών επιθεωρητών έξι ελληνικών θαλάσσιων και χερσαίων συνόρων μεταξύ 10 Νοεμβρίου και 13 Νοεμβρίου 2015, ανέδειξαν σοβαρές ελλείψεις στη διεξαγωγή του ελέγχου των εξωτερικών συνόρων από την Ελλάδα, ιδίως λόγω της έλλειψης κατάλληλης αναγνώρισης και καταγραφής των παράτυπων μεταναστών στα νησιά, επαρκούς προσωπικού και επαρκούς εξοπλισμού για την επαλήθευση εγγράφων ταυτότητας (Mantzikos, 2016, σελ. 16).

Υπήρξαν ορισμένες θετικές εξελίξεις, όμως, στο πεδίο αντιμετώπισης τρομοκρατικών απειλών. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 αποτέλεσαν καταλυτικό παράγοντα για την ενσωμάτωση των υπηρεσιών ασφαλείας και πληροφοριών της Ελλάδας στο νέο περιβάλλον ασφαλείας. Εισήχθησαν κρίσιμες αλλαγές για τη διαχείριση της απειλής που θέτουν τα φονταμενταλιστικά δίκτυα. Εφαρμόστηκαν πρόσθετα νομοθετικά μέτρα και τραπεζικοί κανονισμοί, οι οποίοι αντικατόπτριζαν το μεταψυχροπολεμικό περιβάλλον ασφαλείας σχετικά με ασύμμετρες απειλές, όπως η τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα. Τράπεζες και άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στην Ελλάδα εφαρμόζουν πολιτικές που επιτρέπουν στην κυβέρνηση να έχει ευκολότερη πρόσβαση σε ύποπτους τραπεζικούς λογαριασμούς σε μια προσπάθεια να αποτραπούν δραστηριότητες ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και χρηματοδότησης τρομοκρατικών οργανώσεων. Από το 2004, εισήχθησαν επίσης νέοι νόμοι και φορολογικές ρυθμίσεις κατά των οικονομικών εγκλημάτων που περιορίζουν τον αριθμό των υπεράκτιων εταιρειών στην Ελλάδα. Η διεθνής και άμεση πίεση των Ηνωμένων Πολιτειών στην

ελληνική κυβέρνηση υπήρξε βασικός παράγοντας για την εφαρμογή μιας σκληρής πολιτικής για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Επιπλέον, σημαντική ήταν και η διεθνής συνεργασία και η αστυνόμευση κατά της παράνομης μετανάστευσης από το ανατολικό και το βόρειο μέτωπο με την Τουρκία και τα Δυτικά Βαλκάνια. Τα μέτρα ασφαλείας σε μεγάλα σημεία εισόδου και διέλευσης, όπως θαλάσσια λιμάνια και αεροδρόμια, έχουν ενισχυθεί από τον σύγχρονο εξοπλισμό ελέγχου που χρηματοδοτήθηκε από τις ΗΠΑ, ο οποίος επέτρεπε στις λιμενικές αρχές να παρακολουθούν όλα τα εξερχόμενα εμπορευματοκιβώτια από την Ελλάδα προς τις Ηνωμένες Πολιτείες. Εκτός των ανωτέρω, με αφορμή τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων είχε προταθεί και η έναρξη λειτουργίας ανακριτικού γραφείου στη βόρεια Ελλάδα προκειμένου να εξεταστούν σοβαρές εγκληματικές και τρομοκρατικές ενέργειες. Το εν λόγω γραφείο φέρεται να συνεργάζεται με την αρμόδια υπηρεσία της ελληνικής αστυνομίας που διερευνά δραστηριότητες τόσο τρομοκρατικής όσο και οργανωμένου εγκλήματος. Τέλος, πρόσθετα μέτρα ασφαλείας εισήχθησαν σε ένα ευρέως αντίθετο προσχέδιο για την εγκατάσταση μεγάλου αριθμού καμερών CCTV στην Αθήνα. Αναμφίβολα, αυτά τα νέα μέτρα ασφαλείας ήταν άμεση συνέπεια του μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος ασφαλείας το οποίο πρέπει να αντιμετωπίσει η Ελλάδα εξαιτίας της ανόδου της ισλαμιστικής τρομοκρατίας (Kostakos, 2007).

Επίσης, στις θετικές εξελίξεις την επόμενη δεκαετία συγκαταλέγεται η δημιουργία μιας ευρωπαϊκής δύναμης συνοριακής ασφάλειας και ακτοφυλακής, αλλά και το Ευρωπαϊκό Κέντρο Λαθρεμπορίας Μεταναστών, το οποίο έχει τοποθετήσει αξιωματικούς στα νησιά Χίο, Σάμο, Λέσβο και Λέρο, όπου βρίσκονται κέντρα καταγραφής προσφύγων, καθώς και στο λιμάνι του Πειραιά, ενισχύοντας τις τρέχουσες δυνατότητες ασφάλειας των συνόρων της Ελλάδας (Mantzikos, 2016, σελ. 18).

Το διοικητικό συμβούλιο της Europol ενέκρινε τον Οκτώβριο του 2016 τη στρατολόγηση έως και 200 αντιτρομοκρατικών και άλλων ερευνητών προκειμένου να αναπτυχθούν σε χώρους υποδοχής προσφύγων / μεταναστών στην Ελλάδα, κυρίως σε βασικά σημεία στα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ενίσχυση των ελέγχων ασφαλείας στις εισερχόμενες ροές μεταναστών, προκειμένου να εντοπιστούν ύποπτοι τρομοκράτες και εγκληματίες. Η Europol σχημάτισε αυτήν την ομάδα μέσω της απόσπασής τους από εθνικές υπηρεσίες στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο πρωταρχικός σκοπός αυτών των ενισχυμένων ελέγχων είναι ο εντοπισμός κινήσεων

ύποπτων τρομοκρατών, αλλά θα υποστηρίξουν επίσης τις συνεχείς προσπάθειες της Europol να «διαταράξει» τα δίκτυα οργανωμένου εγκλήματος που εμπλέκονται στη λαθραία διακίνηση μεταναστών. Οι εν λόγω ομάδες θα συνέβαλαν στην ενίσχυση της ασφάλειας στα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης υποστηρίζοντας τη διαδικασία δευτερογενούς ελέγχου ασφαλείας, διασταυρώνοντας πληροφορίες με δεδομένα που τηρούνται σε εξειδικευμένες βάσεις δεδομένων για την αντιτρομοκρατική και άλλες βάσεις δεδομένων της Europol, διευκολύνοντας παράλληλα την ταχεία και ασφαλή ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των κρατών μελών. Επιπλέον, θα υπήρχε στενή συνεργασία με τη Frontex. Σύμφωνα με τον Rob Wainwright, Διευθυντής της Europol εκείνη την περίοδο, «η Ευρώπη αντιμετωπίζει πολλές περίπλοκες προκλήσεις ασφαλείας αυτή τη στιγμή, συμπεριλαμβανομένων των εξωτερικών συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου εγκληματικές οργανώσεις εκμεταλλεύονται τις υψηλές μεταναστευτικές ροές. Αν και εμφανίζονται σε πολύ λιγότερο συχνή κλίμακα, ύποπτοι τρομοκράτες χρησιμοποιούν επίσης αυτά τα κανάλια για να μετακινηθούν εντός και εκτός της Ευρώπη. Η καταπολέμηση αυτών των κινήματων αποτελεί ήδη κορυφαία προτεραιότητα για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα εμπλεκόμενα κράτη μέλη. Με αυτή τη σημαντική απόφαση που ελήφθη, η Europol θα ενισχύσει σημαντικά τις ικανότητές της να υποστηρίζει αυτές τις αρχές σε αυτό το κρίσιμο έργο για την προστασία των συνόρων» (Europol, 2016).

Για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας λειτουργούν επίσης και δύο ειδικές μονάδες στην Ελλάδα. Η πρώτη είναι η Ειδική Κατασταλτική Αντιτρομοκρατική Μονάδα (Ε.Κ.Α.Μ.), η οποία αποτελεί επίλεκτη Ειδική Μονάδα της Ελληνικής Αστυνομίας, ανήκει στην Διεύθυνση Ειδικών Αστυνομικών Δυνάμεων (Δ.Ε.Α.Δ.) και εποπτεύεται από τον Υπαρχηγό της Ελληνικής Αστυνομίας. Βασική αποστολή της ομάδας είναι η «αποτελεσματική αντιμετώπιση σοβαρών και εξαιρετικά επικίνδυνων καταστάσεων (όπως τρομοκρατικές ενέργειες, πειρατείες σε μέσα μεταφοράς, απαγωγές ομήρων, συλλήψεις επικίνδυνων κακοποιών, αντιμετώπιση οχυρωμένων προσώπων, προστασία σε πρόσωπα υψηλής επικινδυνότητας κ.λπ.), καθώς και την επέμβαση σε επικίνδυνες περιοχές που έχουν σκόπιμα μολυνθεί από χημικούς ή βιολογικούς παράγοντες ή έχουν ρυπανθεί από ραδιολογικές ή πυρηνικές ουσίες [...] Η Μονάδα πραγματοποιεί επιχειρήσεις σε όλη την ελληνική επικράτεια, ενώ, σύμφωνα με το σχετικό θεσμικό πλαίσιο, είναι δυνατή η μετάβασή της στο εξωτερικό για την υποστήριξη αστυνομικών

επιχειρήσεων επέμβασης ή την παροχή βοήθειας σε μεγάλες καταστροφές» (Ελληνική Αστυνομία, 2021).

Η δεύτερη ομάδα είναι η Διεύθυνση Αντιμετώπισης Ειδικών Εγκλημάτων Βίας (Δ.Α.Ε.Ε.Β.), ή αλλιώς Αντιτρομοκρατική Υπηρεσία, η οποία «έχει ως αποστολή την αντιμετώπιση Ειδικών Εγκλημάτων Βίας (τρομοκρατικών ενεργειών)», σύμφωνα με το άρθρο 29 του ΠΔ 14/2001» (Ελληνική Αστυνομία, 2021α). Ο Πίνακας 4.1 συνοψίζει τις αρμοδιότητες της Αντιτρομοκρατικής Υπηρεσίας, στη βάση των τμημάτων από τα οποία αποτελείται.

Πίνακας 3.1 Αρμοδιότητες της Αντιτρομοκρατικής Υπηρεσίας

Τμήμα		Αρμοδιότητες
Τμήμα Εσωτερικής Τρομοκρατίας	Αντιμετώπισης	Είναι αρμόδιο για την αναζήτηση, συλλογή, επεξεργασία και αξιοποίηση πληροφοριών για εγκληματικές δραστηριότητες ημεδαπών και αλλοδαπών ατόμων και κυρίως οργανωμένων ομάδων, καθώς και για την παρακολούθηση των δραστηριοτήτων αυτών, με σκοπό την πρόληψη και καταστολή τρομοκρατικών ενεργειών που στρέφονται κατά της ασφάλειας του κράτους και του δημοκρατικού πολιτεύματος, ως και κατά προσώπων ή πραγμάτων και πράξεων που εμπίπτουν στις διατάξεις του άρθρου 187Α του Ποινικού Κώδικα. Επίσης, το Τμήμα αυτό είναι αρμόδιο και για τις ως άνω δραστηριότητες που στρέφονται κατά προσώπων και πραγμάτων άλλης χώρας.
Τμήμα Διεθνούς Τρομοκρατίας	Αντιμετώπισης	Είναι αρμόδιο για την αναζήτηση, συλλογή, επεξεργασία και αξιοποίηση πληροφοριών για εγκληματικές δραστηριότητες ημεδαπών και

αλλοδαπών ατόμων που διαβιούν ή διαμένουν προσωρινά στη Χώρα και κυρίως οργανωμένων ομάδων, καθώς και για την παρακολούθηση των δραστηριοτήτων αυτών και των σχέσεων τους με άλλα άτομα ή οργανωμένες ομάδες στο εξωτερικό, με σκοπό την πρόληψη και καταστολή τρομοκρατικών ενεργειών που στρέφονται γενικά κατά της ασφάλειας του κράτους και του δημοκρατικού πολιτεύματος, ως και κατά προσώπων ή πραγμάτων και πράξεων που εμπίπτουν στις διατάξεις του άρθρου 187Α του Ποινικού Κώδικα. Επίσης, το Τμήμα αυτό είναι αρμόδιο και για τις δραστηριότητες των ως άνω ατόμων ή ομάδων που στρέφονται κατά προσώπων και πραγμάτων της χώρας τους ή άλλης χώρας, καθώς και για την εξασφάλιση της ανταλλαγής πληροφοριών στο πλαίσιο της Αστυνομικής Ομάδας Εργασίας για την Τρομοκρατία (PWGT).

**Τμήμα Προστασίας Κράτους
και Πολιτεύματος**

Είναι αρμόδιο για τη συλλογή, επεξεργασία και αξιοποίηση πληροφοριών για εγκληματικές δραστηριότητες ή ενέργειες ατόμων ή οργανωμένων ομάδων, που στρέφονται με τη χρήση βίας ή εξτρεμιστικών εγκληματικών ενεργειών κατά της ασφάλειας του Κράτους και του Δημοκρατικού Πολιτεύματος, ως και κατά προσώπων ή πραγμάτων. Επιπλέον, προβαίνει στη μελέτη των μέσων και μεθόδων της παράνομης δράσης των ανωτέρω ατόμων ή ομάδων και των τυχόν οργανώσεών τους, καθώς και σοβαρών εθνικών, κοινωνικών ή πολιτιστικών ζητημάτων

και σχεδιάζει τα απαραίτητα μέτρα για την αντιμετώπισή τους.

Τμήμα Επιχειρήσεων και Είναι αρμόδιο για τα εξής:

Ειδικών Ελέγχων

α. τη μέριμνα για τη λειτουργία Κέντρου Επιχειρήσεων, σε 24ωρη βάση, την εξασφάλιση της διαρκούς επικοινωνίας της Διεύθυνσης με το προσωπικό της και την ευθύνη για την ασφάλεια των εγκαταστάσεων της Υπηρεσίας,

β. την τήρηση των μνημονίων και σχεδίων της Διεύθυνσης και την εκδήλωση των απαραίτητων ενεργειών, όταν συντρέχει περίπτωση και μέχρι να επιληφθούν τα καθ' ύλην αρμόδια όργανα και υπηρεσίες. Ειδικότερα, σε περίπτωση εκδήλωσης τρομοκρατικής ενέργειας ή όταν διαταχθεί από τον Διευθυντή της Διεύθυνσης Αντιμετώπισης Ειδικών Εγκλημάτων Βίας, το Τμήμα αυτό, βάσει των οικείων σχεδίων, ενεργεί ως ακολούθως: αα. μεριμνά για την άμεση κινητοποίηση του προσωπικού και των μέσων των Τμημάτων της Διεύθυνσης, με σκοπό την έγκαιρη και αποτελεσματική επέμβασή τους σε συμβάντα της αρμοδιότητάς της, ββ. καθοδηγεί, κατευθύνει και συντονίζει τη δράση των Τμημάτων και του προσωπικού της Διεύθυνσης και την κίνηση των οχημάτων αυτής, εξασφαλίζει την ομαλή επικοινωνία αυτών με το Κέντρο Επιχειρήσεων και διαβιβάζει τις αναγκαίες διαταγές και οδηγίες, γγ. ενημερώνει αμέσως το Διευθυντή της Διεύθυνσης και τις αρμόδιες υπηρεσίες, ζητεί τη συνδρομή της Ειδικής Κατασταλτικής Αντιτρομοκρατικής Μονάδας (Ε.Κ.Α.Μ.) και

αναφέρει την εκδήλωση τρομοκρατικής ή εξτρεμιστικής εγκληματικής ενέργειας ή την εξέλιξη των επιχειρήσεων προς αντιμετώπισή τους, δδ. εξασφαλίζει τη συνεργασία και αποτελεί το σύνδεσμο επικοινωνίας της Διεύθυνσης με τις λοιπές εμπλεκόμενες αστυνομικές Υπηρεσίες και τα κέντρα επιχειρήσεων άλλων αστυνομικών Υπηρεσιών ή φορέων, με σκοπό το συντονισμό των ενεργειών, την παροχή συνδρομής και την επιτυχή διεξαγωγή των επιχειρήσεων, εε. εκτελεί κάθε άλλη αποστολή που του ανατίθεται από το Διευθυντή της Διεύθυνσης. γ. το σχεδιασμό και την εκτέλεση ιδιαίτερα δύσκολων και επικίνδυνων αποστολών, επιχειρήσεων και μεταγωγών, στο πλαίσιο της αποστολής της Διεύθυνσης και εφόσον αυτές δεν εντάσσονται στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της Ε.Κ.Α.Μ.

Τμήμα
Υποστήριξης

Διοικητικής

Είναι αρμόδιο για το χειρισμό θεμάτων προσωπικού, τη διαχείριση του χρηματικού και υλικού, την εξασφάλιση της γραμματειακής εξυπηρέτησης και της εσωτερικής λειτουργίας της Διεύθυνσης, την τήρηση του αρχείου, τη διεκπεραίωση αιτημάτων διοικητικής φύσεως και την ενημέρωση του προσωπικού της Διεύθυνσης σχετικά με τη διάταξη της υπηρεσίας. Επιπλέον, είναι αρμόδιο για τη συντήρηση και διαχείριση των πάσης φύσεως υλικών και τεχνικών μέσων της Διεύθυνσης και τη λειτουργία των τηλεπικοινωνιακών της μέσων.

**Τμήμα Διαχείρισης Τεχνικών
και Διαδικτυακών
Πληροφοριών**

Είναι αρμόδιο για:

αα. τη συγκέντρωση, επεξεργασία, σύνθεση, ανάλυση, αξιολόγηση και κατάλληλη επιχειρησιακή αξιοποίηση του πληροφοριακού υλικού, που αφορά τη δράση των υπαίτιων διάπραξης εγκληματικών ενεργειών αρμοδιότητας της Διεύθυνσης, βάσει των αναφορών των Υπηρεσιών,

ββ. την επεξεργασία και αξιολόγηση των στατιστικών στοιχείων, την ανάλυση των αιτιών και την πρόβλεψη αναφορικά με τις τάσεις της εγκληματικότητας των τρομοκρατικών ομάδων και την εισήγηση λειτουργικού και στρατηγικού σχεδιασμού σε ότι αφορά την πρόληψη και καταστολή των ενεργειών τους,

γγ. τη μηχανογράφηση, την ενημέρωση, την τήρηση και ευρετηρίαση των αρχείων, την αρχειοθέτηση των πληροφοριακών εγγράφων, καθώς και τον εφοδιασμό των Τμημάτων της Διεύθυνσης με τα έγγραφα αυτά, καθώς και την εκκαθάριση των αρχείων, την καταστροφή των εγγράφων και τη θεματική αναδιάταξη και ενοποίηση των φακέλων

δδ. την παροχή οδηγιών στις Υπηρεσίες της Διεύθυνσης για την εφαρμογή της νομοθεσίας.

Πηγή: Π.Δ. 178/2014 (ΦΕΚ 281/Α/31-12-2014)

Εκτός των ανωτέρω, το 2020 η Ελλάδα προχώρησε στη δημιουργία της Υποστηρικτικής Ομάδας Διαχείρισης Χημικών, Βιολογικών, Ραδιολογικών και Πυρηνικών Απειλών και Συμβάντων στη Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας

(Απόφαση 3265, ΦΕΚ Β 1754/07.05.2020). «Η Υποστηρικτική Ομάδα, η οποία συστήθηκε λαμβάνοντας υπόψη την εμπειρία που αποκτήθηκε κατά την διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, υπάγεται στο Γενικό Γραμματέα Πολιτικής Προστασίας και αποτελεί επιτελικό συμβουλευτικό όργανο που υποστηρίζει σε τακτικό, επιχειρησιακό και πολιτικό επίπεδο τις δυνάμεις και τα όργανα Πολιτικής Προστασίας για την διαχείριση συμβάντων ή απειλών που οφείλονται είτε σε ατύχημα είτε είναι αποτέλεσμα τρομοκρατικής ενέργειας και μπορούν να προκαλέσουν καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης. Η ομάδα στελεχώνεται από υπαλλήλους με κατάλληλη επιστημονική γνώση και εξειδίκευση, της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας, των Υπουργείων Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δ.Ε., Υγείας και Κ.Α. και Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, του Γενικού Χημείου του Κράτους, της Ελληνικής Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας, της Εθνικής Μετεωρολογικής Υπηρεσίας, του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας, της Ελληνικής Αστυνομίας, του Πυροσβεστικού Σώματος και του Λιμενικού Σώματος» (Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας, 2021).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

4.1 Συμπεράσματα

Η περιφερειακή ασφάλεια στην περιοχή της Μεσογείου εξαρτάται από τέσσερις δυνάμεις (Black et al., 2017, σελ. 4). Η πρώτη είναι ο συριακός εμφύλιος πόλεμος και ο ευρύτερος αντίκτυπός του. Σε αυτό το πλαίσιο απαιτείται συνεχής εξέταση τόσο της εσωτερικής δυναμικής της συνεχιζόμενης συριακής σύγκρουσης - του πλαισίου, των βασικών παραγόντων και της τρέχουσας κατάστασης - καθώς και της ευρύτερες επιπτώσεις στην αμυντική στρατηγική των διεθνών παραγόντων. Η δεύτερη είναι η συνεχιζόμενη αστάθεια στη Λιβύη. Η επόμενη είναι η περιφερειακή απειλή τρομοκρατικής δραστηριότητας. Απαιτείται χαρτογράφηση των κύριων τρομοκρατικών παραγόντων σε ολόκληρη την περιοχή, συμπεριλαμβανομένων των κινήτρων, των φιλοδοξιών και των τακτικών τους, καθώς και της ροής ξένων μαχητών

από την Ευρώπη και άλλες χώρες εκτός της περιοχής. Αυτή είναι μία κρίσιμη πτυχή της ασφάλειας στην περιοχή, εξαιτίας του συνεχώς μεταβαλλόμενου τοπίου της ισλαμιστικής τρομοκρατίας. Η τελευταία αναφέρεται στις εξελίξεις στην περιφερειακή αμυντική ικανότητα, συμπεριλαμβανομένων των τάσεων στην αμυντική συνεργασία, τις μεταφορές όπλων και την ανάπτυξη νέων στρατηγικών δυνατοτήτων (π.χ. πυραυλική άμυνα) από περιφερειακούς δρώντες, καθώς και άμεσες ή έμμεσες μεταφορές όπλων σε μη κρατικό έλεγχο.

Η Ελλάδα δεν έχει προς το παρόν τόσο σημαντικό πρόβλημα με τη ριζοσπαστικοποίηση όσο ορισμένες άλλες ευρωπαϊκές χώρες, κάτι το οποίο σημαίνει ότι η απειλή από την εγχώρια ισλαμιστική τρομοκρατία είναι σημαντικά χαμηλότερη από ότι σε χώρες όπως η Γαλλία ή το Ηνωμένο Βασίλειο. Η Ελλάδα φιλοξενεί μια μουσουλμανική μειονότητα, η οποία είναι κατάλοιπο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αλλά και έναν διευρυνόμενο ισλαμικό πληθυσμό από τις αραβικές χώρες και τη Νότια Ασία που έχουν φτάσει σε σημαντικό αριθμό ως παράνομοι μετανάστες. Ωστόσο, ενώ υπάρχουν χαμηλά ποσοστά κινδύνου ριζοσπαστικοποίησης μεταξύ της μακροχρόνιας μουσουλμανικής μειονότητας στη δυτική Θράκη, υπάρχει ανησυχία για ριζοσπαστικοποίηση μεταξύ των κοινοτήτων μεταναστών (Σουλιώτης, 2016; Mantzikos, 2016, σελ. 17; European Monitoring Centre On Racism And Xenophobia, 2016, σελ. 36; Wallis, 2020). Επίσης, η Ελλάδα αποτελεί όχι μόνο τόπο διέλευσης τρομοκρατών (Giannoulis, 2011, σελ. 20; Cruickshank, 2014, 2017; Wallis, 2020), αλλά και τόπο στρατολόγησης, εκπαίδευσης και συνολικά υποστηρικτικών υπηρεσιών της τρομοκρατίας (Kostakos, 2010, σελ. 4; Giannoulis, 2011, σελ. 22; Anagnostou & Skleparis, 2015, σελ. 7; Skleparis, 2017). Σε μια περίοδο αυξανόμενης ριζοσπαστικοποίησης και ισλαμιστικής εξτρεμιστικής δραστηριότητας εντός των ελληνικών συνόρων, θα πρέπει να προκαλεί ανησυχία ότι ισλαμιστές τρομοκράτες αξιοποιούν τις μεταναστευτικές / προσφυγικές ροές διαμέσου της Μεσογείου. Επίσης, το γεγονός ότι χιλιάδες αιτούντες άσυλο παραμένουν εγκλωβισμένοι σε καταυλισμούς στην Ελλάδα για μεγάλο χρονικό διάστημα, υπάρχει πιθανότητα να οδηγήσει ορισμένους εξ αυτών να ριζοσπαστικοποιηθούν.

Ήδη πριν από το τέλος της δεκαετίας του 2000 ο Kostakos (2007) ανέφερε πως, η Ελλάδα έχει καταστεί πλέον σημείο διέλευσης και εισόδου για ισλαμιστές μαχητές που συγκαλύπτουν τις δραστηριότητες και τα κινήματά τους. Δίκτυα μη κυβερνητικών

οργανώσεων, φιλανθρωπικών οργανώσεων και πολιτιστικών κέντρων που συνδέονται με τη Σαουδική Αραβία κατάφεραν να χτίσουν και να χρηματοδοτήσουν μεγάλο αριθμό τζαμιών στην Ελλάδα, το Κόσοβο, τη βόρεια Αλβανία, τη Βοσνία και τη Βόρεια Μακεδονία. Το άνοιγμα του πρώτου τζαμιού στην Αθήνα στο τέλος της δεκαετίας του 2000 υποδηλώνει ότι, μακροπρόθεσμα, η Ελλάδα ενδεχομένως να πρέπει να αντιμετωπίσει τις απειλές που αντιμετωπίζουν τώρα η Γαλλία, η Ισπανία, η Γερμανία, η Ιταλία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Ο κίνδυνος να καταστεί πλέον μια ανοιχτή βάση στρατολόγησης και υλικότεχνικής υποστήριξης για τρομοκράτες καθώς και καταφύγιο τρομοκρατών είναι εξαιρετικά ανησυχητικός, δεδομένου ότι η Ελλάδα μοιράζεται σύνορα με χώρες που αποτελούν την έδρα διαφόρων τρομοκρατικών ομάδων (Kostakos, 2007).

Επιπλέον, η ισλαμοφοβία που χαρακτηρίζει την Ελλάδα (συνδυασμός ιστορίας, θρησκείας και τρομοκρατίας) έχει σοβαρές επιπτώσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα των μουσουλμάνων, δεδομένου ότι ο «φόβος του Ισλάμ» χρησιμοποιήθηκε για να τεθούν εμπόδια στην κατασκευή του τζαμιού στην Αθήνα, το οποίο λειτούργησε μόλις στα τέλη του 2020, αν και η νομοθεσία είχε εγκριθεί από τη Βουλή των Ελλήνων ήδη από το 2006. Εμπόδια έχουν επίσης υπάρξει στην ίδρυση μουσουλμανικού νεκροταφείου στην Αθήνα. Παράλληλα, θα πρέπει να αναφερθούν και αδυναμίες και προβλήματα στις μεταναστευτικές πολιτικές που έχουν διαχρονικά εφαρμοστεί (Sakellariou, 2021). Αυτά τα στοιχεία, ωστόσο, θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μία ριζοσπαστικοποίηση των μουσουλμανικών στοιχείων στη χώρα, υπό το πρίσμα της διεκδίκησης των δικαιωμάτων τους, σε συνδυασμό και με τις συνθήκες διαβίωσής τους, αλλά και το γεγονός ότι ορισμένοι εξ αυτών δεν επιθυμούν να διαμείνουν στη χώρα, αλλά να μπορέσουν να μετακινηθούν σε κάποιο άλλο ευρωπαϊκό κράτος.

Αυτό που θα αξίζει να σημειωθεί είναι πως η Ελλάδα παρουσιάζει ορισμένες διαφοροποιήσεις από τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, που ενδεχομένως να μπορούν να ερμηνεύσουν: α) την απουσία ισλαμιστικής τρομοκρατίας στη χώρα και β) την απουσία ενός ολοκληρωμένου σχεδίου πρόληψης και αντιμετώπισης της ισλαμιστικής τρομοκρατίας από μέρους των ελληνικών αρχών. Οι διαφοροποιήσεις αυτές εδράζονται σε μεγάλο βαθμό στην έννοια της 'ισλαμοφοβίας' στην Ελλάδα και τη σύνδεση του Ισλάμ και της μουσουλμανικής ταυτότητας με την τρομοκρατία.

Σύμφωνα με τον Sakellariou (2021), η ισλαμοφοβία στην Ελλάδα ακολουθεί το δυτικό πρότυπο όσον αφορά στο ποιοι είναι οι κύριοι παράγοντες και ποια είναι τα κύρια επιχειρήματα κατά του Ισλάμ, δηλαδή η απειλή της τρομοκρατίας, ο βίαιος χαρακτήρας του Ισλάμ, η επερχόμενη σύγκρουση πολιτισμών και η κατωτερότητα του Ισλάμ ως θρησκείας σε σύγκριση με την Ορθοδοξία. Η κύρια διαφορά με άλλες χώρες της Ευρώπης είναι ότι, στην περίπτωση της Ελλάδας, η Τουρκία ως γειτονική χώρα διαδραματίζει βασικό ρόλο στις ισλαμοφοβικές συζητήσεις, είτε ως χώρα που καθοδηγεί τους μετανάστες και πρόσφυγες προς την Ελλάδα, είτε ως ισλαμική χώρα αυτή καθαυτή που απειλεί την ίδια την ύπαρξη του ελληνικού έθνους. Μια άλλη ενδιαφέρουσα παράμετρος, όπως προκύπτει από τις υπάρχουσες δημοσκοπήσεις από το 2010 και μετά, είναι ότι η ελληνική κοινωνία γνωρίζει ελάχιστα τι είναι το Ισλάμ και εκφράζει αρνητικές απόψεις για τους μουσουλμάνους και την κατασκευή του τζαμιού στην Αθήνα. Πρέπει, ωστόσο, να προστεθεί ότι, παρά το γεγονός ότι υφίσταται ισλαμοφοβία στην ελληνική κοινωνία, δεν ισχύει ότι όλοι οι πολιτικοί και τα πολιτικά κόμματα εκφράζουν και υποστηρίζουν αντισλαμικές απόψεις, ούτε ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία στο σύνολό της είναι ενάντια στο Ισλάμ και τους Μουσουλμάνους. Υπάρχουν επίσης μεγάλα τμήματα της κοινωνίας που έχουν εκφράσει την υποστήριξη και την αλληλεγγύη τους στους μουσουλμάνους και προσπάθησαν να τους βοηθήσουν στην προστασία των δικαιωμάτων τους.

4.2 Προτάσεις πρακτικής εφαρμογής

Σε εθνικό επίπεδο, η εκπαίδευση μπορεί να αποδειχθεί πολύ χρήσιμο εργαλείο για την αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους, αλλά και την κατανόηση της ισλαμιστικής τρομοκρατίας. Θα πρέπει να καθιερωθούν καλές πρακτικές προκειμένου να μειωθούν οι προκαταλήψεις και η βία, να μειωθεί η θρησκευτική πόλωση, να μειωθεί ο στιγματισμός των Μουσουλμάνων γενικά ως τρομοκράτες, αλλά και να κατανοηθεί το φαινόμενο της ισλαμιστικής τρομοκρατίας (αίτια, επιπτώσεις, τρόποι αντιμετώπισης). Για παράδειγμα, θα μπορούσε να δοθεί πληροφοριακό υλικό, ή να υλοποιηθούν projects στα σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που να εξηγούν την ισλαμική θρησκεία και τον ισλαμικό πολιτισμό. Επίσης, θα μπορούσαν να διοργανωθούν ημερίδες που να εξηγούν το φαινόμενο της ισλαμιστικής τρομοκρατίας και ποια είναι τα αίτιά του. Τέτοιες πρωτοβουλίες θα μπορούσαν να γίνουν από κοινού

με το Υπουργείο Παιδείας και διάφορες ΜΚΟ, όπως το Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Μεταναστών και Προσφύγων, όπως και την Εκκλησία.

Περαιτέρω, η έλλειψη εγγεγραμμένων τζαμιών σε περιοχές όπου υπάρχουν μεγάλοι μουσουλμανικοί πληθυσμοί μεταναστών αποτελεί σημαντική πηγή ανησυχίας, καθώς δεν μπορούν να συλλεχθούν απαραίτητες πληροφορίες. Η παρουσία άτυπων, μη καταγεγραμμένων τζαμιών έχει περιπλέξει το έργο των αξιωματούχων επιβολής του νόμου στη διερεύνηση υποθέσεων ύποπτων αλλοδαπών μαχητών (Mantzikos, 2016, σελ. 18). Ως εκ τούτου, απαιτείται συστηματική παρακολούθηση και καταγραφή όλων των άτυπων τζαμιών και ιδρυμάτων όπου συγκεντρώνονται μουσουλμανικές μειονότητες. Το ίδιο ισχύει και συνολικά για τον αριθμό μουσουλμάνων μεταναστών στην Ελλάδα, καθώς δεν υπάρχουν επίσημα καταγεγραμμένα στοιχεία (Sakellariou, 2021).

Επίσης σε εθνικό επίπεδο θα μπορούσαν να υπάρξουν συντονισμένες ενέργειες διαφόρων ενδιαφερομένων μερών προκειμένου να δημιουργηθεί ένα ολοκληρωμένο σχέδιο αντιμετώπισης τρομοκρατικών απειλών και επιθέσεων. Για τον λόγο αυτό απαιτείται καταρχήν παρακολούθηση και καταγραφή του φαινομένου, διερεύνηση των αιτιών που μπορούν να οδηγήσουν σε ισλαμιστική τρομοκρατία και ριζοσπαστικοποίηση αυτής, κατανόηση των παραγόντων που μπορούν να αποτελέσουν απειλή για την εθνική ασφάλεια, καθώς και προσδιορισμός μέτρων πρόληψης, καταστολής και αντιμετώπισης πιθανών τρομοκρατικών επιθέσεων.

Αυτή η τελευταία πρόταση θα μπορούσε να επεκταθεί και σε ευρωπαϊκό πλαίσιο. Οι Frontini και Ritzmann (2017, σελ. 13) εστιάζουν στο φαινόμενο της ριζοσπαστικοποίησης της ισλαμιστικής τρομοκρατίας. Εξετάζοντας την εξωτερική πολιτική διάσταση του φαινομένου, η άνοδος του ISIS/Daesh και η πρόκληση των ξένων μαχητών, αλλά και η προηγούμενη εμπειρία της Al-Qaeda και άλλων τρομοκρατικών οργανώσεων, καταδεικνύουν τη ασάφεια των διαχωριστικών γραμμών μεταξύ εσωτερικής και εξωτερικής ασφάλειας και, κατά συνέπεια, μεταξύ της εσωτερικής και της διεθνούς διάστασης των αντιτρομοκρατικών πολιτικών. Ως εκ τούτου, η αποτελεσματική αντιμετώπιση της ριζοσπαστικοποίησης στην Ευρώπη συνεπάγεται επίσης καλύτερη κατανόηση των τοπικών παραγόντων σε βασικές περιοχές εκτός Ευρώπης, όπως στη Βόρεια Αφρική, τη Μέση Ανατολή, τον Κόλπο και πέραν αυτής, και πιο αποτελεσματική συνεργασία μεταξύ της Ευρώπης και των

διαφόρων ενδιαφερόμενων χωρών. Η πρόληψη και η καταπολέμηση της ριζοσπαστικοποίησης μπορεί επομένως να προσφέρει μια ευκαιρία για την Ευρώπη να γίνει ισχυρότερος και πιο ενεργός δρών στο διεθνές περιβάλλον. Από την οπτική της ασφαλείας, η τρομοκρατία αποτελεί μία ασύμμετρη πρόκληση για τις ευρωπαϊκές κοινωνίες και κυβερνήσεις. Η αντιμετώπιση της ριζοσπαστικοποίησης ευάλωτων ατόμων - ιδίως ξένων μαχητών που διεξάγουν τζιχάντ στην ευρύτερη Μέση Ανατολή - απαιτεί ένα ευρύ φάσμα εργαλείων ανίχνευσης και πρόληψης. Αυτό περιλαμβάνει ένα ολοκληρωμένο και διατομεακό αναλυτικό πλαίσιο από ιδρύματα ασφαλείας σε όλη την Ευρώπη, που εκτείνεται από τις αστυνομικές δυνάμεις μέχρι τις υπηρεσίες πληροφοριών. Από κοινωνική σκοπιά, ως ζήτημα που επηρεάζει τις δημογραφικά αναπτυσσόμενες αλλά συχνά κοινωνικοοικονομικά μειονεκτούσες μουσουλμανικές κοινότητες σε όλη την Ευρώπη, η ριζοσπαστικοποίηση αποτελεί μία πρόκληση σε όρους ενσωμάτωσης και έλλειψης θρησκευτικής πόλωσης. Τέλος, οι συγγραφείς υποστηρίζουν πως στο πλαίσιο της πολιτική η συνολική πολιτική σημασία του φαινομένου της ριζοσπαστικοποίησης, και η ανάγκη να αντιμετωπιστεί σωστά, πρέπει να γίνει κατανοητή στο πλαίσιο της ανόδου πολλών λαϊκιστικών και εξτρεμιστικών κινήματων σε όλη την Ευρώπη. Αυτά τα κινήματα ενδέχεται να αξιοποιούν το 'όνομα' και τα εργαλεία της τρομοκρατίας προκειμένου να δημιουργήσουν ένα κλίμα φόβου στις κοινωνίες, το οποίο στοχεύει στην υπονόμηση της αξιοπιστίας των πολιτικών που λαμβάνονται και εφαρμόζονται από την κυρίαρχη πολιτική ελίτ, που συχνά οδηγεί σε αποξένωση και στιγματισμό συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού.

Σε διεθνές επίπεδο, καταρχήν το NATO θα πρέπει να ενισχύσει τη δέσμευσή του με τα κράτη-εταίρους της περιοχής της Μεσογείου, αλλά και να δημιουργήσει μια νέα προσέγγιση για την ασφάλεια στη θαλάσσια περιοχή. Επίσης, ενδεχομένως η Συμμαχία να σκεφθεί να επικαλεστεί το Άρθρο V, τη ρήτρα συλλογικής άμυνας της Βορειοατλαντικής Συνθήκης, όπως στα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου, όταν τον Οκτώβριο του 2001, οι μόνιμες ναυτικές δυνάμεις του NATO ξεκίνησαν την Επιχείρηση Active Endeavour στη Μεσόγειο, μια αντιτρομοκρατική προσπάθεια που διεξάγεται σε συμμόρφωση με το Άρθρο V (Kasapoğlu, 2019).

Εκτός των ανωτέρω, απαιτείται ένας συντονισμός εθνικών, ευρωπαϊκών και διεθνών φορέων για την πρόληψη, καταπολέμηση και αντιμετώπιση της ισλαμιστικής τρομοκρατίας και πιθανών μελλοντικών επιθέσεων σε χώρες της Μεσογείου.

Καταρχήν θα πρέπει να κατανοηθεί πως η πολιτική, κοινωνική και πολιτική κατάσταση σε αρκετά κράτη της ευρύτερης περιοχής της Μεσογείου έχει οδηγήσει στην άνοδο της τρομοκρατίας και περαιτέρω στη ριζοσπαστικοποίηση του Ισλάμ. Αυτή η τάση απαιτεί μία ευρύτερη γεωπολιτική ανάλυση και κατανόηση του διεθνούς περιβάλλοντος. Λόγω των παγκόσμιων δημογραφικών τάσεων, οι ενδοκρατικές συγκρούσεις τείνουν όλο και περισσότερο να λαμβάνουν χώρα σε αστικές περιοχές, κάτι το οποίο μπορεί στο μέλλον να οδηγήσει σε αύξηση των μεταναστευτικών ροών. Στο βαθμό που οι διατλαντικοί εταίροι ασφαλείας ενισχύουν τη στρατιωτική τους παρουσία στο νότο και συμμετέχουν πιο ενεργά σε αντιτρομοκρατικές αποστολές, οι αμυντικές εγκαταστάσεις θα χρειαστεί να αντιμετωπίσουν πιο σοβαρές προκλήσεις προστασίας δυνάμεων που επηρεάζουν βάσεις και επιχειρήσεις γύρω από τη Μεσόγειο. Σε ένα μεσογειακό πλαίσιο, η τρομοκρατία είναι ένα διαπεριφερειακό και όχι απλώς ένα διακρατικό φαινόμενο.

Για αυτόν τον λόγο η συνεργασία πρέπει να ενισχυθεί μεταξύ των μελών σε μια εταιρική σχέση που περιλαμβάνει χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και χώρες εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την ίδια γεωπολιτική περιοχή. Η υφιστάμενη συνεργασία μπορεί να είναι διμερής, μεταξύ μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και χωρών που βρίσκονται στις νότιες και ανατολικές ακτές της Μεσογείου, αλλά και πολυμερής. Άλλωστε, η πολυπλοκότητα και η κλίμακα της παγκόσμιας ισλαμιστικής τρομοκρατίας επηρεάζει αρκετούς κρατικούς και μη κρατικούς δρώντες και επομένως η απάντηση θα πρέπει να είναι συλλογική. Σε αυτό το πλαίσιο αναγκαία είναι και η ανάπτυξη πολυμερών φόρουμ και συλλογικών μηχανισμών που θα επιτρέπουν την πολυμερή ανταλλαγή πληροφοριών. Αυτό θα επιτρέψει την αποτροπή επιθέσεων, την εξάρθρωση τρομοκρατικών δομών και τη διάρρηξη των οικονομικών δικτύων των ομάδων και οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή της Μεσογείου, ομάδων και οργανώσεων που τείνουν επίσης να εξαπλωθούν σε παραμεθόριες περιοχές και να αναπτύξουν συνδέσεις με άλλους κόμβους του παγκόσμιου τρομοκρατικού δικτύου.

Στο πλαίσιο αυτό, απαιτείται ένα ολοκληρωμένο σχέδιο θαλάσσιας στρατηγικής, το οποίο θα αντιμετωπίζει τις απειλές ασφαλείας της περιοχής της Μεσογείου. Το σχέδιο αυτό θα πρέπει να αποτελεί προϊόν διαβούλευσης όλων των ενδιαφερομένων μερών και να εστιάζει στην πρόληψη, την καταπολέμηση, την αντιμετώπιση τρομοκρατικών επιθέσεων, αλλά και την αποκατάσταση της βλάβης που έχει προκληθεί έπειτα από μία επίθεση. Για τον λόγο αυτό, το σχέδιο αυτό θα πρέπει να αποτελείται από τα εξής

στοιχεία: α) συγκεκριμένους, ρεαλιστικούς και μετρήσιμους στόχους, β) σαφής κατανομή ρόλων και αρμοδιοτήτων, γ) αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών (π.χ. μεγάλα δεδομένα, τεχνητή νοημοσύνη, μηχανική μάθηση) για τη συλλογή, αποθήκευση, ανάλυση, διαχείριση, παρουσίαση της κατάλληλης πληροφορίας, δ) μεθόδους και κριτήρια αξιολόγησης των ενεργειών για την επίτευξη των στόχων, ε) κοινοποίηση αποτελεσμάτων σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, στ) πρόβλεψη αναθεώρησης (αν χρειάζεται) των στόχων, στη βάση των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης, αλλά και της αποτίμησης της διεθνούς κατάστασης σε πολλαπλά επίπεδα (πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, γεωπολιτικό).

Συνολικά, το ζήτημα της ισλαμιστικής τρομοκρατίας είναι περίπλοκο, αλλά και δυναμικό. Αυτό απαιτεί συνεχή παρακολούθηση, αναθεώρηση και χαρτογράφηση των δικτύων των τρομοκρατικών οργανώσεων, των μεθόδων που χρησιμοποιούνται τόσο σε online όσο και σε offline περιβάλλον, αλλά και της εσωτερικής κατάστασης των χωρών της ευρύτερης περιοχής της Μεσογείου. Ως εκ τούτου, περαιτέρω μελέτες κρίνονται απαραίτητες προκειμένου να διερευνηθεί εις βάθος το συγκεκριμένο ζήτημα.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Abbas, T. (2020). Far Right and Islamist Radicalisation in an Age of Austerity: A Review of Sociological Trends and Implications for Policy. Ανακτήθηκε από: <https://icct.nl/app/uploads/2020/01/TahirAbbasAusterity.pdf>

Ahmad, J. (2021). 9/11: how politicians and the media turned terrorism into an Islamic issue. Ανακτήθηκε από: <https://theconversation.com/9-11-how-politicians-and-the-media-turned-terrorism-into-an-islamic-issue-167733>

Al-Saud, A. K., & Zarea, Y. (2018). Saudi Efforts in Countering Violent Extremism. Στο: Vidino, L. (Ed.), *De-Radicalization in the Mediterranean. Comparing Challenges and Approaches* (σελ. 139-152). Milano: Ledizioni LediPublishing.

Anagnostou, D., & Skleparis, D. (2015). Trends in radicalisation that may lead to violence. National background study Greece. Ανακτήθηκε από: <https://www.cceol.com/search/gray-literature-detail?id=510689>.

- Asthana, N. C. (2021). Terrorism Is a Political Phenomenon. To Blame it on Islam is Wrong. Ανακτήθηκε από: <https://thewire.in/communalism/terrorism-is-a-political-phenomenon-to-blame-it-on-islam-is-wrong>
- Bar, S. (2004). The Religious Sources Of Islamic Terrorism. The Religious Sources Of Islamic Terrorism. *Policy Review, Jun/Jul*, 27-37.
- Ben Arab, E. B. M. (2018). Radicalization in Tunisia: In Search of a Civilian Approach. Στο: Vidino, L. (Ed.), *De-Radicalization in the Mediterranean. Comparing Challenges and Approaches* (σελ. 93-106). Milano: Ledizioni LediPublishing.
- Black, J., Hall, A., Persi Paoli, G., & Warnes, R. (2017). *Troubled waters: a snapshot of security challenges in the Mediterranean region*. RAND Corporation, <http://www.jstor.com/stable/resrep02452>.
- Borum, R. (2011). Radicalization into Violent Extremism II: Conceptual Models and Empirical Research. *Journal of Strategic Security, 4*(4), 37-62.
- Botelho, G., Cruickshank, P., & Almasy, S. (2016). Paris terror suspect Mohamed Abrini arrested in Belgium. Ανακτήθηκε από: <https://edition.cnn.com/2016/04/08/europe/brussels-attack-arrests/index.html>
- Bruce, G., (2013). Definition of Terrorism Social and Political Effects. *Journal of Military and Veterans' Health, 21*(2), 26-30.
- Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας (2021). Ορισμός Ομάδας Διαχείρισης Χημικών, Βιολογικών, Ραδιολογικών, Πυρηνικών απειλών και συμβάντων. Ανακτήθηκε από: <https://www.civilprotection.gr/el/%CE%BF%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B9%CF%8C%CF%82-%CE%BF%CE%BC%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%82-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%87%CE%B5%CE%AF%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B7%CF%82-%CF%87%CE%B7%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CE%B2%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD->

[%CF%81%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CF%80%CF%85%CF%81%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CE%B1%CF%80%CE%B5%CE%B9%CE%BB%CF%8E%CE%BD-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%B2%CE%AC%CE%BD%CF%84%CF%89%CE%BD](#)

Callimachi, R. (2016). How ISIS Built the Machinery of Terror Under Europe’s Gaze. Ανακτήθηκε από: <https://www.nytimes.com/2016/03/29/world/europe/isis-attacks-paris-brussels.html>

Christensen, D. A., & Aars, J. (2019). Does Democracy Decrease Fear of Terrorism?. *Terrorism and Political Violence*, 31(3), 615-631.

Comerford, M. (2020). How have terrorist organisations responded to COVID-19?. Ανακτήθηκε από: <https://www.visionofhumanity.org/how-have-terrorist-organisations-responded-to-covid-19/>

Cruickshank, P. (2017). The inside story of the Paris and Brussels attacks. Ανακτήθηκε από: <https://edition.cnn.com/2016/03/30/europe/inside-paris-brussels-terror-attacks/index.html>

Cruickshank, P. (2014). Raid on ISIS suspect in the French Riviera. Ανακτήθηκε από: <https://edition.cnn.com/2014/08/28/world/europe/france-suspected-isis-link/index.html>

Doosje, B., Zimmermann, A., Küpper, B., Zick, A., Meertens, R. (2009). Terrorist Threat and Perceived Islamic Support for Terrorist Attacks as Predictors of Personal and Institutional Out-Group Discrimination and Support for Anti-Immigration Policies – Evidence from 9 European Countries. *Revue Internationale De Psychologie Sociale*, 22(3), 203-233.

Dumitriu, E. (2004). The E.U.’s Definition of Terrorism: The Council Framework Decision on Combating Terrorism. *German Law Journal*, 5(5), 585-602.

Ελληνική Αστυνομία (2021). Η Ειδική Κατασταλτική Αντιτρομοκρατική Μονάδα (Ε.Κ.Α.Μ.). Ανακτήθηκε από: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=52&Itemid=43&lang

Ελληνική Αστυνομία (2021α). Διεύθυνση Αντιμετώπισης Ειδικών Εγκλημάτων Βίας (Δ.Α.Ε.Ε.Β.). Ανακτήθηκε από: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=47&Itemid=38&lang

Engelke, P., Aronsson, L., & Nordenman, M. (2017). Report Part Title: Toward a Strategy for the Mediterranean. Atlantic Council, <http://www.jstor.com/stable/resrep03699.8>.

European Monitoring Centre On Racism And Xenophobia (2016). Anti-Islamic reactions in the EU after the terrorist acts against the USA. Ανακτήθηκε από: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/216-Nat-Report-291101.pdf

Europol (2021). Terrorists attempted to take advantage of the pandemic, says Europol's new EU Terrorism Situation and Trend Report 2021. Ανακτήθηκε από: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/terrorists-attempted-to-take-advantage-of-pandemic-says-europol%e2%80%99s-new-eu-terrorism-situation-and-trend-report-2021>

Europol (2016). Europol setting up team of 200 investigators to deploy to migration hotspots. Ανακτήθηκε από: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/europol-setting-team-of-200-investigators-to-deploy-to-migration-hotspots>

France24 (2015). At least two Paris attackers 'travelled through Greece'. Ανακτήθηκε από: <https://www.france24.com/en/20151121-least-two-paris-attackers-travelled-through-greece-refugees-syria-migrants>

Freilich, J. D., & LaFree, G. (2015). Criminology Theory and Terrorism: Introduction to the Special Issue. *Terrorism and Political Violence*, 27(1), 1-8.

- Frontini, A., & Ritzmann, A. (2017). Introduction. Στο: The challenge of jihadist radicalisation in Europe and beyond (σελ. 10-22). Ανακτήθηκε από: https://www.epc.eu/content/PDF/2017/The_Challenge_of_Jihadist_Radicalisation.pdf
- Funk, M., & Parkes, R. (2016). Refugees versus terrorists. Ανακτήθηκε από: <https://www.europarl.europa.eu/greece/resource/static/files/refugees-versus-terrorists.pdf>
- Ganor, B. (2002). Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist another Man's Freedom Fighter?. *Police Practice and Research*, 3(4), 287-304.
- Giannoulis, A. (2011). Islamic radicalisation processes in Greece: The Islamic Radicalization Index (IRI). International Institute for Counterterrorism (ICT), IDC Herzliya. Ανακτήθηκε από: <https://www.ict.org.il/ictFiles/0/IRI%20-%20Greece.pdf>
- Halliday, F. (2006). International Terrorism and Islamic Politics in the Mediterranean Region. *Panorama*, 4, 104-105.
- i Lecha, E. S., & Dokos, T. (2011). Mediterranean 2020:: The Future of Mediterranean Security and Politics. German Marshall Fund of the United States, <http://www.jstor.com/stable/resrep18845>.
- Jackson, R. (2007). Constructing Enemies: 'Islamic Terrorism' in Political and Academic Discourse. *Government and Opposition*, 42(3), 394-426.
- Kasapoğlu, C. (2019). Why and How NATO Should Adapt to a New Mediterranean Security Environment. Ανακτήθηκε από: <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2019C15/>
- Kassimeris, G., & Samouris, A. (2012). Examining Islamic Associations of Pakistani and Bangladeshi Immigrants in Greece. *Religion, State and Society*, 40(2), 174-191.
- Kokkas, N. T. (2008) Islam and Ethnic Delimitation: The case of the Pomaks of Thrace. International Conference “Folk Cultures and Boundaries in the Balkans”. Volos, 6-8 June 2008. Ανακτήθηκε από:

https://www.researchgate.net/publication/328407319_International_Conference_FOLK_CULTURES_AND_BOUNDARIES_IN_THE_BALKANS_Islam_and_ethnic_delimitation_The_case_of_the_Pomaks_of_Thrace

Kostakos, P. (2010). Islamist Terrorism in Europe: Could Greece be next?. *Terrorism Monitor*, 8(37), 3-5.

Kostakos, P. (2007). The Threat of Islamic Radicalism to Greece. *Terrorism Monitor*, 5(15). Ανακτήθηκε από: <https://jamestown.org/program/the-threat-of-islamic-radicalism-to-greece/>

Kruglanski, A. W., Gunaratna, R., Ellenberg, M., & Speckhard, A. (2020). Terrorism in time of the pandemic: exploiting mayhem. *Global Security: Health, Science and Policy*, 5(1), 121-132.

Lesser, I. (2016). Terrorism and Mediterranean Security: A Net Assessment. Ανακτήθηκε από: <https://www.gmfus.org/news/terrorism-and-mediterranean-security-net-assessment>

Lindahl, S. (2017). A CTS model of counterterrorism. *Critical Studies on Terrorism*, 10(3), 523-541.

Magri, P. (2018). Introduction. Στο: Vidino, L. (Ed.), *De-Radicalization in the Mediterranean. Comparing Challenges and Approaches* (σελ. 7-12). Milano: Ledizioni LediPublishing.

Manea, E. (2017). Defining the phenomenon of jihadist radicalisation: drivers and catalysts – local & global. Στο: *The challenge of jihadist radicalisation in Europe and beyond* (σελ. 23-35). Ανακτήθηκε από: https://www.epc.eu/content/PDF/2017/The_Challenge_of_Jihadist_Radicalisation.pdf

Mantzikos, I. (2016). Te Greek Gateway to Jihad. *CTC SENTINEL*, June, 16-19.

Moore, J. (2002). The evolution of Islamic terrorism: An overview. Ανακτήθηκε από: <https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/target/etc/modern.html>

- NATO (2021). Operation Sea Guardian (OSG). Ανακτήθηκε από: <https://shape.nato.int/ongoingoperations/operation-sea-guardian-osg->
- NATO (2021α). NSD-S Hub Mission. Ανακτήθηκε από: <https://thesouthernhub.org/about-us/mission>
- Παπαγεωργίου, Φ., & Σαμούρης, Α. (2012). *Ισλαμισμός και Ισλαμοφοβία*. Αθήνα: Ταξιδευτής.
- Piazza, J. A., & LaFree, G. (2019). Islamist Terrorism, Diaspora Links and Casualty Rates. *Perspective on Terrorism*, 13(5), 2-21.
- Prabha, K. (2000). Defining terrorism. *Strategic Analysis*, 24(1), 125-135.
- Prezelj, I., & Kocjancic, K. (2020). A Broad Spectrum of Signs of Islamist Radicalisation and Extremism in a Country without a Single Terrorist Attack: The Case of Slovenia. *Perspectives on Terrorism*, 14(3), 29-45.
- Reinares, F., & García-Calvo, C. (2018). Spain's Shifting Approach to Jihadism Post-3/11. Στο: Vidino, L. (Ed.), *De-Radicalization in the Mediterranean. Comparing Challenges and Approaches* (σελ. 35-58). Milano: Ledizioni LediPublishing.
- Reynié, D. (2019). Islamist terrorist attacks in the world 1979-2019. Ανακτήθηκε από: <https://www.fondapol.org/en/study/islamist-terrorist-attacks-in-the-world-1979-2019/>
- Rezrazi, E. M. (2018). Insights Into Morocco's Approach to Countering and Preventing Violent Extremism. Στο: Vidino, L. (Ed.), *De-Radicalization in the Mediterranean. Comparing Challenges and Approaches* (σελ. 81-92). Milano: Ledizioni LediPublishing.
- Σουλιώτης, Γ. (2016). Η ελληνική διαδρομή του καθοδηγητή. Ανακτήθηκε από: <https://www.kathimerini.gr/society/855317/i-elliniki-diadromi-toy-kathodigiti/>
- Sakellariou, A. (2021). Public Intellectuals and Islamophobia in Greek Society: Entrenching the Discourses of Fear. *Religions*, 12, <https://doi.org/10.3390/rel12110995>.

- Sakellariou, A. (2021α). Young people's trajectories through radical Islamist milieus: Country-level report Greece. Young Muslims in unofficial prayer places of Athens. Ανακτήθηκε από: http://www.dare-h2020.org/uploads/1/2/1/7/12176018/d6.1_greece.pdf
- Sakellariou, A. (2017). Fear of Islam in Greece: migration, terrorism, and “ghosts” from the past. *Nationalities Papers*, 45(4), 511-523.
- Schmid, A. P. (2016). Links between Terrorism and Migration: An Exploration. International Centre for Counter-Terrorism, <https://www.jstor.org/stable/resrep29396>.
- Schmid, A. P. (2013). Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review. *The International Centre for Counter-Terrorism – The Hague*, 4(2), doi: <http://dx.doi.org/10.19165/2013.1.02>.
- Schuurman, B., Grol, P., & Flower, S. (2016). Converts and Islamist Terrorism: An Introduction. Ανακτήθηκε από: <https://www.icct.nl/app/uploads/2016/06/ICCT-Schuurman-Grol-Flower-Converts-June-2016.pdf>
- Schwarzenbach, A. (2018). Fighting the “Threat from Within”: France and Its Counter-Radicalization Strategy. Στο: Vidino, L. (Ed.), *De-Radicalization in the Mediterranean. Comparing Challenges and Approaches* (σελ. 21-34). Milano: Ledizioni LediPublishing.
- Skleparis, D. (2017). Explaining the absence of Islamist terrorist attacks and radicalisation in Greece. Ανακτήθηκε από: <https://www.eliamep.gr/en/%CE%B3%CE%B9%CE%B1%CF%84%CE%AF-%CF%84%CE%BF-%CE%B9%CF%83%CE%BB%CE%B1%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%B4%CE%B5%CE%BD-%CE%AD%CF%87%CE%B5%CE%B9-%CF%80%CE%BB%CE%AE%CE%BE/>
- Sorel, J-M. (2003). Some questions about the definition of terrorism and the fight against its financing. *EJIL*, 14(2), 365-378.

- Τζήμερος, Θ. (2013). Ούτε κραυγές, ούτε ψίθυροι. Ανακτήθηκε από: <https://www.protagon.gr/apopseis/ideas/oute-kravges-oute-psithyroi-26802000000>
- Verousi, C., & Allen, C. (2021). Problematising the Official Athens Mosque: Between Mere Place of Worship and 21st Century ‘Trojan Horse’. *Religions*, 12(7), <https://doi.org/10.3390/rel12070485>.
- Vidino, L. (2018). Italy’s Lack of CVE Strategy and Initiatives. Στο: Vidino, L. (Ed.), *De-Radicalization in the Mediterranean. Comparing Challenges and Approaches* (σελ. 13-20). Milano: Ledizioni LediPublishing.
- Von Behr, I., Reding, A., Edwards, C., & Gribbon, L. (2013). Radicalisation in the digital era The use of the internet in 15 cases of terrorism and extremism. Ανακτήθηκε από: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR400/RR453/RAND_RR453.pdf
- Wallis, E. (2020). Greece arrests suspected terrorist in Athens migrant camp. Ανακτήθηκε από: <https://www.infomigrants.net/en/post/28659/greece-arrests-suspected-terrorist-in-athens-migrant-camp>
- Xanthi Press (2017). Ανέστης Αντωνιάδης: “Οι ΣΥΡΙΖΑΝΕΛ αμφισβητούν την Συνθήκη της Λωζάννης”. Ανακτήθηκε από: <https://www.xanthipress.gr/anestis-antoniadis-sirizanel-amfisvitoun-tin-sinthiki-tis-lozannis/>

